

סדר

הגדה של פסח

עם פי' מספיק מרבינו הרשב"י ז"ל

ופי' על פיוט אז רוב נסים * ואומץ נבורותיך : וכי לו נאה מרבינו
מדר"י אברבנאל ז"ל * ופי' על אחד מי יודע ופי' על חד
נדיא מכפר באר מים ומרשכב"ה הקדוש מדר"מ מטשורנאביל
> זצוקלה"ה > וסדר הקרבן ק"פ ואכילתו מכה"י ומתנאן יעב"י
> ז"ל > ונוסח שער מכירת חמץ מתנאן מדרא"ז מרגליות ז"ל
ושני מאמרי זוהר לומר קודם הא לחמא ובתוך הסעודה :

ועתה טכף עכ"ז סדורו של פסח מלוקט מלשונים ולחזוים כל הדינים
ומנהגים * התייחס להסדר אשר היצר להחזיק ופקי' בו המופלג
המופלא ומופלא מו"ה אברהם צבי זצ"ל חסד מנצח הלכות ז"ל
בעה"מ ס' משנת אברהם על הלכות קס"מ :

ונקרא בשם

סדר המערכה

יצא לאור בפעם ראשון ע"י המופלא מהו"ל משה שרבי דפה

ושותפו בן המחבר המופלא הר"ר יהושע זלמן

זיטאמיר

זיטאמיר
זיטאמיר
זיטאמיר

ברפוס הרבני מהו"ל אברהם שלום נ"י, שאר

בשנת * תרנ"ה לפ"ק

ГАГАДА ШЕЛЪ ПЕСАХЪ

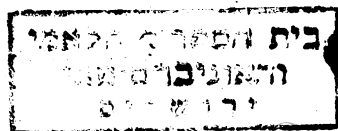
т. е. Молитвы на Пасха

ЖИТОМИРЪ

въ Типографіи А. Ш. Шадова 1868.

S 23 v 1546

Доволено Цензурою, Житомиръ 14 Января 1868 года.

אמר נבדו חפשותי בין כתבים של אבי אמי תאון הגדול רשכבה"נ הספ' **מדראין**
מרגליות וצ"ל ומצאתי נוסח שמר מכירת חמץ שלו אמרתי טוב להעתיקנו וסמנו
לסמרו הלה למעשה ומעשה רב ח"ל אות באות

אמת ולדק איך הכ"מ מכרתי כל האריק וחומן ושכר ופורטיר וקעלנים וואסיר
הנמלא במרחק שלי בזמנא דסיינו במרחק אשר לנד לפון העילס ימא
שאחורי המחילא של ראגאזים המבדלת במרחק הסיא ומן המחילא והלאה במרחק הראשון
ובמרחק הקטן שאלל לנד לפון מכרתי כל האריק וחומן ושכר ופורטיר וקעלנים וואסיר
הנמלא שם הן אשר בחציות גדולים וכן בחציתין קטנים הן בנימלקים הכל בלי שום שיר
וכן כל הכלים רקים אשר היה בהם אריק או שכר כל אשר נמלא שמה וגם חציות עם
קמח שצחוקן עם כלים של חמץ ושאר דברים העומדים בחדר שלי המיוחד לסוכה על תג
הסוכות מכרתי הכל לעל בעד כך וקבלתי ע"ז אחרק והמותר זקפתי עליו במלוה חמ"פ
לא יאחר מן יום ה' כ"ג ניסן חקע"ז לפ"ק בחוקק משפט ועקסיל גירעכט הנוגד במדינת
קיר"ה ובכל המדינות והשכרתי לו במרחק שלי וגם בחדר ה"ל שצחור ה"ל בעד כך
. משנת רוס' וקבלתי אחרק וקמותר זקפתי עליו במלוה לכלל ביום ה'
כ"ג ניסן לפ"ק ומשך השכירות הוא מעכשיו עד יום ה' כ"ג ניסן ה"ל ואגב הקרקע
המושכר לו סיינו במרחק ובחדר ה"ל בקניתי לו כל החציתין אריק וכל השכר וכל הכלים
ה"ל וכל הקמח והכלים ה"ל מלבד היין איננרים או שאר יטות שיש במרחק ה"ל שיך
לי הכ"מ ואני מודה באלדאש גמורה שהשכרתי במרחק ובחדר ה"ל והקניתי לו האריק
והשכר והקמח והכלים ה"ל בכל מיני קנינים המועילים באלה מהם שיחסי הקקן
חל עפ"י דחש"ק ועפ"י נימוכי הקיר"ה עלי שום מו"מ ודו"ד בעולם ורשות בידו לעשות
בכל ה"ל למכור וליתן ולמשכן למי שירצה כאלה העושה בשלו בלי שום מוחס ומעכב
ורשות בידו ליקח כל ה"ל לביאו מעכשיו אם ירצה כי הוא שלו מתא מעכשיו ובאחריותו
של פקוקס ה"ל ואין עלי שום אחריות בעולם אפילו אחריות אונס גמור אם יארע אין חל
עלי שום דבר והקוקס מחויב לשלם לי כ"ל וגם נחתי לו רשות ודריסת הרגל דרך ביתי ליק
למרחק המושכר לו וכן לחדר המושכר לו כ"ל בכל עת שירצה בלי שום מוחס ומעכב ואחר
עבור המשך שכירות ה"ל הוא מחויב לפטוה בכל לביאו גם מכרתי לו מפתח מהמרחק
ובחדר ה"ל שיחיקו אללי כל ימי משך שכירותו ועכש ועמך בכל אופן לדחסיק ועפ"י
נמוסי הקיר"ה ובכל מקומות משפטים ולרת' באלה עכ"ה יום י"ד ניסן לפ"ק ברח"ה

ה' אפרים ולמן מרגליות

296/313

א"ת (כ"ג)

ישראל קדושים הן ונהגין מעצמן באיסור השנת נבדל אף ביותר צריך להזכיר
הפרת בים לכל ירים איש את ידו להדפיס וצדה עם פוזשים אלו הן במדינה
זו הן חל בלתי רשות המביאים לבי' הדפוס כפי רשיון הקורה ולא יכשלו חיי סתירה
האיסור הידוע והשומע לדברינו אלה תבוא עלי ברכה טוב :

ידע מספרי מוסר עשירי חמץ רומז לילך הדע • לזה ראינו לכמוז לך פה שיר תוכחה לשנך סג •
וגם הוה בקשה פילג הדע ונחייסדק עפ"י שמו • בללשי פתרוזות יר הדע • וסיל מעט הכמות ודב
הליכות • וזה החלי בעזר זכרי גוללי תלמי :

מה לך יצרי תמיד תרדפני • ולאויב לך תמיד תחשבני • מה לך יצרי תמיד
תארבני • בבור שחת להפילני :

י צרי • מרחם מבטן אמי הלא את מיודעי ומכירי • ומאז בבואי ובצאתי בשכבי
ובקומי אתה עמי בתדירי • אך שנת ארבעה עשר הציקני לסור ממך וליך עירי •
אם השמאל ואימיני ואם הימין ואשמאלי • ומה לך יצרי בו •

צרות רבות סבבוני כי אתה מסמיני • רבות מחשבות רעות על פיך סליקו על רעיוני •
ובוה נתרחקתי עד מאוד מצורי וקני • ראה והביטה בצרת נפשי והפרד נא ממני •
ואל נא תהי רצונך לבורות עמוקות להרדיפני • כי מה לך יצרי בו •

ך אש דברך קורא מראש בשפתי חלקות ודברי מתיקות • ובעבורם עיני ולבי אחריך
דולקות • ואחריתם מרה כלענה מרוב צרות ומצוקות • כי מלאכי אכזרי מוכנים
להוריד לשתות עמוקות • ואין תקוה לאחיותי רק להתנפל לפני אדני ולשפך
שיתות • מה לך יצרי בו •

ה יית נער וגם זקנת כי • ותמיד אתה מבלבל מחשבי • ומן ה' צורי אתה תסיר לבבי •
לבל אשליך עליו יחי • וכל פעודותיך לשאול ודומה להוריד • מה דך יצרי בו •
ך חם עלי ועל נפשי • וסתום פיך מלדבר רעתי • פני מעוז צור ישועתי • ולחמא עוד
אל תסיתני • ולכתוב עוני בלילה אל תעיני • ובמקום שרנין רשעים אל תזכרני •
כי כל מחשבותיך ותחבולותיך בנחלי רמים ובמים רותחים לגררני • מה לך
יצרי בו •

ע עזב נא עוזב דרכיך ממני • ושפתי חלקך אל תשמיע לאוני • ומדרכי חיים אל נא
תמנעני • כי די לך בבוא קיצי וחמי • בדרכי מיתה להוליכני • ועורי בכחי לעלות
לדר ה' עי תורה ותפלה ברדיפתך אחרי אל תיגעני • כי מה לך בו •

ואם ק' חסד כחך לך נצנץ סמקד יוצר כחם ולמטה • וט' מנן זה סגור מוכחה • ומוכח להיום
מאז עליהם נאמר וז' נסכר ומלכה חלשים לא חסד :

לית הפירצה ל"ה הכותב יצחק קינת
לבות אנג' הספרים של ה"ב חזקונין בירושלים

לשרון בן אברהם בקולון

Наранль Абрамовичъ
Дубинскій

Наранль Абрамовичъ
Дубинскій

כ"ע"ס נאחז הפלג ממנה יאחזר זה

רביש"ע אתה צויתנו להקריב קרבן הפסח במעמדו ב"ד לחורש הזה ולהיות כהנים בעבודתם ולוים בזבוחם וישראל במעמד קורין את ההלל ועתה בעונותינו חרב בהמ"ק ובמל הקרבת הפסח ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בזבוחו ולא ישראל במעמדו ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו לכן יהר"ם ה' או"א שיהיה שיה שפתינו חצוב ומקובל לפניך כאלו הקרבנו את הפסח במעמדו ועבדנו על כעמדו ודברנו הלוים בשיר והלל והודות לה' וכוונן בית מקדשך על ככונו ונקריב לפניך את הפסח במעמדו כמו שכתבת עלינו בתורתך ע"י משה עבדך פאמור :

ויאמר יהוה אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר : החדש הזה לכם ראש חדשים וראשון הוא לכם לחדשי השנה : דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקח להם איש שה לבית אבותו שה לבית : ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכניו הקרוב אל ביתו במכסת נפשות איש לפי אכלו תכבדו על השנה : והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים : ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אותו בהם : ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מדרים יאכלו : אל תאכלו מכונו נא ובשל מבשל במים כי אם צלי אש ראשו : על כרעיו ועל קרבו : ולא תותירו מכונו עד בקר והגתר מכונו עד בקר באש תשרפו : וככה תאכלו אותו כחגיגת חגים עליכם ברגליכם ומקלכם בידיכם ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא ליהוה : ולא"כ יאמר זה

סדר קרבן פסח

הא לך סדר קרבן פסח בקלרה כפי מה שצחק בסדר היום והועתק ממנו ואח נאחז

קרבן פסח מכיא מן הכבשים או מן העזים : וזכר בן שנה ושוחטו בעזרה בכל מקום : אחר חצות בארבעה עשר דוקא : ואחר שחיטת החמיד של בין הערבים ואחר הפסח נר' של בין הערבים : אין זורקין דם הפסח עד שישחטו התמיד ויורקו את דמו : ומכרסים בדם הפסח כרי שלא יקרוש עד שיורקו דם התמיד ואח"כ יורקו דם הפסח : ואין שוחטין את הפסח על החמץ : וזורק דם הפסח וריקה אחת כנגד היסוד : וכיצד עושין שחט השוחט וקבל הכהן הראשון שבראש השורה ונותן לחברו וחברו לחברו : והכהן הקרוב אצל המזבח זורק וריקה אחת כנגד היסוד וחוזר הכלי ריקן לחברו וחברו לחברו ומקבל כלי המלא תחלה ואח"כ מחזיר הריקן : והיו שורות של בזיכי כסף וזהב : ולא היו לבזיכין של זהב שמה יניחו ויקרוש הדם : ואח"כ תולין את הפסח : ומפשיטין אותו כולו וקורעין אותו וממחין את קרביו עד שיצא הפרש : ומוציא את האיצורים והם החלב שעל הקרב ויותרת הבכר ושתי הכליות והחלב שעליה והאליה לעומת העצה ונותנים בכלי שרת ומולחם ומקטרים הכהן על גבי המזבח כל אחד לבדו : והשחיטה והזריקה ומחוי קרביו והקטרת חלבי הדחין את השבת : ושאר עניניו אינם דוחין את השבת וכן אין מוליכין אותם לבית כשחל בשבת : אלא כח האחת הם כחעכבים עם פסחיהם בחד הבית והכת השניה יושבת לה בחיל והג' במקומה עומדת : השיבה יצאו וצלו פסחיהן : ובג' כתות הפסח נשחט : ואין כח פחות משלשים אנשים : נכנסת כת האחת ונתמלאת העזרה ונועלין אותה : ובעוד שהם שוחטין ומקריבין החלב קורין את ההלל אם גמרו אותו קודם שהקריבו כולם שונים אותו ואם שנו ישלשו : על כל קריאה תוקעין ג' תקיעות תקיעה תרועה תקיעה : גמרו מלהקריב פותחין העזרה : יצאה כת ראשונה נכנסה כת שניה ונועלין דלתות העזרה : גמרו פותחין יצאה כת שניה נכנסת כת שלישית ומעשה כולן שוין : ואחר שיצאו כולן רוחצין העזרה נא"כ בשבת כפני לכלוך הדם שהיה בה : וכיצד היתה הרחיצה : אכת המים היתה עוברת בלורה והיה לה מקום לצאת ממנה וכשרוצין להדיח את הרצפה קותמין מקום הרחיצה והיא מתמלאת על כל גדותיה כפה וכפה עד שרמים עולין וצפין מכאן ומכאן : ומקבץ איה כל דם וכל לכלוך שהיה בעזרה : ואח"כ פותחין מקום יציאתה והכל יוצא : עד שנשא

סדר קרבן פסח

והצפה מנוקה ומשופה • זה כבוד הבית • ואם הפסח נמצא מריפה לא עלה לו עד שמביא אחד ואפילו מאה :

ע"כ נוסח סדר היום והנאון יעב"ץ השני עליו וכתב לומר נוסח זה

בך סיחם עצודה קרבן פסח בצדעם עשר בינים אין שוחטין אותו אלא אחר תמיד של בין הערבים • ערב פסח בין בחול בין בשבת • היום הסתמיד נשחט בשבע ומחלה • וקרבן בכחוס ומחלה • ואם חל ע"פ להיות ע"ס • היו שוחטין אותו בשש ומחלה וקרבן בשבע ומחלה והפסח אחריו • כל אדם מישראל אחד האיש ואחד האשה (ב"ב הגדולים וספרא וספרא ומחלה) נכנס שמילתו מעכבת מלעשות הפסח ומלאכול בו כך מילת בניו הקטנים ומילת עבדיו בין גדולים בין קטנים • ונפילת אמהותיו מעכבת) כל שיכול להגיע לירושלים בשעת שחיטת הפסח (ולענין בחיוב לבוא וליראות את פני ה' ולעשות חידת הרגל • כוכחתי בחשו' (ס"י סק"ו) שספרו' לירושלים בתוך תשלך שלשים יום • בין בארץ בין בח"ל ודאי חייבים לעלות לרגל וא"ל להקריב ק"פ במועדו יעוין שם דברים נחמדים בענין זה בס"ד) חייב בק"פ • מביאו מן הכזבים או מן העצים זר תמים בן שנה ואינו געון סמיכה ושוחטו בכל מקום בעזרה • אחר גמר עצודת המיד הערב ואזר העצם הגרות • ואין שוחטין הפסח ולא זורקין הדם ולא מקטירין החלב על החמץ (אפי') הנה כזית ברשותו של אחד מבני הסבירה בשעת אחת מהעבודות של ק"פ • הוא לוקח והפסח בשר) שחט • שוחטו (אפי') זר) וקבל דמו כהן שבראש השורה • בכלי שרת וטונו לחבירו וחבירו לחבירו כהן הקרבן אלא המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד וחוזר ככלי ריקן לחבירו וחבירו לחבירו ומקבל את המלא ומחזיר את הריקן • והיו הכהנים עומדים שורות שורות וזידיסם בזיכין שכולן כסף או כולן זהב ולא היו מעורבים ולא היו לבזיכין שוליים • שלא יניחום ויקרום הדם אח"כ תולין את הפסח באונקליות (או במקלות דקים מניח על כהפו ועל כהפו חבירו וחולס) ומפשיט אותו כולו (ובשבת עד החזה • ומשם ולמטה שקל ליה בצרז') וקורעין בעטו ומולחין האומרים החלב שעל הקרב ויותרת הכבד ושתי הכליות וחלב שעליהן והאליה (אם היה ממין הכזבים) לעומ' העלה נוטק בכלי שרת ומולחן ומקטירין הכסן על המערכה חלב' כל זבח וזבח לבדו בחול ביום • ולא בלילה שהוא י"ע • אבל אם חל ע"פ בשבת • מקטירין וכולהו כל הלילה • ומולחין קרביו וממחה אותן עד שמסיר מהן הפרש (כדי שיהיו נקיים כשילכו עמם) שחיטתו וזריקת דמו ומיתו קרביו והקטר חלבו דוחין את השבת ושאר עניניו אינן דוחין • בשלש כמות הפסח נשחט ואין כת פחות' משלשים אכסים • נכנסים בה אחת נתמלאה העזרה • טעלין אותה • ובצוד שכן שוחטין ומקריבין • כהנים חוקעין והחליל מכה לפני המזבח והלויים קוראין את ההלל • אם פתחו קודם שיקרב כולם שמו אם שמו שלש • על כל קריאה הקטו סריעו ותקעו גמרה כת ח' להקריב פותחין העזרה יתנה כת הראשונה נכנסה כת שניה נעלו דלתות העזרה • גמרה יתנה שנים • נכנסה שלישית כמעשה הראשונה • כך מעשה השנים ושלשית • אחר שילאו כולן דוחין העזרה מכללויי הדם ואפי' בשבת • אחת המים סיחם שזבת בעזרה • ששורטין להדיח הרגלם שותמין מקום יציאת המים • וכיה מתחלף על כל גדוהיה עד שהמים עולין ולישן ומקטלין אליהם כל דם ולבלב שבער • אח"כ פותחין הסתומים ויולחין המים עם הכלכלך מתחלת הרגלם מנוקס זהו כבוד הבית ילאו כל ח' עם פסחו (ועור שלו) וללו אותם • כיצד גולגן אותו מביאין שפוד של רמון תוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו ומולאו לתוך ההגור והאם למטה • ותולס ברפיו ובני מעיו חולס לו ואין מנקרין את הפסח בשאר גמר • בשבת אינן מוליכין את הפסח לביתם • אלא כת הראשונה יולחין נפאחין יורדין בשר הבית השנים יולחין עם פסחיהן ויושבין בחיל • השלישית במקומה שומרים • תאכס ילאו וללו את פסחיהן כשקריבין את הפסח בראשון מקריבין עמו ביום

סדר המערכה מערכת היין

(א) גריך ארס לחזור אחר יין לארבע כוסות שחקו חמשים
 כמו שלריך לחזור אחר לובב ואחריו שהוא מן החמורה
 שהחיקו חמשים דברים כל חמורה ושליו אין לו גריך
 והוא מתאכרוב חם שיש לו והוא לא חלואש פס' שיהא' (עוד
 נלמד): (ב) ומלוא לחזור אחר יין ארסו (יחזיקו) אם אין
 הלבן משובח ממנו (רוקם עור) וגם כותן יהיה נהגין לחזור
 לאחר ארס שאינו שכיח כל קדילות שקדים ששם העין
 וכן חמשה מהקא יעקב: (ג) חיי' שאינו שומה יין כל השנה
 ממנה שזוהיו כש' נמצא אעפ"י חיי' לדרקת ח"ע ולשחות
 ארבע כוסות (רש"א) ר"י יורה דב' אלעי עשרה ושרחות
 כוסות יין ואחר חורגני לידעי מחסך עד עשרה (גדלים
 חט) וכו' יונה ששה ר' כוסות וחזק ריש' עד עשרה
 (רובינ') והוא שאין יין סכנה לו (ענין: ר'ר) נדריות
 או במקום (חמ"ע) שאין יין מלי' נגשלים הרבה מלואו או
 שאינם יולאים כדאי' ענין עור' חס' הכהובת לחזור אחר
 יין: (ד) וישראל אחת כמים עד שיהיה בהן עטם יין הרבה
 (עור) לנוס רש"ל חמשים הלוי ס"ו סכנה' ועין במק
 יוסף אחר אחריו: (ה) ודוקא אם הם נענין שילא חס'
 מלואיה קלה ע"י דריכה בלא שרייה במלוא' (חמ"ע) חס'
 רש"ל ודוקא ריב"ש חמשים כליו וענין נגשלים עד כדב'
 ושם חס' לבי ס' חמ"ע נמצא ר"ב ס'ק כ"ו וחס'
 ס'קה וכשערי חמשה ס' ר"ד ובפמ"ר רע"ב ס'קה וחס'
 ס'קה וחס' יחזיקו: (ו) ובפמ"ר (חפ"ב ס'קה וחס' ס'קה)
 יסבן חס' חל' חס' יחזיקו כחמשים חס' וחס' דוקא
 ורש"ל חס' חס' ר' גב' יסבן חס' יין כשה' כדאי' דוקא
 ע"י טורח (עכ"ל): (ז) ומעקר הדין אם אין יין מלי' יכול
 ליקח לר' כוסות אר חסין חס' חס' חס' חס' חס' חס' חס' חס'
 העיר נגז' חס' (חמ"ר רש"ל) נקלחוס' חס' חס' חס'
 ששחזו כחמ' חס' חס' חס' חס' חס' חס' חס' חס' חס' חס'
 חס': (ח) אל שר חסין חס' חס' חס' חס' חס' חס' חס' חס'
 ולאחריו חס' חס' חס' חס' חס' חס' חס' חס' חס' חס'

(א) לְקַחְתִּיכוֹם מִכּוֹסֵי עֹצֵר יְהִירֹת מִשֹּׁרֵי זֶה אֵלַי וְאִנּוּהִירוּ אֶתְּכֶם
 יְהוָה יַעֲשֶׂה עִמָּכֶם (ב) וְיִהְיוּ הַכּוֹסוֹת מְחֻיָּבִים עִלָּיִם רְבִיעִית
 עָלֶם וְדַמְיוֹת וְדַרְבִּיּוֹת לֹא יֵלֶךְ (וְלֹא יִהְיוּ גְדוּלִים בְּיֹדֵי דָרִ"ר
 שִׁמְרָם לִרְדָּ לְמַחֲוֹת רִנּוֹת וְכֹף דִּיעֵבֶר וְלֹא יִשְׁתַּיּוּ עִמָּם לִרְדָּ
 וְלֹא יִשְׁתַּיּוּ לְמַחֲוֹת רִנּוֹת בְּכָל דָּרִ"ר) ... שְׂעוֹר רְבִיעִית
 בְּכָל וּמִחָלֶם וְלִדְעָה הַרֵב הַפְּחֹל מִחֵם יִחוּקָל ז"ל מִחֵרָא
 נִסְפֵר לֵאמֹר הוּא ג' בְּיָמִים עִ"ש (עו"י) בִּשְׁעָר הַרֵב הַחֵבֶר
 וְכִפְרֵי תַחֲנוּהָ בְּהַשְׁכּוֹת) (ב) יֵשׁ פְּסִיקִים שֶׁלֹּא יִשְׁתַּיּוּ לֵלֵךְ
 אֶחָד

(ח) יערור ויכין מקום מושבו מנע"י כפי יכלתו שאלו
 נחה ומכל אשר יש לו מוכרח ועובד יוליא ויליע ביתו
 ומקומו ככלי כסף וזהב כבדדי משי ורקמה מה שחנה
 השי"ח וכל המוסף מוספין לו (שליה ח"ר) כספן כ'
 מטות גדול מיסב החלה שלי לו למרגלותיו וכספן ג'
 מטות שני למרגלותיו שלישי למרגלותיו (יעבדך) :
 (ט) כיון שלא יעזוב הכל ביד אחר אשר עינה לרע על כלי
 ממדחה רק יעל נעלמו בעריכה שולחן וארון מושבו
 ויכין מקום מושבו להיות אחריו כפשוטו ופניו כנגד הכרזה
 סבדרים (ח"י) (י) ויעשה לרע שחלן חיקון כדי שיסב עליו
 דרך חירות בדרך המלכים (אפי' אין לו כרים יסב על
 הספסל או על השלחן או על ירך חבירו ולא על ירך עצמו
 ולא על פניו ולא על גבו ד"ר) והסבת ימין לאו שמה
 הסבה ואין חילוק בין אשר לאחר (עור וכל אחרונים)
 והגאון יעבדך כהן וז"ל אם הוא אשר העיקר לנגיד
 דאלין בחר שחל דידים עומד עכ"ל (יא) ע"פ שחל
 בשנה יש לומר שלל לערוך השולחן והמטה ללורך הסדר
 מנע"י דאין שבת מכין ל"ע וגם כ"ע א' אין לערוך
 השולחן והמטה והכרזה ללורך הלילה דאין י"ע מכין
 לחבירו (ח"י ואחרונים) (יב) בן אלא אביו אפי' הוא רבו
 מובהק לרע הסבה וכן תלמיד שלומד אומות מרבו
 ועבדים ופושעים שחלבים וכן ואלה לריכו הסבה עכ"פ
 כאלה כיום מלה ואפיקומן ושחייה ד' כוסות (לנוש) :
 (יג) אכל נשים המנהג שלל להסב (אחרונים ולא כהנאים
 מירושלים) וכן תלמיד הלומד תורה לפני רבו (אפי'
 אינו רבו מובהק) אינו לרע הסבה ומלביד הס'
 מופלג נדורו אף ע"פ שלל למד ממנו כלום משבו
 נרבו וא"ל הסבה אפי' נחן לו רבו רשות ודוקא כשאלו
 על שולחן אחר אבל אם אוכל התלמיד על שולחן אחר
 לרע הסבה רמ"ח : (יד) מי שהוא אכל אפי' על אביו
 ואמו ואפי' קבר רבו ע"פ מ"ח אם נהב אבילות
 שעה א' קודם לילה חייב להסב (א"ר ח"ע כד"ע יעבדך
 הרב ולא כרים וע"י ומצינו וז"ל מ"ח אם אפשר לשמו
 קלח ישנה (ח"ע) במטה ובר אחר חתח רלש (פתי'
 שם הכ"ח וסייעהו חתח צוה) (או על ירך חבירו ד"ר)
 אכל אם לא נהב אפי' שעה א' קודם הרגל נובאין שלל
 להסב (כד"ע והרב) ועיין כסידור יעבדך :

מערכת מצת מצוה

(א) כל"חם הירא יבזבו מחומו להיות לו השלשה מלה שמורות
 משעת קריה אף אם לא נהב בידר המלות להיות שמורות
 משעת קריה : (ב) יזכר לנדר ג' מלות גדולות שסיפקו
 לכל ב"ב כשיעור וכיבור מלה האמלעית שממנה לרע
 ג' ויחסי לכאולא כמו שיחבר ואם מעט הכחוש היה
 ואין חספקין לתקן לכב"ב כשיעור אוי יתקן לנ"ב שמאר
 מלות אפי' שחל המהשלה הכ"ל ואפי' שאינם
 שמורות וזה יזהר טוב כדי שיתקן הוא עכ"פ כשיעור כדון
 וכשורה ותחלה מלה שמורות משעת קריה (ג) וירכס מעט
 הארץ שגו בזה שנהגין לזכות מהשלה מלות גם לנ"ב
 והוא וסל ילא נוס ב' מי יקשקש זאת וזה נחל
 משעת קריה והמשלה מלות וסחלסם בקצתהומרגעות נחל
 כשיעורין דארייהא ב' אלו ואלו לא ילא כשיעורין (ד"י) :

מערכת כרור וכורדך

(א) המרור שיקר המרור נחאר וכו' מה שאט קרין
 מלאכה

אחר ואחר מנ"ב כוס נפ"ע אלא יכולין ללאת במה כשחיר
 כיום משחיתים נפ"ע כמו בכל בשנה (כל כו אחרות חיים
 כבולי לקט אכורדים) ובכל שניע רוב רביעית לכל אחר
 ואחר לקט מלה מן המוכרח ליתן לכאולא כוס נפ"ע כדי
 שכל אחר ישתה מכוס מלה שום הידור מלה (מסכת רא"ש
 מרדכי טו"ע ואחרונים) (ג) ואף הקנינים והקטמים טוב
 להמיר וליתן לפני כל אחר ואחר כוס מלה ולא פסוס
 (מסכת וסייעתא) אם הביעו למינך (רא"ש) היינו כון ה'
 או ו' שנים (ח"ע) וי"א כנר שיה כנר שנה (יעבדך ועס'
 הר"מ נט"ז סק"ג) וי"א דהיינו שהן יודעין מענין קדושה
 י"ע ולכן ראו ואכנס בכל המלות הנאמרות בלילה הוא
 (הרב) : (ד) חיכו סוגיא דחלמוד משמע לכאולא : גם
 שלל הגיע למינך (מח"ל ח"ע) וכבר נבא העם בן להח
 כוס אפי' לפני החינוק שלל הגיעו לחינוך כדי שישלחו
 ומכאן יפה הוא (סדריה) : (ה) הכוסות יהיו טעופים
 וחדשים מנע"י ועוב שיה' לו סמך שולחן כלי מים
 חובן וחומות : כדי לשעוף ולהרים הכוסות בין כוס לכוס
 (ספר מנהגים מירושלים) וכן נהב מהר"ל לשעוף בין כוס
 לכוס הכיול דה"מ ס' ספי' : (ו) נובאין באלו המדינות
 להכין כוס אחד יותר מהמסובין שם וקורין אותו כוס של
 אביו הגביל (ח"ע) כוס גדול (ועיין ח"מ) ולהרים כל
 הכשאר מן כוסות המסובין שם וסובין ממנו חוך הסעודה
 והוא מנהג כשר (מח"ל) וי"א דלחא כחוס' דיש גורסין
 כוס חמישי והוא ספק והוי נחיק והשני יברר : לזה
 מוזגין עוד כוס לאליהו (מהר"ל מרגליות) : (ז) לפ"ד האר"י
 ז"ל לרע להכין של שבור ולהעמידה חתח שחלובן כדי
 לרע לחוכו מן הכוסות כשיאמר העשר מכוח וכו' שיחבר :

משערת השלחן והסבה

(א) יהא שולחן ערוך מנעור יום (טו"ע) כלל הדברים
 סת"ר להסדר כדי שיוכל להחיל הסדר מיד כשחשך
 כשכיל החינוק שלל ישנו וכמו שיחבר : (ב) בעת הזאת
 אשר כל אחר יערור השולחן בעבור הכינוקת הבה מה טוב
 ומה נעים לשנותו לשבת ולעשותו דוגמא עליונה ולפרוס
 עליו מפה לבינה לשום עליה המלות ומפה אחרת לבינה על
 המלות (ח"י) : (ג) עשרת הדברים האלו יערור מנע"י היינו
 שלל מלות : ומרור וכורדך ומרובת ורועט ובינה
 וברכס ומי מלה כל אחד מזה יהא חובן ומחוקן מנע"י
 כדה וכהלכה כמו שיחבר : (ד) הדברים הללו א"ל להכין
 אלא לפני הכעשיב אחרת הדברה אכל לא לפני בני הבה
 שהן יולאין כשיענה הגדה כשנפ"ע אלא כשח"ס יתקן מלה
 ומרור ומרובת וברכס לכל אחד ואחד (פסחים קט"ו) :
 (ה) יסדר שולחן יפה ככלים נאים כפי כוחו (טו"ע) ואפי'
 הכלים שאלי לסעודה יסדר לני (הרב) וזכר לחירות
 ייעטר את השולחן בפרחים ופושטים ונשיים להרים בהם
 כמו בשפת (ח"י) : (ז) וסמכותו אפי' שם יסדר על
 השולחן לפני (מהר"ל) על אם ושאלה אפי' משפחה כלי
 כסף וגלי זהב ואף אם ירצה להסתחש נכס' אין
 צוה לא משום גזל הפסדים ולא משום נכבה דעה (ח"ע) :
 (ח) והיטב נחמרה והביא שאינם כלי אבירה וסחיה אבל
 אם הם כלי אבילה וסחיה על כדו' יסדר אותם על שולחן
 יחידה (מהר"ל) ולא על השולחן שאכל : דקדוק גורלי
 שיחברם ססס ללורך אבילה וסחיה אבל על בולתת אחר
 מי ביטול (עמוד ג' ועי' ביורה דעה ס' פ"ח) :

לנצרה • או שכן יבשין או כמושין • או יציקר להלכה •
דיולאין שפיר נהקלם הגדול וכמס'ל אח אין לו סאלאטא:
(יג) אס אין לו לא מורח ולא תמחא יקח סאר ירק מר •
ואף סאלו מהמחמס מוים סממנה (רמ"א) אך לא יצרך
עליהם (ס"ד מנ"א ח"ע): (יד) ומי סהוא מולה אז
אסענים • מותר ליקח לו מאוזה מין חרור סערר עליו
ביומר (ח"ע):

מערכת חרות

(א) החרוטה יעשה מפירות שנמשלו בהם ישראל (חוס') ויעשה
אותו ענ' (אכ"י) זכר לשיט שנפענדרו בו אבותינו (נמ')
ויתן צחבו חגלין הדומין לחנן • זכר לחנן שזיו מנגלין
בחוד הטיט (גמרא) ולא ידוך אחס הדק היט • כרי
סיהיו ארוכין כמו חנן (מהר"ל) אח"כ יצרך אותו במסקה
כגון מוחל (טור) ואו יין ארוס (רמ"א) זכר לרס (ירושל'):
(ב) השירות שנמשלו בהם ישראל • הם חפומים אגוזים
סקדים רמונים תאנים (תוספות) והחגלין הדומין לחנן •
הוא קמנון סקורין יזמירנד • וונגיל סקורין עינגבר
(רוקא מרדכי טור): (ג) וסיומן לנדר סלא ישמח בחרסת
אנ' ובחרסת ע"ד ר"ח ח"פס בחרין נעם עינגבר יזמירנד
(מ"ז ח"ר פמ"ג סידור ר' קאשין): (ד) קלס נוסגין ליקח
למרוס חאנים סקורין בחרין • ואע"פ שאין להם רח"י
לנדר • יס להם זכר לנדר • והסמיון סמיון סמיון
הנ"ל בחרסת חנן (ולא כקילור סלא סכנז סמיון)
הס ע"ס): (ה) החרוטה והמורר לריך ליוהר מאל לפסוח
מנע' • דיו"ס אסור לורך החגלין כדרכן • וגס לנרור
החרין אסור • לנ"ד המנ"א והרס עס"י סק"ד (פמ"ג
תמ"ד): (ו) ואס סכח יעשה גלילה ע"י סיני • דהיינו
שיטת המכנסת לנדרין • אז סידוק בנקרה • והסריין •
ראוי לסחוד דיעבד על הפוסקים סמחירין לנרור ב"ט
(ח"ר בזה"ט ח"א) אך יגרור ג"כ ע"י סיני דהיינו סלא
יגרור למוד הקברה • דק על הסולן או על הכמה (ח"א):
(ז) ססח סחל בשבת לריך ליוהר ליתן בו המסקה סע"ס
(אורה) ואס סכח ירכבו בשבת ע"י סיני • דהיינו סיון
המסקה סחלה • ואח"כ יוים לחורו החרוטה (מנ"א ח"ע)
ומערבו בלנעו • אז אוחו ככלי ומנענע עד סחערר
(רמ"א סכ"א הרב):

מערכת ברסם ומי סלח

(א) הברסם הוא חיסוך בלא (אחרונים) ובמדינות אלו
שאין הברסם מלי בימי הספס • נוסגין ליקח סעטר
זיל • ונלסון סולין סעטרעסקי (עמג"א) ויומר עוב ליקח
ירק אסרי סנרכוה סס"א לר"ה (מנ"א) כגון קרוט כנוס
(פמ"ג ועס"י ר"ה) אז ערר עס"ה הקרוס מנ"א (ד) ואס
אין לו ירק סנרכוה סס"א • יקח ירק סנרכוה סס"ל:
(ב) ולא יעול סוס או כלל סמסו ריסן (מ"ל ח"ד) ומה
סלוקסין לטיכול כלל • כיון שאין להם ירק נוסגין כן
(ח"י ארס): (ג) ואס גדל הירק ככלי כניח • כמו סאובין
סעוטין כלים ככלי • או לא יצרך סס"א ר"ה סס"ה (ח"י)
(ארס): (ד) עורר כחז חמי ארס ח"ל • קח מלח יעשה
מנע' • ואס סכח • יעשה גלילה ע"י סיני • סיון המיס
סחלה • ואח"כ סחלן לחורו עכ"ל • זאיני יודע סחל דה
הי סיני • סא דרך • הוא לפסמים כן וסחסה סחרה
הוא.

סאלאטא (מכס לני ושאר אחרונים) ורלס כחמי ארס סכח'
דהאירנה מלח יומר במריין • מוסר דאין אלו בקיאין מה
הוא חורח • דיש פוסקס • סחלקו כפירוס ע"ס וזה
אזני • דכל האחרונים הפסו עיקר כחמ"ל סהוא סאלאטא:
(ב) אך מחמת שאינו מלי בחרוטה אלו בימי סס"א • לכן
נחמסו המכח ליקח חריין לנרור • והוא סחלה הנור סממנה
(מכס לני): (ג) וילאין כין בעלין של המריין • כין בקלה •
אכל לא כשורס (מסנה) דהיינו שרשים קטנס המחללים
לכאן ולכאן • אכל השורס הגדול תאמעי סנ' גר"ס העליס
אף מה סהוא עמון כקרקע הוי ככלל קלה וילאן כזה
(סכמח אחרונים) • ולא כמסלח בנימין וס"ה סכח
דהוי שורס ע"ס): (ד) העלין אין וילאין כין אכ"כ הן למין
ולא יבשין או כמושין • (מנ"א ח"ע ושאר אחרונים) אכל
הקלמי' וילאין סכח • כין לסיס כין יבשין וכו"ס כמשים
(מסנה) דכין סאלא הוא ענ' אין טעם ידירוחו נפסד
ע"י סחמיבס • אכל לא בקלה נוסגל או כנוס (מסנה)
גליר אז כחמח סוק כשיער כבישה (רס"): (ה) יס נרגין
לשרוס העלין כמים • כרי סיהיו למין ולא כמושין (ח"ע)
או סשורין הקלה הגדול • כרי להסג ידירוחו קלה (רס)
ישוהין כמים יומר ממעל' עמג"א ישראל חורח הוא ויס
לס על מי סימסוכו • דכל הוי כנוס לענין מרור (ס"ה)
פסיס מאירות ח"ר ח"ע • הרב דלס ונכ"ח וסנ"ח ומ"ו ומ"י
ארס): (ו) ומ"מ טוב להילאן תהמים חוד מעל' • ויסור
זיניחן סס • דכשאיני שורס כ"ד סעוה רלופים • אינו קרס
כנוס לנריי הכל (פמ"ג וסר): (ז) המקור חיס כח' דכקלה
אין וילאין אס ססרירין אותו • רק לריך ללכול כשהוא סלס
ע"ס סה"ר • חאנס האוכל אותו כשהוא סלס • כמנעס הוא
סכנה • ואין בו מלס • סממחם חריפותו סחח מוין סמור •
וגס ח"א ללכול אפי' חלי וית מחמת חורפי' • ובעל מלות
מרור (מכס לני) והוא מורח דחלי לריי קולס • לכן רביס
גדולים נרגין לנרור על מורס חרין • ולסר אותו ולהניחו
כך מעולה וע"י סיני חריפותו • ויכול ללכול כנוס כוית
סלס וילאין כוס (הבאן מהר"ל) חלי ארס סח"ה ביח
אסריס ולא ככמח' (ח) אך כשעומד מעולה ומן לריך
עד סחפיג • עמוה לגמרי ססחריפות וילא וסחפך מר למחוק
וודלי דאין וילאין בו כלל (אחרונים הרב): (ט) וסח חורח
העולה • דטוב יומר ליעול העלין • והקלה כשיער עובי
אלנע (מק יוסף) היולס למעלה מן כקרקע סחח דמגה
יומר בעלין מכקלה (מנ"א ח"ד) ומור ה"א י"א דמה סהוא
עמוה בקרקע הוא קרס ג"כ שורס (ח"ב וס"ה הרב)
וגור דכקלה כשהוא סלס ח"א ללכול אפי' חלי וית מחמת
חורפי' כמ"ס ח"ה"ל לנרור יס מי סחוס' (מקומיים הרב):
(י) לכן נוסגין העולס לנריך על העלין (מנ"א ושאר
אחרונים) אך לריך מאל ליוהר כזה למשך החלל סגין
העלין • וסערר שיעור כוית סעלין בלח סלס החלל (מהר"ל
רמ"א חסין) דח"כ/אזי כריכה לנעלה ח"י • כיון ממנריך
על חכילה • ואכילה כוית סממח (ח"ע) ויוהר ג"כ סיהו
לחין ובח"ס סעלין ד': (יא) ולכריכה • נוסגין העולס סנוטין
הקלה (אחרונים) והטעם ססוט • דמנני שאין העלין הריכה
כ"כ סיספיקו גס לכריכה סערר כוית בלח החלל • לכן
הלכריי ליקח הקלה לכריכה • אזל סחמס מי סיס לו סכח
עלין: וילאין ליעול העלין גס לכריכה • הרשוה בידו (מנ"א
ולא כע"י) וגס מלס יומר בעלין • גפ"ס סעלין ט':
(יב) יס • סחעלין • סח"ל יספיקו אפי' לשיער כוית סחח

רבש"ע אתה יודע כי בשך אנחנו ולא בית
אדם לנו : ואין אתנו יודע עד מה
לבן יר"ם יא"א שיעלה ויבוא ויראה וירצה
לנחת רוח לפניך : כל המצות הנעשין
כלילה הזאת על ידינו : ולתקן כל אשר
פגמנו בעולמות העליונים ע"י חטאתינו
ועוונותינו ופשענו ולתקן כל הניצוצין שנפלו
תוך הקליפות : ולגרום שפע וברכה רבה
בכל העולמות : ואל יעכב שום חטא ועון
והרהור רע את מעשה המצות האלה : ויר"ם
יא"א שתצרך כחשבותנו זאת הפשוטה
עם כוונת בניך ידידיך : היודעים והמכוונים
כל שמותיך הקדושים והנוראים וכל כוונות
וזיווני מידות העליונות הנעשים ע"י מצות
האלה : ויהי נועם כו' (מנהגים מירושלים) :

(יא) אח"י יאמר בפה מלא קדש (י"ס"ה) הנינו מוכן כו'
(יב) ויאמר הקידוש מעומד עם הספרמלה במלה ולא זמרו'
כדי שיוכלו הנשים לומר אחריי הקידוש מלה במלה ויאמרו
בזמירה וזיראה ובכוונה גדולה בשמחה ובטוב לב ויכוין
בשמינין לפטור כל מצות לילה זו (מ"מ) : (יג) יכוין בזכרת
היין : לפטור כל היין שיטפה אחר קידוש עד בהמ"ז :
ובכלל יכוין שחם אולי יטער לשמות אחר קידוש מפני
חיות סיבה : ההא זכרה זו פטורם אותו : ואז חם עשה
ופטה הקידוש בלא הסבה : ימור ויטפה בלא זכרה בנסבה
(מנ"א ח"ע ח"י"ה הרב) :

יכול ללבוש הקיטול : שהוא צד מחס : ולבשין אותו
להכניע הלב מלא חזון דעתו : מפני השמחה והחירות
שעושים עכשיו ח"ע יעז"ך הרב בזה"ע ח"א חב"ד
ולא כד"ה ומנ"א וא"ר : (ה) חם לא סידר הקערה קודם
ההפלה : אזי יסדר היכף בציורו מציבת"ר קודם הקידוש
ואח"כ מוזגין לו הכוסות : וטוב שלא ימוזג הנפח"צ
בעלמו : רק אחר ימוזג לו דרך חירות (מהר"צ דמ"א) :
(ו) כוס של מנדר הקידוש יריך למלאוהו על כל גדולתו
אפי' הוא גדול מאוד : וכוסות המסוכין : חם הם גדולים
א"ל למלאות אותם אלא שיעור רבועים (מנהגים מירושלים) :
(ז) אחר שמוזג כוסות המסוכין יזהיר וילזה לשם שיאמרו
הקידוש עם הנפח"צ מלה במלה ולבסוף יענו אחן (מנ"מ)
זכ"ה וז"ה לא יענו (דבר שמואל ברכי יוסף : עיי'
בשערי חסודים סי' ר"ג : ולא כמנ"מ) : וגם יכוונו
בזכרת שמינין לפטור כל המצות הנזכרות בלילה הזאת
ובכחו שיטפח"ר (מנ"מ) : (ח) עוד ילזה ויזהירם היין :
שריך לשמות כל הכוס כולו לכתמלה ולפחות רובו זכר
אחת בלי הפסק כלל : ובהסבה לזר שחלל וכמו שיטפח"ר
כל זה (מנהגים מירושלים) : (ט) אחר שהזהירם על כ"י
יקחו הכוסות בידים : קדש : וא"ל ליעול ידיו קודם
הקידוש : ומנ"א ט"ו ושאר חמיונים) ואפי' הרמ"ל
וב"ה ומנ"א מודיק לידין : דעיקר טעמם שאין
לשמות מכל השנה : ואנחנו נוהגין בכל השנה
ב"כ ליעול אחר הקידוש כמנ"ה הי"ו ע"ם : אך חם
אין ידיו נקיות אז יטול ידיו (מנ"א) ונטול
הכוס בשתי ידיו ומחוקין צימין לצד גבד לבו : וכן
כל מה שמתבאר עליו : יטול צימין ועז"ך : (י) וקודם
שיקדם יחלל לקב"ה תפלה קרה וזו תוארה :

סימן לסדר הגדה של פסח

קדש : ורחץ : כרפס : יחין : מגיד : רחצה : מוציא : מצה :
מרור : בורח : שלחן עזר : צפון : ברכ : הלל : נרצה :
קדש קודם הקידוש יאמר זה

הריני רוצה לקדש על היין : ולקיים מצות כוס ראשון של ארבע כוסות לשם יחוד קודשא
ברוך הוא ושכינתיה על ידי תהא ממיר ונעלם בשם כל ישראל : ויהי נועם וכו'

ואם סל ליל ראשון של פסח בשבת מתחילין יום הששי
יום הששי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם : ויכל
אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה :
וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה :
ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו
שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות :

קידוש לפסח

אם חל בשול מחילין כחן סברי מרגן ורגנן ורגותי :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי תבואה :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו

מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו :

ותתן לנו יי אלהינו באהבה (לשבת) שבתות למנוחה (ומנועים)

לשמחה חגים וזמנים לששון (את יום השבת הזה ו) את יום

חג המצות הזה זמן חרותנו באהבה מקרא קודש וזכר

ליציאת מצרים כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל

העמים ושבת ומנועי קדשך באהבה וברצון בשמחה ובששון

הנחלתנו : ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל והזמנים :

סמך לומר זמן גליל ח' וגליל ב' אחר זמן ח' לנדר
עוד זמן להשלמה לגליל ח' אבל אחר גליל ח' ולא גליל
ב' (וענ"ך כ' דבזה ח' להגלים) או לא אחר גליליהם

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו

והגיענו לזמן הזה : ואם חל יו"ט במ"ט לומר זה קודש שהחיינו

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך

בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה בין

קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ואת יום השביעי מששת ימי

המעשה קדושת הבדלת וקדושת את עמך ישראל בקדושתך ברוך אתה

יי המבדיל בין קודש לקודש : ובברכין שהחיינו

סמך להבדיל והחיל האגדה וזכר יסלית עד גאל
ישראל ואומר הבדלה על כוס ב' ויברך בשב"ג ושומע
ואם נזכר בלמעט הסעודה אומר הבדלה על כוס ושומע

(יד) אחר הקידוש יטב על מקום מושבו
ויסעף בהסכה כל הכוס לנחילה ובדיעבד
(ב"מ) או במדינות שהיו ביוקר (ט"ו) בני ברכו ובניו

הקטנים אח"י רוב רביעית ח"ל לשומע (ס"ל ח"ר מה"ס)
ואם לא נסעה יותר משעור מנחש (ענ"ך) ולא יברך

קדש ואחריהם יסעף רביעית ויותר (ט"ו ע"ה) והיינו
ע' כסופה הראשונה אבל בטעם האחרון נריך לשומע

רביעית טעם כדי שיוכל לנדר ברכה אחרונה בלי שום
פיקפוק (ח"ע ושאר חידושים) (ט"ו) נריך לומר לנחילה
לשומע כל הכוס (עיין אח"כ) בזה אחת (מ"א) דהיינו

שישנה אותו בשמים ח' ולא יספיק לנ' שניות (הרב)
ובדיעבד אם הספיק כלל בלמעט הספיק עד שים
מתחלה הספיק ועד סופה (א"ר) אכרי סמיט רביעית
אוי כיום שני נריך לשומע ולחלואו ולשומע בזה אחת
גלג

סדר המערכה

אלא ברכה וכן בכוס ראשון אם כוונתו בברכה הקידוש
ה' לפטור וכו"מ סעי' י"ג. אלז כשי כוסות האחרוני'
לא יחזור וישהה. מפני שהיא נראה כמוסות על הכוסות.
אח"כ שהם מחמתלם השמים ועד סופה יותר מכדי אכילה
סרס (עיין כלל זה במג"א) וכן ואם פתח ושהה הכוס'
בלא הסבה אף בכוס שני יחזור וישתה בהסבה (כלי ברכה)
וכן כוס קידוש אם כוונתו ה' לפטור וכו"מ סעי' י"ג.
אלז כוס שליש ורביעי לא יחזור וישתה שבראה כמוסות
על הכוסות (מ"א מג"א) (וי) ולכן יזהר הנעלה כשיראה
לשתיים שלא שמו כשיעור שלא יעטרו כוס אחר שלם (מ"מ)
מחר למחות כשיעור שלא יעטרו כוס אחר שלם (מ"מ)
ויש מקצתאין וכושעין על המשרתים אם שוחין הרבה.
ועמדין ליתן את הידן. כי הוא מכשילם ומנועם מהללוה
(מ"י ארס) (יח) אם רוצה למחות כמה כוסות לאחר כוס
הקידוש. בין מיד לאחר הקידוש. בין בזמלם ההגדה.
קודם שהתחיל בברכה אשר נאלצו (ס"ח) הרשות בידו
מעיך הדין (משנה) אף כשעת צרכה קידוש ה' כוונתו
למחות עוד יין אח"כ וכחל' סעי' י"ג (מ"ט) ואעפ"כ
ראוי לזהר שלא למחות יין (כלל) ולא שום משקה המסכר
(ס"ע מ"י) קודם סייסם ההגדה ושהיית כוס שני. אם
לא ללוצר גדול. כדי שלא ישכר וימנע מקריאת ההגדה
(ס"ע ט') (י"ט) מ"מ שאר מקבין שאינם מסכרין מותר
למחות. אם ה' כוונתו לפטור בברכה כ"ל (מ"ט) ואם
לא ה' כוונתו לפטור כ"ל סעי' י"ג. אף אסור לו
למחות כ"א המשקין שאינם חמר מדינה שססולין לר'
כוסות (הרב) ולכן אם הוא מלוח ורולה למחות ראוי
מותר למחות. וכן מים מותר למחות (מ"מ) (כ) אם
הוא מלוח ורולה לאכול מרחקת ומיני מחיקה כדי לישש
דעתו. אם הוא דבר שברכתו כפ"ע. יאכל ויברך עליו.
וימהה בפירות שאינו פטור בברכה זו אלא אכילה זה לנד.
ולא מה שיחלל תוך הסעודה. ולכן כשיחלל תוך הסעודה
מפירות העץ יברך עליהם. ויזהר שלא יחלל מיני
מחיקה כיוצא בלוצר ברכה אחרונה (מ"מ) (כא) ואם הוא
דבר שברכתו כפ"ע. כזה יש ללוצר ולריך הרבה מהמים.
כי לריך לזהר שלא לאכול המחיקה אלא אחר אכילה
הכרסם. וכשיברך על הכרסם יכין לפטור המחיקה. וגם
לריך לזהר שלא לערף בין המחיקה ובין הכרסם כיוצא
ויכנס בספק ברכה אחרונה. ע"כ נכון שלא לאכול כלל
המרחקת זה מ"מ.

סדר ורחץ

(א) אחר הקידוש יאמר בפה מלא ורחץ. לשם ימוד כו'
ויהי נועם כו' ויטול ידיו כזה וכלכלה. ולא כמו
מנובנין הנוסע כו' ליתן מעט מים על ידיו. כדמצינו
(י"ט) ולא ידשו שאין חילוק בין נטילה זו לנטילה לפת
כ"א לענין ברכה בלדד מקום דספק ברכות להקל (עמ"י)
ק"מ) אכן לענין נטילה. כקע"י לחזורא כדעת הפוסקים
בצדו ששם פתח. תחילה כמו שצונו בפה. ונפיקין נטילה
במורה כמו בפה. (מ"י וכו' המחשק יוסף. ולא כה"מ
בפ"א הנ"ל ס"י ק"מ) (ב) ע"כ יטול ידיים יוסף

ברפס יקח מהכרסם פתח כחית יעצול בתי מלח ויאמר לשם ימוד כו' ויברך

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי האדמה:

(ו) ומה שזכר ומה יסוס על החסידים הראשונים. חתום. ואפי' בדריס מענין הסדר יתקדש לזמור
בלח"ק. שלא להסכים התצל נהפך אשר נעשה
בשמים

בשמים ממעל ע"פ הסדר מראש ועד סוף (ח"י) :
 (ו) ועכ"פ ראוי לאדם להיות נזכר שלא ישיח שום שיחה
 שאינו מענין הסדר כי ברכת צפה"ל שומעין על הכרעם
 קא"ג על אכילת המזון . וא"כ איך ישיח ויפסיק
 צביניהם בזה שאינו מעניינים על הסדר (פלי"ה) :

סדר יחזן

(א) אחר אכילת הכרעם יקח המלה האמנותית . ויאמר
 צפ"מ יחזן לשם ייחוד כ"י ויש מצני עליה שמעקין המלות
 והמזון וכל המלות בעת מלות' והכל משום חיוב מזה
 ואשר מי מעזר ה' בשמחה ובעזר לב ובדבירה ושיקפה
 וצפיה (פלי"ה) : (ב) וישמרה לשגי מלקים חלק א' גדול
 ויהי רוב המלה (מחז"ל והאחרונים) שמיחיק עכ"פ
 לבקשתה צ' ויהיה כמו שיבאר והחלק השני קטן ממנו
 שמיחיק עכ"פ יזה א' : (ג) יש נכחה לגמיע החלק
 הגדול מזה המפה . זכר למשארת לרורות בשמלתם
 (רוקח טו"ע) ויש שזוכרין אוהו בשמחה ומשמין על
 שבתם זכר לזיאת מלרים (רש"ל מח"א) אבל אמתו נובדין
 כמ"ם הגלון יעב"ד וז"ל יגיע האפיקומן בין כר לבסח
 חמת מראשטיו : שלא יבא לכלו מוך הסעודה (ודל"א
 כמ"ם) ויהא קזה המטה הכרובה עליו יוולא מחמת הכר
 וגליה לפניו . למען יזכר ולא יפסק לכלו בנדר הסעודה
 עכ"ל : (ד) ויהיו מזהרין לברוך האפיקומן בשמחה שלא
 נכנס בקראחמלל כי הכרים מסתחמ מכובסים בקראחמלל
 (מיי חרס) : (ה) והחלק הקטן יחזר בין שתי השמחות
 (רא"ם טו"ע) ויהא מנובל כל זמן אמירת הגדה . דק
 נחמקם שגיד לנעול הכוס בידו יבחה המלה . ואח"כ
 כשיעמוד הכוס יחזר ויגלה אותה :

סדר ציד

(א) אחר נובדין להגדה הקערה שבה המלות ואומרים
 הא למחא כ"י עד מה נשנה . וא"ל לבסיר הורע
 והגלה מהקערה , אלא יכול להגדיה : עם כל הדברים

שעליה (רש"ם חוס' טר . ואחרונים ולא כמ"ם בינורח
 ובהגדות) : (ב) ויש לאחוז גם המלה בידו עם הגבה
 הקערה (מחז"ל) ונכון להגדיה הקערה כולה בידו אחת
 והמל' הפרוס' בידו אחרת (פסח מעשיון ומונהג' מירושל') :
 (ג) ונוהדין שכל צ"ב מנדיהן הקערה . ולפעמים שאסמו
 דדה ואו מחנייה . או שאל לידי שחק . ולכן יזכר
 נכון שלעולם לא תגדיה אצרו הקערה . כמו שנוהדין
 כמה גדולים (מיי חרס) : (ד) בשעת הגבה יאמר
 צפ"מ שגיד הריני מוכן ומועמן ויאמר בקול רם (רש"ל)
 הא למחא כ"י עד מה נשנה בלשון מחנייה הנשים והקניי'
 או יפרס להם הענין (כל בו מהרי"ד רמ"א) . סומא
 אין חייב בהגדה אלא מר"ם . ומ"מ יכול להוילא אחרים
 י"ה (יעב"ד) : (ה) נכון לומר הא למחא בלוי' (הררי'
 ו"ל ושאר ספרי כוונות) והאומר הא למחא בקצת' . או
 כהא למחא : או הא בלחמא . לא השקיד (מנ"א) אפי'
 בלי עפע מוחר לקרות האגדה לאור הגר גם ביסיד . אך
 מי שאינו בקי בה אסור . (יעב"ד) : (ו) בימי חמדי
 הגמרא שיהא להם שולחות קניסין לפני כחורא . נבגו
 עקרים השולות הקטן . ודורות האחרונים שכל המסובין
 אוכלין על שולחן א' גדול ויש עורה גדול בעקירות . נבגו
 לעקור רק הקערה שבה המלות מתקומה ולהביאה בסוף
 השולחן . ועכשו אין נובדין אפי' בעקירת קערה (עמג"ש)
 ומי"ע טעם ועד"ר שבתה) : (ז) ויש קלה מנהדין גם
 עכשו לומר לצ"ב שסירו הקערה ממקומה . אע"פ שנאחזה
 אין מסירין . מ"מ נובדין לומר כן (מי"ע פתי' . וז"ל
 שסוברים כסדר חז"ל . דודאי ישאלו החינוק למה
 אומר שסירו דהא לאכילה ניחט) : (ח) ולהסובין כן .
 אין לימן שום מלה על השולחן (חוץ מלות שנקשרה) עד
 אחר הסדר (מחז"ל מח"א) היינו עד אחר אמירת הא
 למחא . אבל כשתחיל עבדים היינו מחזירין
 הקערה . וא"כ מוחר להסיס צ"ב שאר מלות . וכבר
 נבחינו דבהר"א וז"ל אפי' אותן שאין נובדין עקרים קערה
 מ"מ אין לימן שום דבר על השולחן עד אחר הסדר :

סדר ציד

(א) אחר נובדין להגדה הקערה שבה המלות ואומרים
 הא למחא כ"י עד מה נשנה . וא"ל לבסיר הורע
 והגלה מהקערה , אלא יכול להגדיה : עם כל הדברים

י"ל חלמר זה מהוהר פ' צא קודם הגדה

פקדא בזה דא לספר בשבחה דיציאת מלרים דאיהו חיובה על צ"ב לאשחשי בזה' שצחא
 לעלמין הכי חוקימנא כל צ"ב דאשחשי ביציאת מלרים ובהסו' סיפור חדי בחדוש צמך
 סוה לעמדי בשכינתא לעלתא דלחי דסוה חידויתכולא דלחי סוה צ"ב דחדי במרי' . וקב"ה חדי
 בזהסו ספור . ב' שעה כניס קב"ה לכל פמלייה דילי' ואמר לון זילו ושמעו ספורא דשבחה
 דילי דקאשחשי בני והדון בפורקי דין כולכו מתכשין ואחיין ומתחברן בדייטו דישראל
 ושמי ספורא דשבחה דקא חלדן בחדוה דפורקנא דמאריסון דין אחיין ואודן לי' לקב"ה על
 כל חינון נסין וגבורן ואודן לי' על עמא קדישא דלית לי' בארעא דחדאן בחדוה דפורקנא
 דמאריסון . דין לחוסף חילא וגבורתא לעילא וישראל ב' סוה ספורא יסבי חילא למאריסון
 כחילא דלחוסף חילא וגבורתא כד משבטן נבזרותי' ואודן לי' וכולכו דחלין קמי' ואשחלק
 יקר' על כולכו צובג' אית לשבחה ולאשחשי . בספור יל"מ כהא דאחמר כנוונא דא הובא איסו
 על צ"ב לאשחשי חזיר קמי קב"ה ולפרסומי ניסא בכל חינון ניסא דעבד ואי תימא אחאי
 איסו מובא וסא קב"ה ידע כולא דא מס דסוי ויהי לבחר דנא אחאי פרסומי דא קמי'
 על מס דאיהו עבד ואיכו ידע אלא ודאי אלטריך צ"ב לפרסומי ניסא ולאשחשי קמיס כל
 מס דאיהו עבד בגין דחינן מלין סלקין וכל פמלי' דלשילא מתכשין ומחין בן נאחזין
 כולכו לקב"ה ואשחלק יקר' עלייהו עילא וסחא ברוך ילא' :

הם שאין מצרכין על המצוה חסר צי"מ בלילה זו . הוא לפי שהכיר י"מ ב' לילות ויולא בזה (בצורה ה')

הגבי מוכן ומוזמן לקיים המצוה לספר ביציאת מצרים לשם יחוד קב"ה ושביעיתה על ידי הדוא שמיר ונעלה בשם כל ישראל : ויהי טעם וכו'

רש"י
לפי שעתה חזנו לו טום
שני ושקרין השלקן
והס'טק'אומרי' מי אכלין
דמגביה' פסוקה וישאלו
מה נשתה הלילה הזה מכל
הלילות ע"כ . אלו מקדמין
לו הקדמה הנה זכר לזיאת
מצרים ומדברים לו בלשון
שחורגו . וזו והוא לשון
לרמיה שהיו מדברים בו
בבבל ב' דמאל ועזרא .
ע"כ בזה פס' וזו הראשון
שנבנה בלשון לרמיה וזה מכל ההגדה . כדי שיהיו החיטוק ואין בכל זאת הסיכקא לשון הקדש כי אם
למה ההגדה בני חורין . כי כן לשון החיטוקא לשון לשמה ההגדה בירושלים ובני חורין :
ובתחילת לומר . כי זאת המנה שאלו שוקרין מעל השלקן הוא לחם עוני כל הכתוב שבעת ימים האכל
מזאת לחם עוני . ולא ירחק לומר מלחם עוני שהוא שם דברי לחם עני שהוא שם ההוא . כי כן
בלשון רז"ל קורין מנה עשיר' המנה שנילושה דרך עושר ולא אמרו מנה עשיר' וכן נכון לומר מלחם עוני
לחם עני . ובמקום לחמ' עשיר' כי התנוס לעני ולגר . לעני ולגר . וכו' הדמב"ן"ל בחידושי הסור'
שלו בפרשת ראה . וקרא הלחם לחם עוני . י"א לפי שבעת מקצת מלוגנאח לפיכחא שהוא שיעור מידה
העומר שהוא עשירית האפה . והוא קרבן עני גדול דלות בערשת ויקרא : גם כי המנה הזאת שאלו
שוקרין השלקן זה היא פרוסה מה דרכו של עני בפרוסה . גם היא בלתי חתוך כי כן דרכו של עני
למחר להפסד להשביע רעבות מה דרכו של עני הוא מסיק ואשור אופה . על כן אלו פותחין בלשון
הוא מבין הוא לחם עני שהיו אוכלין אצותיו להזכיר איך יצאו מגלות לגאולה על דרך הכתוב
לחם עוני וגו' . ולכן יש מחלוקת לומר בזהו יצאו אצותיו ממזרים . וכן אלו אומרים אל החיטוק . זה הוא הלחם
שהיו אוכלין אצותיו בארץ מצרים וזה לאו לחם עני אלא אכלין זה . ואלו אומרים כל דכפין ייחי
ויכול . ויש קורין כל דכפין גדל"ת ב'א"ל וזה"ל דכפין רעב שהוא תואר כפין . ואלו דרכין לקרות
גם כל דלרין הגד"ל בקמן : ואלו אומרים כן . כי במזמ"ר היו אצותיו רעבים מן הלחם : והיו ים לו לחם
לאכול לאשכנז ולהשביע רעבים שיהיו באוכלי שולחנו . גם היו אצותיו רעבים שאסור לאכול מן
המנחה ולמעלה כדי שיאכל מנה לחיטובין . ולפי שאמר מרע"ה משכו וקחו לכם לחם וגו' שיהיו ממין הדבה על
פסח א' משפחות משפחות . ואמר לח"כ וכו' כי הוצאו אל הארץ וגו' ושמרת את העבודה הזאת והיה כי יאמרו
אלהים צריכם וגו' ואמרתם וזה פסח הוא לה' וגו' ע"כ אלו אומרים כל מאן דלר' להמטח עמנו בפסח יצא
ועמנו עמנו . ואם בשנה זו אין לו פסח לשנה ההוא גדיה ב'א"ל . ועשית כאלה מבקש רחמים שמחילה
שאל דבר מוע' ואח"כ דבר גדול : כמו משל הכותי המעשה שראל בערמה ואומר לו כן לי בל' והיאודי
הוא ב'ט וטמן לו . ואח"כ תוצר לו כן לי מעט מלח וטמן לו . ואח"כ אומ' לו אכילה בלל במלח לוקחת הלב
כן לי מעט לחם וטמן לו . וכן היה עושה דוד מחיל' בקשוריו ביקש מחילה על השגיוות' של שניאוח
מי יבין . ואח"כ על הדושות גם מזהים השוך עבדך ואח"כ על המרדים . ונקיטי מפשע רב . כך אמרו
מבקש' . ה' שאל הבה לשנה ההוא בארעא דישראל . ואח"כ היסגנו בקש' ה' שאל הבה לחן עבדי . לשנה
ההוא בארעא דישראל בני חורין ואלו הסיכקא לא חזרה בשם מקוסבדברי רז"ל לא בתלמוד ולא במדרש :

(ט) אחר אמירת ה' לחמ' נריך למוזב כום שאר המלות ג"כ מה נבסחה (מוע"ט) וא"ל הכום שעיפה
שני מיר (מוע"ט) ואמרוניס ולא כמנהגים מירושלים והרבה (רס"ל) וכן טיגין (ח"ט) אכל מנהג חסידים
שקורס מוחלל כל לחמ' ימוזב כבוסות ע"ס) קורס לשוק ולרבים (מל"ת) וכן נכב מהר"י להדיס בין כום
המלחם אמירת ההגדה . כדי שיסאלו החיטוקת למח לכות בציור הר"מ ס' חס"י : (י) זאת אין דעז בנך
מוזמן כום ב' קורס קאדור . וע"כ יאסודרו על לשאל . אציו מייב ללמד לשאל מ"ג ואם אין לו בן
מציר

סידור או אסתר שואלין אותו : (אסי' ת"ס שואלין וא"ו : יאמר אין את סייבים לטבל כו' : אלא אין אתו ומסבלין ד"ס) ואם אין כל זה : הוא שואל ח"ע מ"ד בנינון וספא (סוד ואחרונים) ותהי' המלה גלויה עד שיגיע ליהיא נקמה לכו"מ (מהר"ל) וכששואלין אותו : אין הוא י"ל מ"ד : אלא מחזיל עבדים היינו (מהר"ל) : (יא) לא

רשביץ

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות :
שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֵמֶן
וּמִצֵּה : הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ מִצֵּה : שֶׁבֶכֶל
הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת : הַלֵּילָה
הַזֶּה מָרוֹר : שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ
מִטְבִּילִין אֶפִּילוּ פֶּעַם אַחַת : הַלֵּילָה הַזֶּה
שֶׁתִּי פְּעָמִים : שֶׁבֶכֶל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין
בֵּין יוֹשְׁבֵין וּבֵין מְסַבִּין : הַלֵּילָה הַזֶּה
כָּלְנוּ מְסַבִּין :

והשיבו כי' הוא : שבכל
הלילות הרשו' בידנו

לאטל כל ירק בין מרור בין מרור וסוף זה א"ל לנו להיפטר מאכילת מרור ואפי' אכלנו הרבה מיר ירקות
ע"כ אתו מרור לאכול מרור והרי זה שמי שני' והשיבו כי' : שבכל הלילה' אין לנו מנהג לקבל אפילו פעם אחת
והלילה הזה נהגנו לקבל שני פעמים : ה' בירקות שאין מרור והשני במרור גסו גס בכריכה זו אחר זו
וככל הוא עבול אחד אחר שאין הספק ביניהם : וזה השיבו השלישי : והשיבו כי' : הוא : שבכל
הלילות אין לנו הפרש באכילת הבשר בין שיהיה עלי' או שילקח או ממשל : והלילה הזה כל אכילת
בשר שאנו אוכלין בחיוב כגון בשר תניגס או בשר הפסח אנו חייבין לאכול לו : וזה על דעת כי חיימא
שומר שחוקם בשר תניגס לבשר הפסח להיות נאכל לו : וזה אין אומר' אותו בזמן הזה אלא בזמן
הבית : וזה שטי' ד' : והשיבו כי' הוא : שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסובין : וה"ל שיכול
לומר' בין מהלבין בין עומדים אלא שאנו דרך שנה לשנות אכילת לילה זה מאכילת מהלך ועומד לאכילת
הסביבה : והלילה הזה חובה עלינו לאטל בהסביבה מנה של מנה דרך חירות ואין לנו רשות להיפטר
מהסביבה : וזה שטי' ה' : וזאת היא אלא הכנה לשאל למה היו שיעין אלו : ואפי' שעדיין לא
מכלנו אלא פ"א בברכס : כבר הוא רואי בשלח החזרת וכלא ספק לא יאכלוהו בלא עבול : ועוד שאין זה שגלי'
אל החיטק בלבד : אלא אף לחכס : שהרי אם אין לו בן הוא שואל לעצמו : ועל הכרומא איש שואל : כי אין
זה שטי' : שבכל הלילות אם ראה למבל במרור' או בדב' אחר הרשות בידו : והשיבו : דשמי פעמים עליו שואל
זה הפעם הוא למה איש שואל על ד' כוסות : כי כל לילת אם ראה לשמות שומה כן : ואין זה שטי' כלילס
הוא ועוד שעדיין לא שנה אלא כוס ח' :

(יג) יאמר עבדים היינו וכל ההגדה : בשמחה
רבה עד שאור ובחימה וביראה' וימשך בנעימות בשנה
פאורה ונעימות קדושה : וקול המרנה לפטר כ"י זה
מסובת ועד יעלה מן הארס להלין צערו וכעד ביות כמ"ס
בזכר פ' גא : ויתב' בדעוהו בלאו הוא מסובד ומגבן
למי המלך כסתר וסלחה : כ"ס לפני חמ"ס הקב"ה
(מהבאים מירושלים וחי') : (יג) ח"ע תהי' להודיע לבנים
ענין ליאול מרגס ח"י' לא יפאלו : שחמ"ר והגדה לבד
גו' (מקטנות : האמרה ואחרונים) ולשיכר י"ל ההגדה

בית

יאל ידי מונח: (טו) ולפיקר יעשה לפניהם כל פרטי הסדר וקריאת ההגדה צמורה גדול ובכוונה גדולה ויחן בקולו קול עזו ותעלומות להם בסיפור הנס • להחריד את לבניהם שייראו מפני הקב"ה ויאמינו בה' ובנשלותיו: (טז) ולנחיוצו שם אחרשטת חשב אלל השלמן והשמע כל הגדה

עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו יי

אלהינו משם ביד חזקה ובזרוע

נמייה ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא

את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני

בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים •

ואפילו כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו

יגנים כלנו יודעים את התורה מצוה

עלינו לספר ביציאת מצרים וכל המרבה

לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח :

עבדים היינו • וזה היה חשבו' למה נשאל •

זה הפסוק ב' וזה חזק • משונה לכן חכם השואל מה

העדות והחקים והמשפטים • וכיון שהיינו עבד' והויאלנו

מעבדות • נאמרינו לאכול לחם עוני • כלשון הכבוד

שבעת ימים האכל מלח לחם עוני כי בחפזן יאלח

ממזרים • כי בחזק יד גרשונו ממזרים ולא יסלנו

להחממה להחמיץ העסה וכן זה הוא פעם השלי •

כי פעם המלה בלחם הוא פעם השלי צבצר • וע"ז

אמר הכבוד למען חזקו את יוסף לאמר מארץ מזרים

באכל לחם עוני • והוא פעם חסור חזק • לחזק

ס' • האלה היתה בחזק יד • ופעם המזכר ידוע מהעבד' וימרונו חסיה' • ופעם טיבול' אשר שאל ח"ל לחם לו פעם כי הוא מצין • כי לפי זה נהעורר לשאל והש' נחזק לו העס • ופעם ההס'בה ידוע הוא מפני החירות שזכר בפסוק ויוציאנו ה' ביד חזקה וגו' וסוף החשוב' ואלו לא הוציאנו כו' שהיה רצוי שלא יאמר כל זה אל' בשבת הגאולה לגאול' • אבל אנו לא ראינו שעבדנו ולא נגאלנו • ע"כ אמר לו עשה שאלה גאולה גם לנו הית' • שאלו חבוינו לא נגאלו היינו אחרנו משועבדים לפרע' • ח"כ גם לנו הית' בגאולה וראוי לנו לעשו' השינויים האל' • וכן הוא אומר שאל' בכל דור ודור הייב אדם לראות את עצמו כאלו הו' יאל ממזרים וכללו הוא גאל • שנא' ואחרנו הוציא משם לחם לו את הארץ אשר נשבע לאבותינו • וכך זה ההשבה הוא ויפילו כלנו חכמים כו' • שלא האמר שאין זאת המט' אלא אל הדיעות להודיע מה שלא ידעו' אבל למי שידע זה אין צורך בהגדה זאת • ע"כ אומרים שאם' כלנו חכמים' ששמענו זה מאבותינו • ואלו כלנו נבונים להבין דבר מהוך דבר • ואפילו כלנו עובדים שידענו זה שג' רבי' • ואם' כלנו יודעים' את המורה ובכל יום אנו הוגים בזה' ומתוך קריאת המורה אנו מכפרים בציאלת מזרים • עכ"ז הגדה זו היא מחוייבת צליה הזה על הלחם הזה שהוא לחם עוני שגוינו צו דברי' הרב' • כמו שכתב האכל עליו מלחם עוני למען חזקו את יוסף לאמר מארץ מזרים כל ימי חי' • וכל המספר בציאלת מזרים בכל שנה הרי זה משבח • וכ"ש צליה הזה וכן היו עושין התנאים • הראשונים • וזהו שהשלים :

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי

אליעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי

מרפון

בני דן ויהודה ובני דק וגם רמון • ולשון מסובין לשון היושבים לטעוד כלשון חלמוד כ"ל כדר • הסיבה • וכמנאים •

מעשה וכו' ור"ס • שהיו צומן בית בני וגם

אחר המזכר • שהיו מסובין בבני דק שבוא מקום בל"י

במ"ש ביהובע נמלה מפה בני דן ויהודה ובני דק וגם רמון • ולשון מסובין לשון היושבים לטעוד כלשון חלמוד כ"ל כדר • הסיבה • וכמנאים •

והנחל היו מספרים
 ביציאת מצרים כל אותה
 הלילה ועד שזכו חמשים
 לו זקנים עד שכלו
 תלמידיהם כי ק"ש של
 שחרית שהחלל היום
 להאיר ואומצפליק"ש מפני
 סיפור זה ולולי זה לא
 הפסיקו מלספר כי המרב'
 לכפר ביציאת מצרים ה"ו
 משובח כמו שנאמר הוא
 הלילה הזה שמורים לכל
 בני ישראל לדורות :
 אמר ראב"ע שמלכד זה
 הספור בלילה הזה
 יש מנהג ח' בכל לילה
 להזכיר יציאת מצרים וזו
 מן החוב' שהיה אחר
 אמת ויציב דאורייתא ולכן
 קריאת פרשת יציאת מצרים
 זכרון יציאת מצרים היא
 מן החוב' ואעפ"י שאין
 מנהג יציאת בלילה ואמר
 ראב"ע שהיה כגון ע' שהיה
 ולא היו לו אלא י"ח שנים
 אלא שצדק נס ביום
 של ח"י שנים היה כגון ע' שהיה
 שאלוהים יציאת מצרים בלילה י"ח לא
 ל"ל זה הפירוש ולא פי' כי רש"י ז"ל שלא
 כי השומע ולומד דבר חדש נקרא זוכה כמו
 והיה אמר שלא זכה למצוא רמז בחזרה וחזר
 מנצח כל ימי חייו וכן זומא דרש ימי חיד
 דוד ללילות שכל ימי החיים הם הימים והלילות
 קצון גליות לא יחשבול זכרון י"ח ויהי' קצון
 יאמר בו ח' אשר העלה ואשר הביא אל זרע
 ש' אשר העלה הוא יציאת מצרים וע"ז
 נחמה היא עבדים היינו לפרעה במצרים
 מצדדש אחס מברכה יוסף לעבד חיים בכל
 מבית האכזרים יאל למלך גס אהנו יאלו
 מצרים ארצו נפלאות וכן בכוף ההגדה
 חיים ללילות

טרפון שהיו מסבין בבגדי ברכ' והיו
 מספרים ביציאת מצרים כל אותה הלילה
 עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו
 הגיע זמן קריאת שמע של שחרית :
 אמר רבי אלעזר בן עזריה חרי אני כבן
 שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר
 יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן
 זומא שנאמר למען תזכור את יום צאתך
 מארץ מצרים כל ימי חייך ימי חייך
 הימים כל ימי חייך הלילות ותבמים
 אומרים ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך
 להביא לימות המשיח :

שהשיבוהו בישיבה לכיוה נחליו שערותיו שאין
 אלא ח"י שנים היה כגון ע' שהיה נחליו
 שאלוהים יציאת מצרים בלילות י"ח לא
 ל"ל זה הפירוש ולא פי' כי רש"י ז"ל שלא
 כי השומע ולומד דבר חדש נקרא זוכה כמו
 והיה אמר שלא זכה למצוא רמז בחזרה וחזר
 מנצח כל ימי חייו וכן זומא דרש ימי חיד
 דוד ללילות שכל ימי החיים הם הימים והלילות
 קצון גליות לא יחשבול זכרון י"ח ויהי' קצון
 יאמר בו ח' אשר העלה ואשר הביא אל זרע
 ש' אשר העלה הוא יציאת מצרים וע"ז
 נחמה היא עבדים היינו לפרעה במצרים
 מצדדש אחס מברכה יוסף לעבד חיים בכל
 מבית האכזרים יאל למלך גס אהנו יאלו
 מצרים ארצו נפלאות וכן בכוף ההגדה
 חיים ללילות

ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן
 תורה לעמו ישראל ברוך הוא

ברוך המקום ברוך הוא
 ברוך הוא
 שיעור הגדה
 להודיע לבע"ט
 מדרש
 חזקוני

כנ"ל
 חזקוני
 חזקוני

**בְּנֵגֶד אֲרֻבָּעָה בָּנִים רִבְרָה תִּנְרָה אֶחָד
תָּחֶם • וְאֶחָד רָשָׁע • וְאֶחָד תָּם • וְאֶחָד
שְׂאִינִי יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל :**

**תָּחֶם מָה הוּא אוֹמֵר • מָה הָעֲדוּת וְהַחֲקִים
וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יי אֱלֹהֵינוּ
אֶתְכֶם • וְאָף אֵתָּה אֲמֹר לוֹ בְּהִלְכוֹת**

הַפֶּסַח

קודם אלו הדברות אלו מברכין המקום שמן תורה לעמו ישראל • ברוך הוא מעשמו • ואלה
דברותיו • וכנגד ארבעה בנים דברה תורה בשלש' זו • בפרשת בא אל פרעה • והיה
כי יאמרו אליכם בנים מה העבודה היתה לכם ואמרתם זאת פסח הוא לה' וגו' וזאת' פר'
עמל' נאמר • והגדה לבקר ביום ההוא וגו' וכן בזה' פר' נאמר • והיה כי ישאלך בןך
מחר לאמר מה זאת וגו' ובפרש' ואחזקן נאמר • כי ישאלך בןך מחר לאמר מה העדות
והחקים והמשפטים אשר עשה ה' אליהם ואתם לבקר עבדים היו לפרעה במצרים וגו' אלו
הם הפסוקים שהאמרו בתורה בתשובה אלו הבנים • ויריבין אלו לדרוש אותם ע"כ דברנו על התורה
מתלה • וענין ד' בנים הוא כי ידוע הוא כי הנכם בפרש' : והם המעמקים בחכמות הפנימיות • הם
חלוקים במחקרם • יש מי שהחיל בחקירה כהגון והשלמה ועלמה בידו כהגון • וה' נק' נכנס בשל' ויא' אל
בשלים • וה' הקרא בהגדה חכם • ויש שהעמיק בה והחמלה והשלמה וגם בה אל הכפירה והחזיק בה
וזה הקרא מקץ בניסיון' כמי שנכנס לפרש' וקצ' בניסיון' הרכות שלא חתמה' עוד והספיד הפרש' כן
הפסיד החכמה וכפר בעיקר אלוה' • וזהו הקרא רשע בהגדה • ויש מי שהחיל בחקירה ולא יכול
להשלמה חסדי עומק והשאר בחמימותו עד שמת' וע"ז נאמר הן' ומה • וזהו הקרא בהגדה חס' •
ויש מי שהחיל לדרוש בחקירה ומפר' זה באלו לו ספיקות וזהו הקרא הן' ונפגע • כמי שרצה לכתוב
בפרש' והספיד בו מרחוק ומלא פגע' ומכשול' בדרכים ולא יכול להכנס בו ולא עלה בידו כלום
מסתכמה • וזהו הקרא בהגדה שאינו יודע לשאול • ונאמר הקדמה זו • אשר כל אחד מהשאלות מה היא
ומה היא התשובה :

אבנם הן החכם שאל ואמר מה העדות כי' • והנה זה הן לא כפר בעיקר כמו הרשע שאמר מה
העבודה היתה לכם כלומר לכם ולא לו • וזה 'אשפי' שאמר אשר עשה ה' אליהם
אשכם ולא אתר אותם הבנים עמנו בעיקר באמרו ה' אליהם ודקק בלשונם שלא אמר אותם • כי
הוא לא היה שם בשעת הטובה • והכן זה בחכמות • חלק העושה לנ' חלק' • הא' • עדות • כמנ' •
שבת ודומה לה שהוא עדות כי יש אלוה בעולם בורא ומחדש כרענו • וסב' חקים • והם מנצח
שלא נחבר לו • טעם כבשר נחל' ושעיר המשתלה ופרה אדומה וכיוצא בכן • והג' משפטים • הם מנצח
שהכל בורא אות' • כמשפטי גיזה ורצחה וכיוצא בה' וכל אחד יש שאלה מיוחדת כי בעדן הוא שאל' מהיה
מחייב • להאמין באלה העדות ומהו המוות בהם • ובחקים הוא שאל' • דברים שלא נחבר לו • טעם
מה • מעלה יש לו • אף נקיים אות' • ובמשפטי' הוא שאל' • כיון שהכל בורא אותם למה היום
צריך לנצח אלוה' בה' • ולא היה הדבר השכל • והתשובה על הראשונה הוא • כי יש לו
עומק • באלוה' יתברך כי הוא בורא ומחדש • מציאות מציס • כי עבדים היו לפרעה ויוצאו ה' ממצרים
בד' חוקי בואו' ובמופס' • כנגד השבע • ואמרו עדים דבר • כי לעיניו היה זה • וידענו כי יד' ה'
עומק זה • וזה ראינו על אלוה' יתברך אשר רמזה מנצח שבת וכיוצא בה' התשובה על השניה מה
העולה יש לו • במציאות החקים אשר שלא' נחבר לו • טעם היא • ויצאו ה' לנצח את כל החקים
שאלה ליראה את ה' אלוקים לבוד לו כל ספי' לחיותו כיום הזה • כי לא נראה יראה האל בני שמקיים
הנצח בהם והשכל בורא אות' • כמו שרמז' • בני שמקיים מעשיו ואמרו יודע עמנו • כי העבד צריך
לקיים מצות אלוה' שלא יתעלם לו רעם בואו' מזה • ויהיה המעל' בזה לזכות בזה העולם למצא

הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן

כיום הזה והחשוכה על הא' והוא כיון שהשכל נזרר למה היינו נרדפין למא' בה ולמה לא היינו
הדבר לגורם השכל וסיבה החשוכה ונדקה חסיה לנו כי תמר לעשות את כל המצוה האחת לפי ה'
אלהינו כאשר זנו כי חס דומה המצוה ושמה למ' ששמה ואינו מזה כי זה אעפ"י ששמה הראוי
אין לו זכות מפני קיומו המצוה כמי ששמוה ועשה לקיים מצוה האל כי יש לו זכות על פעולה המצוה
וגם על קיום המצוה האלהית כמ"ש ונדק חסיה לנו כי שמוור לעשו' את כל וגו' כאשר זנו ה'
אלהינו וזו ענין שאלה האדם וענין השבוחיו והבדל לא דקדקה כל זה ואמרה ה' את אלה האמר
לו כו' כי זה האול נחשורר על השינוי שאלו עושין לחלק לחינוקות קליות ואנושיות וכמ"ש בגמ' וכי
מה תעלה בדעתך שיתקו' ציון אלא מתקן להם לחינוקות קליות ואנושיות פי' קודם שיעשה כד'
ששאלו והחשק המים ואמר זה השינוי למה כי אין דרכו כל השגה לחס' קליות ואנושיות אלא נחשור
סעודה ואמרו משיבין אורו כי הלילה הזה הוא השנה לפי שאלו לא חס' חס' הנחל על השנה
באחרונה וכן על כיה מזה שגזרונה דבר אחר כדי שישאר פעם פסח ומזה בפה ולזה אין מפטירין
ומשלימין סעודה כמזמור המפסיד בנביא להשלים קריאת התורה ל' שנות בחרנו י' שלחט חתה עינו חרגנו
ופסירי' ולא פותחים פה לשאול חנו לנו קליות ואנושיות ליהוה חרגנו כסעודה כמנהג שאלו אולכין ואורם אחר
סעודה ופי' אפיקומן אפיקו מיני' כלומר הוילאו לנו מיני פירות ואמרים כי בל' יון אפיקומן מזהה:
פי' שגרו מתכילה הנה תפסרה זאת הפסקה בשאלת חס:

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת

לכם ולכם ולא לו ולפי שהוציא

את עצמו מן הכלל בפר בעקרי ואף אתה

הקרה את שניו ואמר לו בעבוד זה עשה

י לי ביצאתי ממצרים לי ולא לו אלו היה

שם לא היה נגאל:

רשע כו' באמרו לכה
אוצר עצמו מכלל
וכפר בעיקר החורס
והיה החשוכה לו בעבור
זה וגו' אלו היה שם לא
היה נגאל כי היה מת
בג' ימי אשלה שחמו בזה
רשעי ישראל ואעפ"י שזה
הפסוק נאמר על מי שאלו
יודע לשאול נחמו בו
באמרו עשה ה' לי
לשאלת הרשע ג"כ כן פי'
הרמב"ן ז"ל ב' דא אל

פרעה וז"ש אף אלה הקרה אה שינוי מלשון אבות אכלו צורר ושינוי צנים חקירה והוא כענין
אלהים הרס שנינו צנינו מלמע' כפרים והחשוכה הכחוכה צורר על מה העבודה הזאת הוא
ואמרתם זכה פסח הוא ל' אכל השוכה לכם נחמה באמרו עשה ה' לי:

הם מה הוא אומר מה זאת ואמרת

אליו בחזק יד הוציאנו ממצרים

מבית עבדים:

הם מה הוא אומר מה
זאת לא הענין
בשאלתו לחקור בפרטי
המצוה כמו החכם ולא
הרס המצוה לכשר בעיקר
כמו הרשע והיה השוכה
במחשבות לומר כי מחזק

יד הוציאנו ה' ממצרים ואלו המצוה שאלו עושין הם זכר לאותן נסים:

ושאינו יודע לשאול את פתח לו שנאמר

והגדת לבנה ביום ההוא לאמר

ושאינו יודע לשאול את
פתח לו שנאמר
והגדת לבנך שאלו חכם
שאלו ל' כן הוא שאלו
למנו

בעבור

בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יי לִי בַּצֹּאתִי מִמִּצְרַיִם :
יָכוֹל מֵרָאשׁ חוֹדֶשׁ תִּלְמוּד לֹאמַר בַּיּוֹם
הַזֶּה הָיָה אִי בַּיּוֹם הַזֶּה יָכוֹל מִבְּעוֹד
יּוֹם תִּלְמוּד לֹאמַר בַּעֲבוּר זֶה בַּעֲבוּר זֶה
לֹא אִמְרָתִי אֶלָּא בַּשְּׁעָה שֵׁישׁ מִצָּה
וּמְרֹד מוֹנָחִים לִפְנֵיךָ :

לעמנו כי המצוה הזו
לספר ביציאת מצרים הוא
בין דקדק שאלה ובין שלא
בדקדק שאלה ולפי שהזכרנו
זה הכסוף של והגדת לבקד
ביום הזה באלו ביום הזה
אורו ולדקדק אורו מה בא
למעט באלו ביום הזה
אם למעט כל השנה לא
היה צריך למעט שלא
נספר ביציאת מצרים כל
השנה שזה דבר פשוט
הוא אבל היה אפשר

לומר כי מר"ה שהוא החתול הגדולה היה מצוה לספר ביציאת מצרים ע"כ בא הכסוף למעט באומר
ביום הזה שאין הגדה זו אלא ביום הגדולה ואפשר היה לומר כי כל היום הוא ההחלת החיוב ע"כ
בא הכסוף ואמר בעבור זה באלו מראה באמצע מה שהוא לפני ע"כ אמר לא חמרת אלא בשעה שיש
מצוה ומרור מונחים לפניך וזהו כללי שאנו עוקרין את השולחן ומזה ומרור מונחים בו :

מִתְחַלֶּה עוֹבְרֵי עֲבוּדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ
וְעַכְשָׁיו קָרָבָנוּ הַמְּקוֹם לַעֲבוּדָתוֹ
שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם
כֹּה אָמַר יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲבֹר
הַנְּהַר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם הַרְחַ
אֲבִי אֲבֹרָהּ וְאֲבִי נָחוֹר וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים
אַחֵרִים : וַאֲקַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבֹרָהּ
מֵעֵבֶר הַנְּהַר וְאוֹלַךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן
וַאֲרָבָה אֶת זֶרְעוֹ וְאֶתָּן לוֹ אֶת יִצְחָק וְאֶתָּן
לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו וְאֶתָּן לְעֵשָׂו

מתחלה בו בגמרא
אמר מחליל
בגמרא ומסיים בשבת
פי' מחליל בגמרא מתחלה
עובדי ע"ז היו אבותינו
במצרים וכן אמרו
בירושלמי מתחלה צריך
להזכיר בעבר ההנה ישוב
אבותינו ולפי שהזכיר בן
רשע שהוציא עמנו מהכלל
אם ממשיכין לזה כי זה
הרשע הוא שורש טורח
ראש ולשנה כי מתחלה
היו בן אבותינו בעבר ההנה
כי טולם היו עובדי ע"ז
כמו שזכר בב"ר כי הרח
היה עשה ללמים ואברהם
בנו אחר שעבד לע"ז כהרח
אביו הכיר את טורח
ושבר ללמו וע"ז קרע
הט" לעבודתו ואמרו

את

וראו מחזיקים בבניהו
שאלנו מזה יצחק שמן לו ה"י לעת זקמנו והבדילו משמעאל וצני קטורה כמו שנאמר : כי
יצחק יקרא לך זרע וזהו שאלנו בירושלמי ואברהם את זרעו ואברהם כתיב כמה נסים עשיתי עמו עד שנחמי
לו את יצחק כלומר נסיונות עשיתי ואמן ליצחק את יעקב ואח עשו ולא נקרא עשו זרע שנאמר כי
יצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא כל יצחק ואמן לעשו את הר שער שנאמר וילך אל ארץ מצרי יעקב
אחיו שלא ראה לקבל עבודה ופיתוי כמו שקבל יעקב שנאמר וישב יעקב בדרך מגורי אביו ונהגלגל
הדבר וירד למצרים ומתגלגל גלגלו השם ע"כ נראה לנו לבד לספר ביציאת מצרים כי סבלנו עבדות ופיתוי
הרעים יאמרו ה' ודבקם בעבודתו וזה הדבר כפר בעיקר ע"כ אחרת מספרים הלילה ענין
היציאת האלם כמו שפירשנו אל ואמר הנבחר כמו שפירשנו אחר זה וצדק יאמר שפירשנו כי אע"פ
שאלנו

את הר שעייר לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרימה :

שיאלו ממזרים ועליו
לארץ כענן ארץ ארמנו מזרע'
לא מזרע מזרים אשר
מהם יאלו כ"א מעבר
הנהר שהוא נהר פרס

המבדיל בין ארץ כענן לארס ולזה יקרא אברהם אברהם העברי ולא מבני כענן המקולל את' מחלו
את ארס כי את מעבר הנהר שהוא של שם המצורף ולזה אמרו מזכירים זה הספור של יוסף לישראל
ולסמוך אל יעקב ובניו ירדו מצרים אך יאלו משם בהשגחת האל ית' לאברהם אבינו בין הנחמדי:

ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך

הוא שהקדוש ברוך הוא חיב את
הבן לעשות במה שאמר לאברהם
אבינו בבית בין הבתרים שנאמר ויאמר
לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ
לא להם ועבדים וענו אותם ארבע מאות

שנה

ברוך שומר הבטחתו
חיבין אל לבד
לאלהינו שהוא מבטח
ועושה כי הוציא לאברהם
מבית אבינו והוליד בן
כענן אשר שהבטחו ואמר
לו ואשכח לבני גדול
ואח"כ גזר עליו ועבדום
ועינו וזה נסיון גדול
אבל הבטחו לאליהו
מהגלות וקבע לו זמן
קיום הבטחתו שהקב"ה
מחשב את הקץ לעשות
לאברהם אבינו כמה שאמר

לו בין הבתרים שנאמר ויאמר לאברהם כי ד' מאות שנה ואחר הצורה הבטחו ואמר לו וגם את
הצוי כי ברכו גדול זאת היא הצורה והבטחתי וקיים אותה ולא יחזק אותה אפילו רגע אחת
שהקב"ה היה מחשב את הקץ והיה משמר אותו כדי לקיים הבטחתו וזהו ליל שמורים הוא לה' את
הלילה הזה שמורים לכל בני ישראל להוציאם כי אותה שעה תכלס הקץ כי המלאך כשבישר את שרה
למועד הזה כעת היה חלד בן היה פסח שנאמר פרק אשה ממות למת להם לפי שהיה פסח ובפסח
עלד יצחק וגזר ד' מאות שנה של ועבדו ועינו אותה לא היתה אלא מעת לידת יצחק כי מזה הוא היו גרים האבות
אחר לידת יצחק באברהם כחיו ויגר אברהם בארץ פלשתי' וביתאק כחיו ויגר יצחק בגרר וביתאק כחיו וישב
יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כענן ובאבות כמעט וגרים בה וכשהחשוב ש' שנה שהיו ליתאק כשנולד יעקב
וק"ל שנה שהיו ליעקב ברדחו למצא ייחסר למיתות שנה רד"ו וקנעמדו ישראל במצרים וכן נרמז כמה שאמר
רד"ו שנה וא"ל שיהיו ח' שנים במצרים כי כשהחשוב ששנים של קשה שירד למצרים שהיו קל"ג וששנים
של עמרם שהיו קל"ז ופ' של משה כשיאלו ממזרי' לה תמאס ד' מאות שנה והרבה שנים נכלעים לבנים
עם האבות ע"כ חיל להיות ד' מאות שנים אלא מעת לידת יצחק כי בן כחיו כי גר יהיה זרעך
בארץ לא להם ומ"ש ויהי מקץ שלשים וארבע מאות שנה אוחל' שנים מעת מעמד בין הבתרים
שהיה ליל פסח בחי' הילול' ולא גזר עליו ועבדו ועינו מעת היות לו זרע והקב"ה גזר לו שנה קודם
כשהיה אברהם בן שבעים שנה והאחז' לו מאות שנה כשהיה בן מאה שנה ואעפ"י ששנים אברהם
מחנן לא ה' אלא בנפ"ה שנה כבד אחרו בסדר עולם כי שתי יצירות יצא ח' בהיותו בנפ"ה שנה ואז עזרה גזרה
בין הבתרים וחזר ואל פעם אחרת בהיותו בן ע"ה שנה וע"ד הפסח אוחל' שנה היו קודם גזרת בין הבתרים
ביצא ראשונה שאל' של יצחק מרח את אברהם בנפ"ה ונפ"ה ללכת ארצה כענן ויבואו עד חקוניטו שם ולא היה
אברהם בן ע' שנה ואז נכלמו ח"ל שנים עוד ד' מאות משנול' יצחק והקב"ה היה מחשב את הקץ להשלי' הבטחתו
ובליל פסח בחי' הילול' ה' מעמד בין הבתרים ובאותה שנה כשנול' הקץ בחי' הילול' של מ"ו בינים היתה
מנה בטורות ואז נאלו ישראל כמו שהבטיחם וברוך הוא שהבטיח ואמר הילול' מתי מבוא' וזה
ליל שמורים וכשהגיע אותה שנה' נאלם לא עכשיו אפילו רגע כי אעפ"י שלא יצא חלל ביום כי בן
אחרו בגמרא הכל מורים כענאול לא נאלו אלא בלילה ואמו שפ' וזכחת פס' לה אלסך בערב כנא
השנה מועד נאמן ממזרי' בערב ארבע וזאת כנא השנה אחת זכרל' מועד נאמן ממזרים אחת שנה
ואז היה בנבך אבל בחי' הילול' נחשב גמול' כי מרעה מחד ממעטו כשראם מנה בטורות והקב"ה

סדר הגדה

**שְׁנֵה יוֹגֵם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּן אֹנִי
וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל:**

חלל משה • כמו שאל ירדו
כל עבדך חלל חלל ואמר
לו קומו ואלו מחוך עמי גם
אחם גם בני ישראל • ח"ל
משה וכי ברחו' אלו ללחם

בליה • והקב"ה אמר לו לא תלך איתם מפניך ביהו עד בקר ח"ל ח"כ מה תעשה • ח"ל משה קרא
בקול גדול ואמר בני ישראל הרי אחם ברשות עמאל' קומו ואלו מחוך עמי • ומאחזם שעה משפט
גאולי וקדשו • הלל בחצות הלילה אחר חצילת פסח כמו שאלו עושין אחר חצילת מזה ואמרנו הללו
עבדי ה' ולא עבדי פרעה • ואחזם שעה שמר הקב"ה • שהיה אחזם שעה שנגזרה גזרת בין הבתרים שנאמר
לו • ואחרי כן יצאו ברכוש גדול • ולכן נקרא ליל שמורים :

(יו) יבמה המלות • ויקח הכוס בירו • ויאמר והיא • הכוס על מקומו • ו חזור וינגלה המלות (פ"ה וכל
שעמדה בו' עד מילנו מידם • אח"כ יעמיד • אחרונים) ואח"כ ימלא הכוס ביין אחר • רש" :

**וְהִיא שְׁעִמְדָּה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ שְׁלֹא אַחֵר
בְּלִבָּר עֶמֶד עָלֵינוּ לְבִלּוֹתָנוּ : אֶלָּא
שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר עֲזָמְרִים עָלֵינוּ לְבִלּוֹתָנוּ
וְתִקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילָנוּ מִיָּדָם :**

והיא שעמדה בפניהם זו
עמדה לאבותינו
ולנו • שכן אמר לו וגם
אח הגוי • לרשות ד'
מלכיות שהם משעבדים בנו
שיא דן אותם ומלי' אותנו
מידם • וכמו שהבטיח
ואמר ואף גם זאת בהיותם
בארץ אויביהם לא תאכזרם

ולא תגליתם לבלותם להסד בריית אחם כי ח"ה' אלהיהם • והבטיחם לקיימם לעולם וכן עשה • ולא ח'
בלבד עמד עלינו לבלותנו אלא שבכל דור ודור • כשדים פרסיים ויוני' וחולת' מהאומות • והקב"ה מצילנו
מידם • מפני אותה הבטחה שעמדה לאבותינו ולנו :

**צֵא וקִמַּר מִה בִּקֵּשׁ לָבֵן הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת
לִיעֶקֶב אֲבִינוּ שְׁפָרְעָה לֹא גִזַּר אֶלְאֵעַל
הַיּוֹכְרִים • וְלָבֵן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל
שֶׁנֶּאֱמַר אֲרָמִי אֹבֵד אָבִי וַיָּרֶר מִצְרַיִם
וַיָּגֶר שָׁם בְּמִתִּי מֵעַט יָהִי שֵׁם לְגוֹי גָּדוֹל
עֲצוּם**

צא ולמד מהחלנו לספ' ראש
המדרש'י' המהמחמי'
עלינו לבלותנו והוא לבן
כדי להמשיך • לזה ודווי
מביאים בפרים שהם
מזכירים יצאה מפרים כדי
לדרוש אותן פסוקיכנהגה
זאת כמו שהמרה המנהג
כפ' ערבי פסחים ודורש
מאמריו אובד אבי עד סוף
הפרשה ולשון צא ולמד הוא
לשוןהאב בהלמוד • צא ולמד

משוק של חמורים • בראשון מחגיגה • ומכאן ואילך צא וחשוב וכן אחרים ארמי אובד אבי • וזה על דרך
המדרגות • שהרגם לבן ארמאם בעל לאובדא ים אבא • וכן נל' מהכחוש שהוא לא דרך אחר יעקב אלא
לעקור את הכל • יומר ממה שעשה פרעה • שפרעה לא גזר אלא על הזכרים והמין הנבנות • שצ"ל כל הבן
הילוד ביצורם השלישית וכל הבת חמיון • וזה לבן בקש לעקור את הכל • לולא שהקב"ה מנעו • כמו
שאמר הוא עמנו ואלהי אביהם אמת אמר ח"ל לאמר השמר לך מדבר עם יעקב מחוב ועד רע • נגלה דעתו כי
לולא האזהרה הזאת היס רואה לעשות רעה • וכן אמר הוא יס לאל די לעשות עמכם רע • והוא לעקור
את הכל • כי בן אמר • הכוונת נשתי והבנים בני והאלף צאלי וכל אשר אמת רואה לי הוא : נגלה דעתו כי
הכל ה' רואה לישראל לולי האזהרה האל יס' יומר שהרגם ואקלונם צ"ל לאובדא ים אבא לפי שהכל • לא אמר
אבד אבי • כמו אבד ויבד ברימים • שהוא לשון פצר • אלא אובד • לשון ביטוי וידוע הוא מדרך הדקדוק :

כי הבינוי הוא אחר המלחמה
הפעולה קודם המלחמה
וכן היה ענין לבד המלחמה
לדורו וזה לעקור ולא
מלחמה הפעולה מפני
האזהרה האלוהית וי"פ
על דרך הפשט יעקב אבי
שהיה בלוי היה בד מלכי
לבוש ואח"כ ירד למצרים
ולא נר' זה הפ' שיקרא
ליעקב אבינו ארמי מפני שגר
בארצות אחרות גרוה בעושר
היה ובגדים ובנים ומשם
בזאת לא ירד למצרים
ולכן מה שגרר המהרש"ם
כי הוא מספר חסדי האל
יעקב מחל' בהלל יעקב
ואחזקו מלכו ואח"כ
בהללנו ממלכ' ע"כ
המשך לה וירד מצרימה
ויגר שם במשך מעט וכשלא
יעקב מארסלא ירד למצרים
ואחזקו ממלכ' זה הפס' כולה
כדי לדרוש אותה בהגדה :

עצום ורב : ירד מצרימה אנוס על פי
הדבור ויגר שם מלמד שלא ירד יעקב
אבינו להשתקע במצרים אלא לגור שם :
שנאמר ויאמרו אל פרעה לגור בארץ
באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך
כי כבוד הרעב בארץ כנען ועתה יישבו
נא עבדיך בארץ גושן :

במתי מעט כמה שנאמר בשבועים נפש
ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך
י' אלהיך כבוכבי השמים הרוב ויהי שם
לגוי גדול מלמד שהיו ישראל מציינים שם

עצום

וירד מצרימה כו' : עצום ורב זה לשון הכתוב מצורח מרבה כי הבא ועתה הוא דרוש אחר פסוק אחר
פסוק וירד מצרימה אנוס על פי הדבור : זה האנוס היה : לקיים גזירת כי גר יהיה זרעך :
וכמו שדרשו בחז"ל אדם אמרשם בעצמותו אכסה : שראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלות של
ברזל : אלא בקדמה זכותו במצירה יוסף : משל לפרה כורסה שאינה נכנסת לילך לבית המצודה במושכין
אח צה ויהי נמשכת אחריו : כן יעקב ירד דרך כבוד בעצמותו האכסה בגלות מפני יוסף : שהיה שם
וזהו אנוס על פי הדבור : פ' ע"פ הכוונה : מעטין והדרת אין צדק : להיות שגזרה גזרה כי גר יהיה
זרעך :

ויגר שם מלמד : כי יעקב אבינו כשרד למצרים לא היה דעמו להשתקע שם : דעו : כי כבר הבטיחו האל
יעקב אבי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גם עליה : וגם בגזרת בין הבהרים נאמר ואחרי כן
יבא ברכוש גדול : וכל ירידתו שם עם ביתו : לא היה אלא מפני הרעב : וזהו חושבים כשיעבור הרעב
לשוב אל ארץ כנען : וכן אמרו לגור בארץ בלוי כי כבוד הרעב בארץ כנען ועתה יישבו נא עבדיך בארץ
גושן : שהיא קרובה אל ארץ כנען : זהו פ' אומרים המסודרים על הנבוכים : שכלל הפועל ששם
לישראל הוא : שכלל לגור ולחזור ונשחקק שם בארץ : ונא : ויחזקו על ויפירו וירבו מאד מה שלא עליהם
בלבם : אלא מחמד אל כל היום עליהם : וזהו שחזרו במתי מעט : שהאנשים מועטים היו : כמו שנאמר
בשבועים נפש כו' : ככוכבי השמים לרוב :

וירד שם לגוי גדול מלמד כו' : פס גדול : שלא היו גברים המצריים אחד כאן ואחד כאן : אבל היו
גוי אחד בארץ : מציין משהו ויכיר צהוד וסדר : כמו בני ציון הקרים המצויים במלח ונצלה
ותגלה : כן היו ישראל מציינים שם עם בפני עצמו משהו ויכיר צהוד וסדר לא גברים : וכבר אמרו ז"ל
במשכח יומא : שמתיקן של ישראל לא פירשה ישיבה מן : ירדו למצרים היה צדק ישיבה : שנאמר לך
ואססה את וקני ישראל : והיו מחזקים לאברהם אבינו שהיה נקרא אברהם העברי : וכן הם היו נקראים
עברים : שנאמר ה' אלקי העברי : נקרא עליט : ולא שמו את שמם : ולא שמו את לשונם : כמו שכתב
חכמים במדרש : בזכות ששם דברים : גאלו ישראל ממצרים : שלא שמו את לשונם : ולא שמו את שמם :
אלא כדו בערי : וזהו שיהיה שמויה נח דברי : והיה לשונם ופרשמה בכבוד : אין לך צדק ישיבה

סדר הגדה

**עצום • כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאד מְאֹד
וּתְמִלָּא הָאָרֶץ אִתָּם :**

**וְרַב כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר : רִבְבָּה כְּצִמְתַּת הַשָּׂדֶה
נִתְתִּיךָ וְתִרְבִּי וְתִגְדְּלִי וְתִבְאִי בְּעֵדִי
עֲדִים • שָׂדִים נִבְנוּ • וַשְׁעֶרְךָ צִמָּה וְאֵת עָרוֹם וְעִרְיָה :
וַאֲעֻבּוֹר עֲלֶיךָ וְאַרְאֶךָ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדִמְיוֹ וְאוֹמֵר לָךְ בְּדִמְיוֹ חַיִּי וְאוֹמֵר לָךְ
בְּדִמְיוֹ חַיִּי :**

**וַיִּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ
עֲבֹדָה קָשָׁה • וַיִּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרִים
כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה
וְהָיָה בִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֶף גַּם הוּא
עַל**

וירעו אותנו המצרים וגומר והפסוק שנאמר בפרשת חקת הוא וירעו לנו המצרים • והפרש ים
בין וירעו לנו • ובין וירעו אותנו • כי וירעו לו ר"ל • כי הגיעה רעתה אליו בגופותיו אשר עברה
עליו רעתו המיד בצער וענוי • אבל וירעו אותנו ר"ל • כי חשבו רעים מבלי הגעת רעה לגופותיו אלא
שנאמרו שאתנו בעצמנו רעים והחזיקו רעים • על כן אמ' כמו שנאמר הבה נחכמה לו פן ירבה וגו'
כלומר הם רעים ואנשינו הם להחכם' שלא יזיקונו ברעת' • כשיבולו עלינו אויבנו ויהיו הם בעורמם
להלחם בנו • והסתחכמו' הוא • להחכם למשיען • כי אחת יודעים שיש למשיען מדה • לדון
מדה כנגד מדה • לכן נריבין אתו להחכם חיד נמנעו' אותם שלא ידיו אותנו מושיען מדה כנגד מדה •
כי אם באם נשרוף אותם ח"א • כי יפגעו מושיען באם כי באם ח' נשפט • ובחבר להרוג אותם ח' אפשר
כי מושיען שופט נחברו כל בשר • חין להחלל' למושיעם אלא להמשיעם צמים להשליך כל הילול היאורה •
ואם כבר נשפט שאין מביא מכול לעולם ולא יכלה אותם צמים • והקב"ה נשבע שלא יביא מכול לעולם •
אבל לא נשבע שיהיו צמים • וזה שאתם יתרו עמה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים
כי בדבר אשר זדו עליהם • כמו שחברנו חונקלם • בנאמנא דחשיבו תצרי למידן ית ישראל ביה דייקין •
הם השליטו בניהם ביאור הוא השליטם בים • והאומות הם כל היום מתחכמים עלינו והקב"ה מנילנו מידם •
עו אמר שופט היה קין • שהרג את הכל אחיו כדי שיהיה כל העולם ולא היה יודע כי אביו אדם וזינז
שם פחה הכל כי הרגו אחיו • אבל אני יקרתי יני' אבל אביו ואחר כך ואהרנה את יעקב אחי ואירש
הכל • פרעה אמר שופט היה עשו ולא היה יודע כי יעקב זיליז • צנים קודם שימות אביו וירשו אותו •
אבל לא אמרם קודם את בן הוא והציתן אותו • המן אמר שופט היה פרעה • ולא היה יודע שהכנות
יתרו וירשו ויהיו קראים על שם ישראל • אבל אני אשמיד כולם מעד ועד זמן קץ • ונשים • גוג יאמר
שופט היה המן לא היה יודע כי אלהים יקר עמו • אבל אני אלהים עם אלהים • שנאמר יתיבנו
מלכי ארץ ורוחנים טחשו יחד על ה' ועל משיחו • והאל יסבך שחק עליהם ולועג • שנאמר יושב
צמחים יחלק ה' ילעג לנו • וכן בפרעה דימל עמם הם אמרו פן ירבה • והגמול חומר אל חמור פן
ירבה אלא ק ירבה וחומר יעט אותו כן ירבה • כי הגיעו הוא גורם הרבה • לא עשו • בפרש • בפרש
על • ק ירבה יתיבנו אשר לא עיני • אלא ירבה יתד פתיים שלא ירבה • להאז ענין שש • הלא אלהים

על שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ :

מכן חדם ומעלה ולא עלה מניינם כ"א שנים ועשר' אלף ואשר השבטים שלא נמנו אלא מכן עשרים ומעלה עלה מניינם לחמשים וארבעים אלף הרי שהעני גרם הרצוי מרחמי האל להסיר עמו :

ויענונו במה שנאמר וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם ויבן ערי מסבנות לפרעה את פתום ואת רעמסס ויתנו עלינו עבודה קשה במה שנאמר ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך :

בחמר ובלבדים ובכל עבוד' צדקה . את כל עבודתם אשר עבדו צדקה בפרך . כדי שיכחשו גופם ויתעצמו . ואחר שדרשו זה הפסוק . החלטנו לדרוש הפסוק האחר והוא ונלעק . ויש מפרשים בפרך . מל' פרכה ומחיה שהיו מפרשין חוסה מנשואה' . וכן גבי עבד לא ירדנו בפרך לעיניך . להפרישו מאשתו . ולשון רבותינו . הא לשון קושי' . כמו שזמרים פריך רב אחאי וכיוצא . פי' הקשה :

ונצעק אל יי אלהי אבותינו וישמע יי את קולנו וירא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו : ונצעק אל יי אלהי אבותינו במה שנאמר : ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנהו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה : וישמע יי את קולנו במה שנאמר : וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את

יצחק
שביח יחזקאל ואמר ולומר אליהם איש את שקו' עיניו השליכו ובגלוי מרים אל חבמא : ויפנו כי ולא חבו שמוע' איש שקו' עיניו לא השליכו ולא בגלוי מרים לא שמו' . ואומר לשפך חמתי עליהם לבלות אפי' צדק בדרך חזן מרים . ואעפ' למען שפי' בלתי החל לעיני הנוים אשר התה בנחום אשר ערעתי אליהם לעיניהם . לאוילאם מלך מרים . וזהו שאמר ויזכור אלהים את אברהם את יצחק ואת יעקב :

סדר הגדה

יִצְחָק וְאֵת יַעֲקֹב : וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוֹ : וְזוֹ
פְּרִישׁוֹת הָרֶךְ אֶרֶץ . בְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּרָא
אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים :
וְאֵת עַמְלָנוּ אֱלֹהֵי הַבְּנִים . בְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר :
כָּל הַבֶּן הַיְלֹד הַיְאוֹרֶה תִּשְׁלִיכוּהוּ וְכָל
הַבֵּת תַּחֲיוֹן : וְאֵת לַחֲצֵנוּ : הִרְחַק בְּמָה
שֶׁנֶּאֱמַר וְגַם רְאִיתִי אֶת הַלַּחֲזִן אֲשֶׁר
מַצְרִים לֹחֲצִים אוֹתָם : וַיִּזְצִיאוּנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם
בְּיַד תַּזְקָה וּבִזְרוּעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גְדוֹלָה
וּבְאוֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים : וַיִּזְצִיאוּנוּ יְהוָה

ממצרים

שֶׁדַּבְּרָה זֶה הַפְּסוּק . נִדְרָשׁ הַכְּתוּב הַזֶּה לְחַזְקוֹת כָּל פֶּקֶד לְפָסוּק הַחוּצָה :
וַיִּזְצִיאוּנוּ ה' וְגוֹמַר . וַיֵּשׁ לְשֹׁאֵל זֶה . שֶׁהָיָה כְּחֵץ בְּפִרְשָׁיו חָקַק שֶׁאִמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְמַלְךְ אֱדוֹם וַיִּשְׁלַח
מַלְאָךְ וַיִּזְעַזְעוּ מִמִּצְרַיִם . וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים . כִּי זֶה הַמַּלְאָךְ שֶׁאִמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְמַלְךְ אֱדוֹם הוּא מִרְעָה .
כִּי הִנֵּינִי נִקְרָא מַלְאָךְ . כִּמוּ שֶׁכְּתוּב וַיֵּבֶן חֲנִי מַלְאָךְ ה' . וַיִּזְצִיאוּנוּ מִמִּצְרַיִם כִּי זֶה הַמַּלְאָךְ הוּא הַגִּדְלָה לְמִשָּׁה בְּסֵנָה
וְהוּא מִיִּבְחָל . וְלֹא זֶה לְהוֹצִיא אֱלֹהִים לְבֹדִיעַם כִּי הָיָה יִבְנֶךָ וַיִּזְעַזְעוּ וַיִּזְעַזְעוּ . וְהַגִּדְלָה לֹא
דִּבְרָה אֱלֹהִים שֶׁהִמְכֹּחַ לֹא הָיָה ע"י מַלְאָךְ וְהוּא מִדְּרָשׁ . וְעִבְרִית בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם . לְהוֹכֵחַ . כִּמוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּלִילָה
הַזֶּה אֵלֵינוּ בְּהוֹךְ מִצְרַיִם וְזֶה כָּל כְּבוֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם . וְדַרְשׁוּ שֶׁזֶּה הָיָה וְהַגִּדְלָה לֹא הָיָה ע"י מַלְאָךְ .
וְדַקְדָּקוֹן כֵּן לִפִּי שֶׁהִפְרָשָׁה כֹּלָה הוּא מִדְּבַר בְּלָשׁוֹן מִשָּׁה . וְהִיא רְאוּ שֶׁאִמְרוּ וְעִבְרִי ה' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִיא כָּל
בְּבוֹר . עַל כֵּן דִּרְשׁוּ כִי וְעִבְרִית אֵלֵינוּ בְּלָשׁוֹן לֹא ע"י מַלְאָךְ שֶׁלֹּא מִלִּי מִלִּי . כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּבוֹר
וּבְסִנְחֵרִיב . וְהִיא כָּל בְּבוֹר . אֵלֵינוּ לֹא שָׁךְ . כְּלוֹמַר כִּי גַם הַמִּכָּה הָיָה ע"י הַקֶּבֶד . לֹא כְּמִלְךְ שֶׁעוֹשֶׂה
קָמָה בְּאִיּוֹב עַל יְדֵי סִפְקָלוֹן . שֶׁלֹּא הָיָה שֶׁרָפָה שֶׁמֶה מִלֵּא אֵשׁ שֹׁרֶפֶת . בְּאִיּוֹב . כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִיּוֹב
וְהָיָה אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְהָאֵשׁ וְהָאֵשׁ וְהָאֵשׁ . וְכָל אֵלֵינוּ מִצְרַיִם אֲשֶׁר שֶׁפָּעִים . לֹא ע"י שֶׁלֹּא הִשְׁלֹחַ
מִלִּי שֶׁנֶּאֱמַר לֹכַל הַתַּעֲשִׂים הַנֶּעֱשִׂים בְּאֶרֶץ . וְהוּא הַמַּלְאָךְ הַגְּדוֹל שֶׁנֶּקְרָא מִסְתַּרְוִין . כִּי שֶׁלֹּא בְּלָשׁוֹן יוֹן
מִסְתַּרְוִין אֵלֵינוּ ה' אֵלֵינוּ לֹא אֲחֵר . רַשִׁי ז"ל פִּרְשׁ שֶׁהוּא בְּעִמְנוּ עֲשֵׂה הַמִּכָּה . וְהַמִּצְוָה ז"ל פ' . שֶׁהוּא
אֶחָד וְאֵין אֱלֹהִים עִמּוֹ לְתַחֲמוֹת עַל יְדֵי . וַיֵּשׁ לְשֹׁאֵל זֶה . שֶׁהָיָה הַכְּתוּב אֲמַר וְה' הִסָּדַר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם .
וְאִמְרוּ ז"ל כֵּן מִקֹּדֶם שֶׁנֶּאֱמַר וְה' הוּא וְזֵה דִּינוֹ וְזֵה לְכוּן וְה' דִּבֶּר עֲלֵינוּ רַע . הַגִּמְלוֹת עַל אֲחֵרֵי
דְּבָרֵי מִיִּכְיָהוּ בֶן יִמְלָה שֶׁרָאָה הֵשֵׁב וְזֶה הַשָּׁמַיִם מִיִּמֵּינוּ וְהַמִּשְׁמָלָה . וְעוֹד הַכְּתוּב אֲמַר וְלֹא יוֹן הַמִּשְׁמָלָה לְבָרָה
אֵל בְּחִיכָה לְעוֹף : הִרְיָ שֶׁהִמְכֹּחַ הִיא עוֹף בְּחִיכָה לֹא הַקֶּבֶד כִּי בְּבוֹדוֹ וְעִמְנוּ . וְעוֹד הַיָּד אֲשֶׁר שֶׁקֶבֶד
הִיא סִפְקָלוֹן לְהַשְׁמִיךְ בְּחִיכָה שֶׁהִיא לְמוֹת רַע וְזוֹ . וְהִיא רְאוּ שֶׁמַּלְאָךְ הַכְּתוּב יִשְׁלַח בֶּסֶל לֹא שִׁמּוֹת
דָּךְ בְּבוֹד ע"י קֶבֶד . וְלִהְיוֹת אֱלֹהֵי הַדְּעִיִּים לָךְ לְהַקְדִּים מִה שֶׁפִּרְשׁוּ לֹא חֲכָמִים בְּאֵלֵינוּ הַסִּמְכִים . כְּבֹד
אֲמַר חוֹזֵל בְּמִסְכָּה בְּכֹחוֹ כִּי כָּל הַעוֹלָם כֹּלָה הוּא מִלֵּא מִזִּיקָן מִקִּיעֵין בְּנֵי אֱדוֹם . אֵינוּ עוֹן לֹס
רַעוֹת לְהַשְׁמִיךְ . וְהוּא יִשְׁלַח מִזִּיד אֲלֵינוּ וְנִכְנַס מִיִּמֵּינוּ אֲלֵינוּ לֹא יֵשׁ . וְכֵן אֲמַר בְּיִלְמַדוֹת פ' . וְהִיא הַמִּשְׁמָלָה
כִּי הַקֶּבֶד מִיִּמֵּינוּ לֹא . שֶׁהוּא רְאוּ שֶׁהִמְכֹּחַ מִלִּיכָה . וְעוֹשֵׁן לֹא דָךְ . וְלֹא מִה שֶׁנֶּאֱמַר לְפָנָיו . הֵנָּה בְּבוֹד
לְעוֹלָם שֶׁל קֶבֶד . וְהוּא יִשְׁלַח בְּנֵי שֶׁל בְּנֵי לֹא יוֹן לֹא יוֹדֵעַ רֹעַ בְּחִיכָה שֶׁל עוֹלָם שֶׁלֹּא שֶׁהוּא קֶבֶד
מִזִּיקָן . וְהוּא שֶׁעוֹשֵׁן אֲלֵינוּ לֹא יוֹדֵעַ בְּחִיכָה שֶׁל חֲמוּרִים שֶׁל סוֹמֵן . וְכַעֲשׂוֹת גּוֹלָמִין הַפּוֹרְחָה עֲלֵה
וְהִיא

ממצרים לא על ידי מלאך . ולא
על ידי שרף . ולא על ידי שליח .
אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו
ובעצמו שנאמר ועברתי בארץ מצרים
בלילה הזה והפיתו כל בכור בארץ
מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי
מצרים אעשה שפטים אני יי .
ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך .
והפיתו כל בכור בארץ מצרים .
אני ולא שרף . ובכל אלהי מצרים אעשה
שפטים . אני ולא שליח . אני יי אני הוא
ולא אחר :

ביר

ואלדס בטס וכסמלך
הטרו שזס האדס שוסן .
מיד רזוק שנאמר וסקרנ
לשחס נפשו וחיט למימיס :
למיס לא נאמר אלא
למימיס : לזוסן מלאכי
חבלס שזס נוסר לסס .
ומין שחלך כורז לנדי
שנאמר אס יס עליו מלך
מלין אחד מן אלף . אס
יס מן אוסס אלף מדין
מלך כורז עליו לפיו
להגיד לזרס יסרו . אוסס
שעס ויחוטו ויאמר מדעס
מדתס שחס מלאכי כסר .
ואמרו ננמרס ס' הטנס
כיון שניסס רשוס למשחיס
לחבל שזס חוט מנדין בין
לדיק לרשע . שנאמר וזסס
לא חלוו חט מפסח בירו
עד בקר . וכיון שסניסב
זס מדברי רז"ל נאמר
הימר אלו הססיק' . כי
הקב"ס נון רשוס לאלו
המשחיסים לחבל . לא ע"י
מלך לא ע"י שרף ולא

ע"י שליח . כי לא היו חסודים ששחיסוס מלאכי עליון אלא אלו המדיקין : וזס ועברתי בארץ
מצרים . וזס היו גזירי שגזרו עליסס ק' לחס רשוס לאלו המדיקין שסס מקיימין דט בלוייו אלו
סן בית דט של הקב"ס בגזירס שגזר עליסס ק' . ואלו סן הממימיס החכרים כסכוס וחיט למימיס .
וסמלך המלין לישראל שזס נאמר מלאכי כסר : וזסס הסחפסקוס במזוס הפסח וסחיט הדס על הסחפוק
ועל שחי הסזוזוס . וזס ורזיחי חס הדס : חיו סיהיס הדס לגד חון . שכרי כחיב . וסיהיס הדס לכס לזוס
ולס לחכרים לזוס . ורזיחי חס הדס . וזס המלך המלין להגיד יסרכס כי חסס עוסקים במזוס . וזסס חס
סורס לחסס מיד המדיקין : כענין שנאמר מדעס מרת שחס . וססחסי עליסס : פירשו במכילס' : ח"ר
יחסי חל חקרי וססחסי אלא וססחסי . וססרס מקומוס משחמס' חכמים ח"ס במקוס עיין כמו שביאר
הרמב"ן ז"ל בסדר ואלס שחוס . וזסס הספיעה הי' . סיהיס ישראל בין שני מצרים זס מסס חס מזס חלו
גזרס חל חלג מקוס למקוס . ולזון וססחסי וזס כנגד הגזירס . כי כל אלה הסדכרים הסחיטוסים לאל
יסבך חס כנגד גזירסו . וי"מ וססחסי עליסס וזס ל' מעס' . מענין פסח שחוט יסל לילך . וזן מלס
זס . שחס וססחסי יססרס ל' מעס' וזס רמז חל בגזירס ח"כ כסחטס הגזירס עליסס שחיסס' . אלא
העיקר כמו שדפשו ז"ל חל חקרי וססחסי אלא וססחסי : וסכלל כי הגזירס היסס במזוס חל וזס מעטוס
וכסכוסו . וסססס היסס גזירסו ששחוטס אלו המדיקין שניססס לסס רשוס לחבל . כי זס וזס דקן לזיס
המניע' סלקוס וסריססס לסס רשוס . נסחיס הגזירס . וסחיס ישראל מסי הסעסוקוס במזוס גזירס
שחס שסכרס מעליסס הגזירס דרך דילוג בחלוק ח"ס וססחסי כע"ן וססעזי מענין חסכע' חס : כע"ן
לזן דילוג . לזסנקרס הקרין פסח כמו שסכוס זסס פסח וזס ל' אשר פסח על כס כני ישראל במצרים
כעס חס מצרים וזס כחיס חל . הסגף וזס סגיל' . כי דלגס בגזירס מניס מצרים חסס לזיס מצרים חס
וישראל כחיסס חל :

מירושלים): (יט) יש נוהגין לזרוק בלצנצ קטנה דהיינו ו"ל כתב לזרוק מהכוס ענמו שלא ע"י אלצנצ לחוך בלי זרם (הגדה מהבגים) ויש נוהגין לזרוק בקמ"ה (ילקוט מג"א) ויש נוהגין לזרוק בלצנצ דווקא (ד"מ חר"ע) והאר"י

אלו עשר וגומר . ר' יודאס היה עומן וכו' . כך היה דרכו של ר' יודאס' לחם סימני' כדי שלא יטעו התלמידים . ובמס' מנחות כ"פ שחי הלחם בענין שהי הלחם ולחם הפנים במדע אורך ורוחב ובגובה הקדמות היה עומן סימנים . ז"ד י"א ונתן במדע מצרים סימנים . לומר כי זה הוא הסודר המדוקדק המכר בחורה . לא כמו שמכרו בספר חליים במזמור ע"פ דם ערב לפדע ארצה כד דבר בטווח . ובמזמור ק"ד חפץ דם לפדע ערוב כנים כד ארצה בטווח . ע"כ בא ר"י ועש' בהסכמי' שאם המסוד' בחורה שזה

דָם וְאֵשׁ וְתַמְרוֹת עֵשֶׂן:

דָּבָר אַחֵר בֵּיךְ חֻקָּה שְׁתִּים וּבִזְרוּעַ נְמוּיָה שְׁתִּים וּבִמְזִירָא גְדוֹל שְׁתִּים וּבְאֹתוֹת שְׁתִּים וּבְמִיפְתִּים שְׁתִּים: אֵלּוּ עֶשֶׂר מִבּוֹת שֶׁהָבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְוִים בְּמִצְרִים וְאֵלּוּ הֵן:

דָּם . צִפְרָדַע . בָּנִים . עֶרֶב . דָּבָר . שְׁחִין . בָּרָד . אֲרֶבֶה . חוֹשֶׁךְ . מַבֵּת . בְּבוֹרוֹת . רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִימָנִים . רַצֵּךְ . עַרְשׁ . בָּאֶחָב :

רבי

הסדר הוא הראוי כמו שאתרו בלמדנו כעקסין של מלכים הביא הקב"ה עליהם את המכות מן צ"ו שמדיני מורד עליו משלה עליהם לגיונות ומקסין אותם וכאשר אחת המים . וכן במצרים הקב"ה מיהיה להם לא חזרו מביא עליהם מקלע' להסחיד' מקל הזהב . במצרים צפרדעים . א"ר יוסי בר חנינא . קשה היה להם קרקסין של צפרדעים במעיהם מהשעמם וזה על דבר הצפרדעים . דטר ממש . לא חזרו בהם יורה בהם חליים . במצרי' כנים . שאתר וזה הכנים באדם ובהמה . היו נכסין בגופן של מצרים כח"ס' לא חזרו בהם מביא עליהם הכרכרין . במצרים הערוב . לא חזרו בהם מביא עליהם דרמסיות : כלומ' חלע והרג' . בהם . במצרים דבר הרג מקניהם . לא חזרו . זורק בהם . נפש . במצרים שחין . ס' רשמי' ו"ל הצנפצ' . כי הצנפ' הוא מסדי' וסחין הוא מסדי' וזה הפירוש אע"פ כן כי אחת הוא כי עומן ונפח מסדי' חלל פירות זה למדנו אותו . כי ראינו ספינה אחת של מצרים הקיפה גייסות של ישמעאל' וסיה' מלחמ' גדלה ביניהם עד שלא באר לפני הספינה כלי מלחמה . ולקחו כדי חמאה של בחורה שהיו בספינה והדחיקו אות' וזרקו עליהם ונעשה בשר' להצנעותם וברחו להם . וזה זורק עליהם נפש ריחם ונעשה שחין . לא חזרו משליך עליהם אצני בליטפלות . במצרים כד . לא חזרו מגר' . בהם א' כלסין הרבה . במצרים ארבה . לא חזרו אוסין בדי' האסורין . במצרים חפץ . לא חזרו אורג גדולי' . בהם . במצרים בטווח . שאתר וזה הכה כל כדור . על כן בא ר' יהודה לחת בהם סימני' . מה הוא כעקסין של מלכים . ולהודיע לנו כי כ' מכות שהביא הקב"ה במצרים הוא עתיד להביא' שאתר כאשר בנע למצרים יחילו לשמע זור . אר"א כל מקום שכתוב זור . מלא . צור המדינה הכתוב מדבר . ובכל מקום שאתר לא הכר' ברשעה הכתוב מדבר שהיא מליצה לישראל . מי שפרע מן הראשונים פרע מן האחרונים . במצרים כדס . ובעט"ס . ונתתי מופת' בשמים ובארץ דם ואש והמרות עשן . למש' וספד לחפך וסירח לדם . במצרים צפרדעי' . בהם קולן קשה . בעכו"ס קול שאון מעיר קול מס' . במצרים עפר כל הארץ כנים . בעט"ס ובהפכו חליה לזפה ועפרה לגפרית . במצרים דבר . ובעט"ס וספתי א' חו בדבר ודבר . במצרים שחין . ובעכו"ס המק . כדור יה' עומד על גלגל וסירח המקב' בטווחים ולשון חתק פיהם . במצרים כד' . ובעט"ס וגם שופך אצני אלגבים . במצרים ארבה . ובעט"ס כן חלס' אמור לפסל כל כף לכל חיה . במצרים חפץ . ובעט"ס וזה עליהן וזה חל' בהם . במצרים נגף . ובעט"ס שש נסי' אע"פ כולם וכל ילדיוס' א"ר מלך וירח רחמים עמם . וירח רומים עמם . במצרים סע' מליצה ואלח' . בעט"ס מן . שר . שאתר חללם ואלח' מס' שאתר' וזה צ"ס' הוא יסוד' ה'

סדר הגדה

רבי יוסי הגלילי אומר כגין אתה אומר
שלקו המצרים במצרים עשר מכות
ועל הים לקו חמשים מכות במצרים מה
הוא אומר ויאמרו התרטומים אל פרעה
אצבע אלהים הוא ועל הים מה הוא אומר
וירא ישראל את ה' הגדול אשר עשה
במצרים וייראו העם את יי ואמינו ביי
ובמשה עבדו: במה לקו באצבע עשר
מכות אומר מעתה במצרים לקו עשר
מכות ועל הים לקו חמשים מכות:

על נכח המכות במכות
ועל מלכי הארמה בארמה.
ע"כ בילמנו: ולפי זה
מן ר"י בזה סימנין.
אשר הסידור שנאמר שיהיה
כמקסין של מלכים ויפילם
הקב"ה בעט"ס: עוד
אע"פ ר"י: שחלק
למקו לשלש חלקים דל"ך
עד"ס בחז"ל: כי כן היו
שלש ידי ארזן שהיו
בארץ: דם נפרדע כניס:
וארזן היה כמו בארץ.
ופלגה ע"י הקב"ה שהם
עד"ס שהיתה בזה הפלגה
ולא היה בן יד למשה
ולאחזן אלא להקב"ה:
ונכנס בזה שחן שהיה ע"י
שלשון: פיה הכניסן שהיו
מהארץ ע"י ארזן:
והיו משה בארץ שהיה

שולש בארץ והקב"ה שהפלא של הים הסיכנו לשחין ושלש ע"י משה שהיה שולש בארץ והם האחרונה
מכה בטורות: שהיה שם הפלגה ולא נמסר אלא להקב"ה: והנה המכות היו: שלש ע"י ארזן:
דם נפרדע כניס: ושלש ע"י משה: בדר ארבע חשך: שלש ע"י הקב"ה ערוב דבר מכה בטורות:
שהיה בזה הפלגה: ערוב: שנאמר והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עמך עליה לכלות
היום שם ערוב למען חדע כי אני ה' בקרב הארץ: דבר: והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה
מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר: מכה בטורות: ולכל בני ישראל לא יתכן כלל לשוט למאדס ועד
בהמה למען חדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל: והעשרים ע"י כולן שחין: פיה הכניסן
לארזן: זריקה לארץ למשה הסיכנו לשחין שיש בו הפלגה: להקב"ה: וזה רמז ר' יהודה בחלקו אלה
המכות לדל"ך עד"ס בחז"ל:

רבי יוסי הגלילי אומר ובי' פירות ר"י הגלילי דקדק שמכות מצרים לא היו אלא באצבע אחת: ממה שאמרו
התרטומים אצבע אלהים היא וצוהה אצבע היו עשר מכות יא"כ בים שנאמר יד יוצרת ים חמש אצבעות:
א"כ היו חמש פעמים עשר מכות שהם חמשים אצל חמשותף אבות שנינו עשר מכות הביא הקב"ה על המצרים
במצרים ועשרה על הים: ומקרא מפורש הוא שהיו הרבה מכות בים: שנאמר בשמואל אלה הם
האלהים הארזים המכים את מצרים בכל מכה במדבר: זה מדבר ים סוף: ובמכילתא אמרו שהם כנגד
עשר נשלות שבערשה שירה וכן היא באבות דרבי נון: א' יממה בים ג' ייה בים ג' עשר בים סוף
ד' האמות וכו' וכו' י' ירחו במלכותו ו' תרען לויב ו' תהדס קמך ח' יאכלנו קקס כ' כסונו י' כלל
בשופרת: וב' ר"י הגלילי ודקדק כי מלשון אצבע שנאמר במצרים: ויד האמר בים: יש לומר כי כל
מכה מהם הימה מחומשה:

רבי אליעזר אומר: מגין שכל מכה ומכה
שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים
במצרים היתה של ארבע מכות: שנאמר
ישלח בם רוח אפו עברה מעם וצרה

רבי אליעזר אומר וכו':
ל' אליעזר אומר
לר"י הגלילי שנים לקו
הקב"ה פעמים יומם ממה
שלקו במצרים כחוסה יד
על אצבע: והסוף כי כל
מכה הייתה של ארבע:
לפי שכל המכות הם

מורכבים מ' יסודות :
ובא ולימד כי כל היסודות
טובים לקו . ובמכה אחת
לקו ארבעה יסודות והרי
במאמר מ' מכות ד' עשר
א' וברם שהיו מחומשות הם
מאמרים מכות והספוק הזה
חומר במאמרים על מכות
מאמרים במזמור ט"ו :

משלחת מלאכי רעים . עברה אחת .
והעם שמים וצדה שלש . משלחת מלאכי
רעים ארבע : אמור מעתה במצרים לקו
ארבעים מכות : ועל הים לקו מאתים
מכות :

רבי עקיבא אומר מנין שכל מכה ומכה
ר"ע הוסיף על ר"א
כי עשה חרון אפו אחת
ור"א לא עשה פרט אלא
כלל לכל המכות והם חמש
מכות כי גם היסוד החמישי
הוא הגלגל השמי' היסוד'
ללקח ולדבר ר"ע : והיו
במאמרים חמשים מכות ועל
הים מאמרים וחמשים מכות .
וכשנאמר כל החשבוט
לר"א בגלילי חמשים מכות .
גל"א מאמרים מכות' ולרבי
עקיבא מאמרים וחמשים
מכות . היו חמש מכות
מכות . כמנין דל"ד עד ט'
באח"כ : ואין שם יותר
אלא אחד : כי כל המאמרים
עולים לכלל אחד :

רבי עקיבא אומר מנין שכל מכה ומכה
שהביא הקדוש ברוך הוא על
המצרים במצרים היתה של חמש מכות
שנאמר : שלח בם חרון אפו . עברה והעם
וצדה משלחת מלאכי רעים חרון אפו אחת
עברה שמים . והעם שלש . וצדה ארבע :
משלחת מלאכי רעים חמש . אמור
מעתה במצרים לקו חמשים מכות : ועל
הים לקו חמשים ומאתים מכות :

במה מעלות טובות למקום עלינו . אלו
הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם
שפטים דיינו . אלו עשה בהם שפטים ולא
עשה באלהיהם דיינו . אלו עשה
באלהיהם ולא הרג את בבוריהם דיינו .
אלו

במה מעלות טובות למקום עלינו . אלו
הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם
שפטים דיינו . אלו עשה בהם שפטים ולא
עשה באלהיהם דיינו . אלו עשה
באלהיהם ולא הרג את בבוריהם דיינו .
אלו

וימן לנו את הארץ הזאת וגומר . ועשה כהן הכהן את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה' : כל
לנו חסידין בשבט . כהן מעלות טובות למקום עלינו קודם שהצילונו בגבור זה של האלה לנו לשבט . זה של
עובדים . וקצ"ה מחרגה לנו במחנה קמה . זאת לפרשן . לכל המאמרים שפטים עמנו . קודם שהצילונו
ואמרו . כי הרבה טובות יש למקום עלינו . עד שצלונו אל בית המקד' להביא לנו את הפני' . והמאמר הראשון
הוא . שכללנו מאמרים : שהיה די לנו בזה המאמר . ובפסל עלינו . לראות . מקד' בשמאלנו . גמול' בזה
שמים . והיה די לנו . ובפסל עלינו כי עשה שפטים באלהיהם . שהיו טובים בזה . והיה די

סדר תגרה

אלו ה'רג את בכוריהם ולא נתן לנו את
ממונם דיינו • אלו נתן לנו את ממונם ולא
קרע לנו את הים דיינו • אלו קרע לנו את
הים ולא העבירנו בתוכו בחרבה דיינו •
אלו העבירנו בתוכו בחרבה ולא שקע
צרינו בתוכו דיינו • אלו שקע צרינו בתוכו
ולא ספק צרבנו במדבר ארבעים שנה
דיינו • אלו ספק צרבנו במדבר ארבעים
שנה ולא האבילנו את המן דיינו • אלו
האבילנו את המן ולא נתן לנו את השבת
דיינו • אלו נתן לנו את השבת ולא
קרבנו לפני ה'ר סיני דיינו • אלו קרבנו
לפני ה'ר סיני ולא נתן לנו את התורה
דיינו • אלו נתן לנו את התורה ולא
הבניסנו לארץ ישראל דיינו • אלו
הבניסנו לארץ ישראל ולא בנה לנו את
בית הבחירה דיינו :

על אחת כמה וכמה טובה כפולה
ומכפלת למקום עלינו • שהוציאנו

ממצרים

הקדש פסקה וזממן • שחלצנו בוש פנים ורחל חסד • כמו שכתוב כי לצבור נסיה חסד בל
באלה • ובעבור חסד יראו על פיהם לבלתי חסדו • מכאן אמרו בבבליה דאבות על עו
פרס • לא עמדו אבות על יד ה'ר סיני • וזהו שאלו בפרק מות חליוה כשאם נחש כל חסד הסיל
בה וזהו שאלו עמדו על ה'ר סיני פסקה וזממן • וזהו שאלו עמדו על ה'ר סיני פסקה וזממן • וזהו
כלי חמדה שז נבדל העולם • וזהו שאלו עמדו על ה'ר סיני פסקה וזממן • וזהו שאלו עמדו על ה'ר סיני פסקה וזממן •
כשפסק מהם הוסיף וחיבין ישראל שיתן להם כלי חמדה שז נבדל העולם • מה שאלו עשה

לנו • בזה ועוד כפלה
לנו שנתן לנו את ממונם •
וכה שז מוצא דרך
הרמח' וגם ירוש' • וזה
די • לא וכפלה לנו שקרע
לנו את הים ועשה לנו שני
בחוט • וזה די לנו בזה
וכפלה לנו שלא נחלכלנו
בפי' והעבירנו בחוט
בחרבה • וכמו שאמר
ישעיה מולידים בהמונות
כסום במדבר • ודי לנו בזה
וכפלה לנו ששקע צרינו
במים ולאחז הולכים במים
בחוט הים • וזה די לנו
בזה וכפלה לנו שסיפק
צרינו במדבר ארבעים שנה •
כמו שאמר זה ארבעים
שנה ה' אלוך עמך לא
חסרת דבר • וזה די לנו
בזה אפילו אכלנו עשבים •
וכפלה לנו שהאבילנו מן
במדבר אשר לא ידעו
אבותיך • וזה די לנו בזה
וכפלה לנו שנתן לנו את
השבת • כמ"ס רז"ל מתנה
טובה ית לי ביום גמי וזו
נוחה להם • ראו כי ה'
נתן להם השבת שיש לנו
מנוחה שבעית משלך לכל
המלאכים • ובזמן נראה לנו
זה • שצדקו בזמן שירד להם
מפני ביום השמי • וקדשו
בזמן שלא ירד בו • וזה
די לנו בזה וכפלה לנו
שקרבו כמלאכים ושקדו
ממנו הוסיף ששיל החם
כמ"ס האדם הצידי קרי
די' הצידי ביי"ן • וישאל
שעמדו על ה'ר סיני • אשר
הסדקוהו שז וגלה עליהם

כן לזדקיס הראשונים חזק
מתפלה עם ועבר והאבות
והיה די לנו בזה ופסל לז
שכניסנו לארץ ישראל שיהיה
מקום השכינה ויהיה די
לנו בזה ופסל לנו שנה לנו
בית המקדש כי גלוי
וידוע לפנינו כי חסד חזק
לדיק בלזן אשר יעשה טוב
ולא יחשף ונרד כפרה
והקב"ה השל"י כל המדות
במלכו בית המקדש וחס
כן סדקה מובטח יש למקום
עליו כפלות ומפלות
מיצאח מזרים עד שנה
לנו בית הנחירה לכפר על
כל עוונותינו וזכר השלמות
לדעות מלמי חזק חזי
לכפר ביצאח מזרים :

ממצרים ועשה בהם שפטים ועשה
באלהיהם וחרג את בכוריהם ונתן
לנו את ממונם וקדע לנו את הים
והעבירנו בתוכו בחרבה ושקע צרינו
בתוכו וספק צרכנו במדבר ארבעים
שנה והאכילנו את המן ונתן לנו את
השבת וקדכנו לפני הר סיני ונתן לנו
את התורה והכניסנו לארץ ישראל
ובנה לנו את בית הבחירה לבבד על
כל עונותינו : עד כאן אומרים בשבת הגדול

רבן גמליאל היה אומר
וכו' וחס המעשה
הוא בפי' פ"פ ויהיה
אומר רבן גמליאל כי
כל סדור ההגדה הוא
לומר שלשה דברים אלו
ואם לא אמרם לא יצא

רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר
שלשה דברים אלו בפסח לא יצא
יריחו בתי ואדוהן פסח מצה ומרור:

וסדקה חש"י ששאל מה נמצא נזכרו שלשה אלו חזי חלל ענין השמי שיש בין זה הלילה לשאר הלילות
חלל לזכר עיקר המעשה כסן לא יא' י"ח חץ לא אמרם כסדר :
כסאמר פסח כו' לא יאמר כסאמר יאלל יסחכל כו' (פסח"ו)

פסח סדור השמינו ונאמר
רבן גמליאל שאל
שלשה דברים אלו חזי
רבן גמליאל חזק שהיה
בזמן הדבר כמ"ס במסכת
בבא סא ושמעון גמליאל
ושמעון נהנו בשלחן בזמן
הדבר מזה שנה
היה בן קטן והיה אחר
החרבן כמו שנהגה בפי'
כל כהני וכו' כל אלו פסח
נבדל בחדש דנימוס וכו'

פסח שדיו אבותינו אוכלין בזמן שבית
המקדש קיים על שום מה על שום
שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי
אבותינו במצרים שנאמר ואמרתם לבתי
פסח הוא ל"י אשר פסח על בתי בני
ישראל

זה אחר אצל חלפת' לרבן גמליאל האחרון וזכרנו בפי' חזק חזי חלל ענין השמי שיש בין זה הלילה לשאר הלילות
היה וזמן ר"ג זה חזק הדבר ורבן יוחנן בן זכאי שאל מאספסיאנוס שלא יספיק הכניסיה
משולח זה על ר"ג כחבר בפי' הירקון ובודאי כי זה ר"ג חלל הדבר בנתינו ובימינו סיו פושן פסח כמו
שנזכר בראשון משנהלירין וכן אמר רבי זנוק בפי' חלל ענין שאלר לפנינו עבדו לא ואלל לנו חז
שפסח על השלכות ורבי זנוק שסופר זה המעשה חלל החרבן כמו שזכר בפי' הירקון חלל חזיה

**יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּגִפּוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת
בְּתִינוּ הִצִּיל וַיְקַדֵּשׁ הָעָם וַיְשַׁתְּחֻהוּ :**

זו נשית אחר התורה על
כן אמר פסח שהיו רבוינו
אוכלין בזמן שביה המקדש
קיים על שום מה על שום
שפסח הקב"ה פ' שפסח
שפסח מציה המציה זה לבית
בני ישראל נבגרו את מצרים
היא מנוחה פלאון עור וכח
טוגא אנהם אכל הענין הוא
(ב) כשאמר מנה זו נדיר
(גמר) ויש להצדיק המנוחה
מנה זו וכו' כי אם
יכלו להחממה היו
מחממין בנקס כי לא
הזכירו על אכילת חמץ
עדיין ולא נטעו על אכילת
מנה אלא על אכילת
הפסח שנאמר עלי חם
ומנוח על מדרים וכלהו
ולפי שלא יכלו להחמין
בנקס שנאמר ומחוק
מצרים על העם למחר
לשלח מן הארץ על כן
הזכירו מחממה חמץ
ונתנו יבנו באכילת מנה
בכל זמן כליל ראשון מן
המזרח שנאמר בערב
מאכלנו מנוח :

**מִצָּה זו שְׂאֵנוּ אוֹכְלִין עַל שׁוֹם מָה : עַל
שׁוֹם שְׁלֹא הִסְפִּיק בְּצֻקְתָּ שֶׁל
אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם
מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
וְנֶאֱמַר שְׂנֵאֲמַר וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר
הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגוֹת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמַץ
כִּי גֹדְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהַחְמִמָּה
וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם :**

מנציה המרור ומראה אוחו להמסכין :

**מְרֹדֶזָה שְׂאֵנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוֹם מָה עַל
שׁוֹם שֶׁמְרֹדְרוּ הַמִּצְרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ
בְּמִצְרַיִם שְׂנֵאֲמַר וַיִּמְרְדּוּ אֶת חַיֵּיהֶם
בְּעִבּוּדָה קָשָׁה בְּחוּמֵר וּבִלְבָנִים וּבְכָל
עֲבֻדָּה בְּשִׁדָּה אֶת כָּל עֲבֻדָּתָם אֲשֶׁר
עָבְדוּ בָהֶם בְּפֶקֶד :**

**בְּכָל דּוֹר וָדוֹר תִּיב אֲדָם לִרְאוֹת אֶת עֲצָמוֹ
כְּאִלּוּ**

מרור זה וכו' מנוח
מרור לא היטה
אלא עם הפסח זכר
לימרחו את חייכם בעבודה
קשה ובזמן שאין שם
פסח חין שם מנוח מן
המורה לחלוף אלא מדרבנן
ושלשה דברים אלו חייב
אדם להזכיר שם שלשה
מנוח עלי חם ומנוח על
מדרים וכלהו
בכל דור ודור וכו' זאת
הכלכלה מאשר בגמ'
אמר המשנה של ר' לומר

כי הוא זה ממנו, ההנהגה
שחייב אדם לומר לא אח
לחיותו גאל כ' . וכבר
אמרנו על החיוב השואל
מה נשבע ואלו לא
גאל כ' :

כָּאֵלֹהִי הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם שְׁנֵאמַר
וְהִגַּדְתָּ לְבְנֵי בְיֹסֶה הָהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה
עָשָׂה יי' דִּי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם שְׁלֹא אֶת
אֲבוֹתֵינוּ בְּלֶבֶד גָּאֵל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
אֶלֶּא אֵת אוֹתֵנוּ גָאֵל עִמָּהֶם שְׁנֵאמַר וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיא
מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אוֹתֵנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לְאֲבוֹתֵינוּ :

(כא) כשומר לפיכך • יכסה המלות (אזר רמ"א) ובנשימה ובניגון ובשוקה ונחת • יותר מכל ההנהגה
ויקח כל אחד כוסו ואחוריו בידו • כדי לומר שירה (מ"מ) ומשמע שגריך לאחור הכוס בידו גם בחמירת
על היין (מדרש) שומר טוב) ואחוריו בידו עד
סמות גאל ישראל (עו"ט) ויאמר זה גאיה וציראה

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיִּים לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל
לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדָּר
לְבָרֵךְ לְעֹלֶה וּלְקֹלֵם לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ
וְלָנוּ אֵת כָּל הַנְּסִים הָאֵלֹהִי הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוֹת
לְחַרּוֹת • מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב :

שעשה לנו • הוציאנו מעבדות לחירות אחד • ומיגון לשמחה שני • ומאבל ליום טוב
רביעי • וכמו שמות האל היו כפולות עלינו • כן ראוי שיהיה הודאות כפולות על אלו הנסים • שמהם הודאות
על ארבעה נסים • וי"א שאין ראוי לומר לקלם • שהוא לשון ציון • וכן אמר רב עמרם גאון ז"ל • לפי
שכתוב לעג וקלם • אבל רמזנו ז"ל הם משמחין זו לשון שנה • במדרש קדמו שרים אחר טנגים •
די ישראל היו מקלסין להקב"ה מחלה ואחר המלאכים ואחר האשים • שנאמר בדרך עלמות
טופסות • וכן בכל המקומות מוזכרין למקלסין להקב"ה • והוא מלשון והוא במלאכים יתקלם • לשון
שנה • וכן לא ידעו כוונה לקלם אמת לשון שנה • וכן ע"פ שטובין אחר דרגים • חומרים אבני
דים קולים • כי כן היו קוראין אברהם עובדים לשון שנה • ואחרי מכתנו אברהם לגנאי • מרקלים • כלומר
היך קולים • פי בלשון ח"ל מר לשון חמורה והיפך • אמרו בזכרונם צ"ע עד כמה • בזמן חרבא אשמואל
במר סימא פ' • שם מוכר חלב אסור בחמורה • חלב הכהן שהוא חלב מותר • וכן צ"ע • ג"ס נבילה • נמר
דשחוקה • כלל לשון חמורה וחלוק • וכן מר קולים • היך שנה • אם כן • נכון לומר • לקלם לשון שנה •
ואין לחוש שיהיה ל' לעג וקלם • ויבד עליו רעו שאר המלות שהם לשון שנה • ואלה בסודות
טולם אנו חייבים שיהיה למי שעשה לאבותינו ולנו • כ"א לא גאלו הם • היינו מועבדים לפרעה ולגמים
אחריו עד היום • ומה הם הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחירות • ומה הנסים • ובידם יצאנו מעבדות
לחירות • יצאנו מיגון לשמחה • כי מי שיש רשות אחרים עליו הוא ביעון • ואם יצא לחירות שמת • וכמו
שאמרנו בראשון ע"פ • כי עבדים עבדים ביהאם לדרור היו חולקים וסומים וסומים • וסומים • וסומים •
וכן יצאנו מאבל ליום • כי העבד הולך יקח כאלו • ונלחמו לחירות יצא מאבלו ליום • וכמו שכתבנו מעבר

מזמור וכן אלה המזמורים
שהחילתן וחמיתתן הלל
שהני הראשון מהלל לדוד
והחסד ההלל ה' ידבר פי
אלה שלפי שהוא מוכחבוכך
כל בשר שם קדשו לחננו
חומרים כי חננו גם כן
נכרך ים מעשה ועד עולם
שהוא פסוק בזה ההלל
כדי לחסוד הללויה
לשמשל בזה הללויה הלל נפשי

כבני צאן : מה לך הים כי תנוס הירדן
תסוב לאחור : יהררים תרקדו כאילים
גבעות כבני צאן : מלפני ארון חולי ארץ
מלפני אלוה יעקב : יהופכי הצור אגם
מים חלמיש למעינו מים :

וכל שאר המזמורים פותחין בהללויה והוחמין בהללויה ע"פ חמנו כי כל הקורא בכל יום הלל זה של
פסוק דומה : שהוא בן העש"ב והלל הגדול לא תקטנו אלא על נס גדול : ענין ירידת גשמים אחר
עצירה : לפי שיש בו טעם להם לכל דבר : וכן על כוס נביעי : להספח בודלה וזכרה : וקרא הלל
הגדול : לפי שהקב"ה יושב בזמנו של עולם ומחלק מזון לכל ברים : ואר"י"ל הני כ"ו בל"ח : כנגד כ"ו
דורות שברא בעולמו ולא נתן להם ההנהגה וזן חוזה נחשו : וחמנו מלחך דליכא הלל : הני פ"ט חמריין
האי הלולא : מפני שיש בו חמשה דברים הללו : יליח מלרים וקריעת ים סוף ומתן חורה והחיות המתים
ובעבוד מלכות : יליח מלרים : דכתיב בלח ישראל ממלרים : וקריעת ים סוף : דכתיב הים רחל ויגוס
מתן חורה : דכתיב הסרים רקדו כאילים : תחיות המתים : דכתיב אלהיך לפני ה' בלילות הים רחל ויגוס
מלכות : דכתיב לא לנו ה' לא לנו : חילך דלמרי לא לנו ה' לא לנו : זהא מלחמת גוג ומוגוג : דב נחמן
בר יצחק חמר : מכני שיש בו מלח' וכלם של דיקים מוגיהם : בלחמר חנה ה' מלכה נפשי חל"ר :

יאלמו הכוס צידו עד גאל ישראל

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל
את אבותינו ממצרים והגיענו הקילה הזה לאכול
בו מצה ומרור : בן יי אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו
למועדים ולרגלים אחרים דבאים לקראתנו לשלום
שמחים כבנין עירך וששים בעבודתך : ונאכל שם
מן הזבחים ומן הפסחים במוצאי שבת אופרים" מן הפסחים
ומן הזבחים) אשר יגיע דמם על קיר מזבחה לרצון :
ונודה לך שיר תדש על גאולתנו ועל פדות נפשונו :
ברוך אתה יי גאל ישראל :

סלח והגאון יע"ד כהן
לשנות בשום פעם

(כ) חזק אחר שהתם גאל ישראל : ויחיר ויגוה סלח א'
מהמסובין יכיון מקומו לשמות בסכנה כל הכוס לכתחילה
בנה אחר כמו שהחיר על כוס ראשון ונמ"ס בסדר
קדש סעוף ה' (מנ"ח) :

הגני בזמן ומזמן לקיים מצות כוס שני של ארבע כוסות לשם יחוד קב"ה ושכינתיה על
יד והוא כסידר ונעלם בשם כל ישראל : ויסי נועם וכו'

(כה) אחר שתיית כוס שני יאמר כס"מ רחצה לשם יחוד
 כו' ויטול ידיו כדיון • ועוד ויסיף בחוספת מרובה
 בליטה זו כנטילה הבונה • בימיה שאת משאר ימים • יען
 רחצה ואח"כ טמל ידיו ומבדק •

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על
 נטילת ידים :

סדר מציא מצה

(ח) ואחרי הפלגה מלוח בידיו בלי מילה כבוד שכן "חמין
 העליונה למוליא • והפליטות ללחם משנה • והפרוסה
 ע"ש לחם עוני (מהרי"ל רש"י סלי"ה ב"ח מנ"ה) וינסק
 ואחם משום חיוב מלוח (מ"מ) ויאמר כס"מ מוציא מצה
 הכני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת מצה כו' ויברך
 המוליא מיוסב :

מוציא

הבני מבין ומזומן לקיים מצות אכילת מצה לשם יחוד קודשא
 הווא שמיר ונעלם בשם כל ישראל : ויהי טעם וכו' :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המוציא לחם מן הארץ :

מצה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על
 אכילת מצה :

(ג) אחר הנכרות • יבגל מהעליונה והפרוסה •
 מכל אחד כוית מלס (מהרי"ל ואחרונים) • (ובזמן
 היה שנתקטנו הכינים הוא כבי"ה • לל"ה) ויעלם במלח
 (האריז"ל) וימלק כן לכל המצווין : ויאכלם בהסבה • ואם
 לא עשה כן • לריך לחזור ולאכול בהסבה (רמ"א) בין
 כוית מלס ובין כוית מוליא (חיי"ט) : (ד) וב' כוית
 אלו לתחילה לריך לאכלם ביד (טו"ט) דהיינו שבייבסם
 לפיו כב"א • אכל ח"ל • נבולעם בבת אחת • אלא ירסקם
 צפין (מנ"א) ויברך דלא כחיי (א"ס) ויבגל בתחלה כוית
 ח' כולל כב"א • ואח"כ כוית השני כב"א (תה"ד ע"ז מנ"א
 ס"ע הרב) : (ה) ואם אינו יכול לרסק צפין • י' הויתם
 ביד • יאכל בתחלה כוית של המוליא דהיינו של הפליטה
 (הרב דלא כט"ז ועין פת"ג) ואח"כ הכוית של הפרוסה
 (טו"ט ע"ז) : (ו) וכ"ז לכתחילה • אכל כדעבד • ח"ק אם אכל
 מעט מעט ולא (מנ"א ח"ע הרב) ואח"כ השית הרבה במלח
 הכוית ח"ל לחזור ולברך כיון שלא השית בין פרקה לתחלה
 האכילה (הרב) ונלמד שלא כדרי אכילה פרס שהוא
 צ' צי"ס (ואחרונים) מתחלה אכילה כוית עד סוף אכילת
 הכוית (מנ"א ח"ע הרב ולא כח"ק יוסף) : (ז) ויש אומרים
 דרש"י לכתחילה יכול לאכול מעט מעט • ונלמד שלא ישהה
 כשיעור הכוית (מהרי"ל) וכן נוהגין (א"ח) והחיי אדם
 ערבב הדברים שכתב אם קשה לו לנלוט בידו יאכל מעט
 מעט כ"י וזה לא כדעת מהרי"ל ולא כדעת הסמ"ע •
 דדוקא בתרור סובר התב"א כן • ולא במלח ע"ש ואפשר
 דעמו כמהרי"ל רק שהחמיר קצת • דדוקא אם קשה כ'
 ודוק : (ח) לריך ליהרר שלא להסית דבר שאינו מענין
 הסעודה משערך • אכילת מצה עד שיאכל הכריכה •
 כדי שפגלה לו פרקה זו ופרקה המרור • גם להכריכה

כן לכל המסובין ונריך להוירם שלא יולונו כ"ו וכפרט
באכילת מרור שמוללנין זו מחר וגם נריך להודיע להם
עכ"פ העטם של מלה ומרור : כיו שיקימו מלה זו ויכוין
להוירם : דכל המלות דהיינו ד' כוסות ומלה ומרור
וסיפור י"ח : אחד אנשים ואחד נשים מייבין (מי חרס)
(וכל מיני מרור מלטרפין לבית יעב"ד) : (י) ואחר כפ"ח
מרור הגני מוכן כו' על : אכילת מרור : ולא יבדק קודם
העיוול(מנ"א) ושאר אחרונים ולא כמנהג"ל ע' סדר כרש
סעי' (ב) : ויאמר להמסובין שיכונו לפעור כדרכה זו ג"כ
המרור של כורך (מל"ת) ויאכלנו בלא הסבה : ואם אכלנו
בהסבה יאל (מנ"א) :

סדר מרור

(א) אחר שאל המלה : מיד ירכי' המרוס סיהא ראי
לעטול זו : ואם הוא שבת : א"כ אסור לעשות כן :
אע"פ שנתן מעט מתקת מע"י (ער"מ ח"ג סק"ו וסי'
סכ"א ע"ג סק"י י"ג ומנ"א ס"ק כ"ג) א"כ נריך לרכבו
בשבת ע"י שינוי שיתן המסקה לנוד כלי : ואח"כ יתן
לחוכו המרוס : וכמ"ס במערכת מרוס סעי' (ב) : ויקח
כזית מרור ויטבלנו במרוס במקל (פר"מ הרב) (ור"ע
כ' כולו) : ולא יבדק על מרוס שאין מלות באכילת ויזהר
להוירא מיד שלא ישאנו בחוכו וגם לנער המרוס מעליו
מיד לאחר העיוול שלא יאטעל עטם מירידתו (במח"א) ויחלק

מרור ואח"כ יקח כזית מרור שקורין ליטואל ויטבלו במרוס ויבדק עליה על אכילת מרור וקודם יאמר
הגני מ"ן ומוזמן לקיים מצות אכילת מרור לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על
ידי התאגדות מסדר ונעלה בשם כל ישראל : ויהי טעם וכו'
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על
אכילת מרור :

(סי' ומנ"ת) :

סדר כורך

(א) אח"כ יקח כזית של מן המלה השלישית : וכזית של
חרין : ויכריך את המרור על המלה (בנות) ויטבלו גם
מרור זה במרוס (רמ"ל ב"ח מהר"ל מטרא"ל ע"י א"ר
הרב) ויש שכתבו : ויטבלו במרוס (בנאות דשא ומנא"ס
מירושלים) : (ב) ויאמר כפ"ח כורך : זכר למקדש כו'
ויאכלו בהסבה (עו"ע יעב"ד הרב) ואם שבת ואכל בלא
הסבה יאל (פר"מ הרב מנ"ת) :

(ד) ונריך : ללעוס המרור : שיטעוס טעם מר כפיו :
ואם בלע ולא לעטול לא יאל (ואע"י בלע מלה
ומרור יאמר : חובט מלה יאל : חובט מרור לא יאל
יעב"ד) וא"כ קשה עליו לבלוע כזית כדל"א : אוי כאן
במרור אפי' להחמלה יכול לשמור על המנהג"ל שיכול
לבלוע מעט מעט : ובלעד שלא ישקה כדל"א (מנ"א) וכבר
כתבתי שאל"י במלה המנהג כמנהג"ל לבלוע מעט מעט :
טיין סדר מוירא מלה סעי' ו' : (ה) יכוין באכילת המרור
שם בה שיקון טעם ארס הראשון שאלו מן הדעת ומרה
באחרונה שהיא המיתה להסדיו וע"כ אין לנאכלו בהסבה

כורך ואח"כ יקח כזית מן המלה השלישית ויאכל ממנה עס : (שקורין חריין) ויאמר זה
זכר למקדש בהלל בן עשה הלל בימן שבית המקדש
היה ביום הזה כורך מצה ומרור ואוכל ביחד לקיים
מה שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו :

וז"ל ויאכלו כדרכה : ע"כ אוכלים חמלה כ"ח כפ"ח
כחמשים וכדרכה : ואח"כ אוכלים הכריכה כהלל :

מחמשים כדרי לאכול מלה כפ"ח : ומרור כפ"ח : שלא
יצטל טעם המרור למלה והלא סבר דמלות אין מנעלות

שולחנו כפי ערכו כדרכה ה' אחר נתן לו : וראוי להיות
יושב מעטוף לבנים כמלך ה' : ולהיות אכילתו בקדושה
ועברה : כמו שאוכל לפני מלך הקדיש : ומקרא מלה
הוא זה השולחן אחר לשני ה' (ספרים) ונכון להיות חייב
על שאלו בבל המעורה כולה לנחמלה (סופקים) : (ב) ויזכר
אל השבת נער גלות השבינה וחורבן בית המקדש : ואכילת
ירושלים : ויטעוס זה הכהן בכל השולחן ישראל לאכול ביום
מבשלים בשלחם הסעודה (אחרונים) (גס ליל ס"ב נקבע צליל
ססס) אך אין בזה מלה ודלא כהמון שחפצים זה למלה :
ומכאן זה ממלחם כריסם עד שאובין להפיקות נאכילת גס
שלא אינו יולא באכילתו זו ויש (מנ"א) : (ג) והחכם עיניו
בראשו להשיג ענינא דמלה מלה שלא לאכול כל שבת לדי
שלא יאכל ענין אכילת חסינות : **למחר יאכלוהו**

(ג) לנחמלה יזהר לבלוע כל הכזית מלה כדל"א עס
כל הכזית מרור כשמן מרוסקים כפיו : אח"כ קשה
עליו לבלוע הב' : ויחסי כדל"א : שאו יכול לבלוע
מעט מחכים מלה ומעט מכזית מרור כדל"א : ואח"כ
יחזור ויבלע מעט מכזית זו ומעט מכזית זו : עד שאל
כל השני ויחסי (מנ"א) והא"ר כתב שהמנהג כמנהג"ל
לנחמלה : **לאכול מעט מעט** : (ד) המנ"א כתב וז"ל
ויקח מרור כזית שלם ואכורך אם אפשר יקח כזית עסי'
חע"ה כמנ"א סק"א : ואם קשה עליו ביוסר די כזית ח'
לו ע"כ :

סדר שולחן עורך

(א) אחר שנתן סדר זה יאמר כפ"ח : **שולחן עורך יזהר**

יחל מזה אחר מזה בלא ברכה עכ"ל • (וכן מרור ולא ינרך בפניה רק על הכוס ראשון • ואחר הד' כוסות ינרך ברכה אחרונה • ר"ח) :
קצת דיני מעודה

לא ידבר כשהמאכל נפוי אפי' בדת • לא יאכל לנחמה היה ועוף מחתיכה המוילא ומחתיכה שנעשה נחמוץ (כל נו) יסאיר מעט מהמוילא ויחלל אחר אכילה קודם נחמוץ (ס"ח) יזמין עני כשעושה וישמח בו (וכר) יאמר נפ"מ אין אני אוכל להנחת נפיש • רק לנחמה הנוף לעבודת בורא • נעט כשעושה בירך ופוק • או כשאר מקום המכוסה בחרס • ומטונק במלחולי ויש • או היכך בראשו • או עשה נרכיו • או הסיח דעהו משמירה • בירך נטילה נהיג עלי ברכה (ויטען • כ' בברכה) (ד"ח) נעט במקום מטונק כשפרסום המוילא נפוי מותר לנלוט יענ"ד • הישן אפי' שינת עראי נאמלט כעודה • ואח"כ רולה לאכול עוד מזה יעול ידיו עלי ברכה • יסאיר מחיתות מזה על השלחן עד אחר נחמ"ו ולא מזה בחרס • אלא שלמה אכור להניח על השלחן נעט בחרס :

מעליה נאמר וטעמים יפלו בס' (רוקח כ"י מנ"ח) וכן הכי' בסתיה כדס' שלח הכרף דעתו עליו • וישמח מלעשות נמר הסדר • או ימטענו סינה (מכרי"ל) : (ד) וינהיגין מלא לאכול שום כגול נללה רק הקטולים טעמין נכסר (מכרי"ל רמ"ח) וגם נוכיין נחמיותו אלו (יבום) מלא לאכול עלי נללי פכחים • אפי' עלי קדר • ואפי' כשלו ואח"כ נלאו עלי קדר אכור מפני מ"ע ומיכו לנורר חולה קח • ים להקל בזה (מנ"ח ח"ע הרב) ואפי' נער עגל או עוף כ"ד טעמין מטושה אכור • אכל הניס ובינים ללויין מותר וכן נלאו אפי' עלי אם ואח"כ כסלו מותר (מנ"ח ח"ע הרב) והפס"ח אכור אפי' נלאו ואח"כ כסלו ע"ס • (ה) הוי זהיר וזריו וזוכר אחר נמר מעודה • להיות כל אדם סורר בניהו מירות והפסחאות ולנחור כ"א לפי מעורר נד"ח • מי נכסר המטעה על פסחים ומגילה ובינה ומי נזכור הקודש פ' נא נענין י"מ (מנ"ח) • (ו) ומתרה בנחיתו • כדי שיאכל האפיקומן קודם מזה (ואחר מזה י"א דלא ילא • נ"ס) ויקדים עליו נגס ההלל יקרא קודם מזה (ר"ן) והפ"ח כסל וז"ל ימחר לעשות כל הסדר קודם מזה • וכדיעבד

לימוד על השולחן הסעוד לפני ה' ראוי להיות נעבס אכילה הפכה כדי שהעלה קריאהו ללון לפני אלהינו (הגאון יע"ד) ויאמר זה : ואח"כ המאמר מס' הוהר :

אכילת בשר הפסח בלילי חבשה עשר של חודש האביב • מצות עשה כן הדרורה • שנא ואכלו את הבשר בלילה הזה זרי אש וכיצות על כוורי' אכלו • מצוה כן המוכחר לאכול בשר דפס' על שובע לפיכך אם הקריב שלמי חגיגה בארבע עשר אוכל כהן תחלה • אח"כ אוכל בשר הפסח כדי לשבוע ככנו • ואם לא אכל אלא בזית יצא י"ח ושנדין אינן נאכלין אלא צלי אש • וצריכין ברכה לכל אחר בפ"ע על הפסח אומר אשר קדשנו במצותו וצונו לאכול דפסח ועל החגיגה • לאכול הובח הפסח מעון היל באכילתו • וא"ר כשום ר"ח ביותא פנחא והילא פוקע איגרא • אין צולין את דפסח על גבי כלי אבן או כלי כתבות • ולא בשפוד של כתבות • כיצד צולין אותו כביאין שפוד של רמון והחבו כחוך פיו עד בית נקוברו והחבו כרעיו ובני כעיו בשפוד לכעלה כפיו של מלה • ותולדו לחוך ההנור והאש לכמה • אין הפסח נאכל נא וכבושל • ואינו נאכל בשרת חבורות • ואין מוציאין בהבדה לחבורה • ולא דאוכל רשאי לאכול כשני פסחים שאין נמנין על שני פסחים כאחת • ואינו נאכל אלא לכנויו (בשעת שחיה) ישראל כחול כהור כן ברית ובשם שמילת בניו ועבדיו מעבבתו מי שחוט הפסח כך כעבבתו כלאכול בו • וישובר עצם בפסח דמהור לוקה • ואפי' שלא בליל פסח • לפיכך שופין עצמות הפסח בכלל הבורר מבשרו כדי שלא יבואו כפי חילוקה אין רשאין לאכול כגדי הורק אלא כה שפח נאכל בשור הגדול • דפסח אינו נאכל אלא עד חצות הליל • והה בשר החגיגה ששלח עם הפסח על השולחן וכן כל התבשילין העולין עכו כתבערין עכו • ואינו נאכלין אלא עד חצות כפסח • חלוק פסח דורות כפסח מצרים בג' דבר' שהוא היה כקחו מבעשור ומעון הנשת דם באגודת אזור על הכשקוף וצתי דמוות ונאכל ברופון • וזהו מצות אכילת הפסח • דרחמן יכנו לאכול בעיר מקדשנו בבהרה בימינו ויקיים בנו כקרא שכתוב כי לא ברופון תצאו ובכנוסה לא הלכות כי הולך לפניכם ה' וכאפכם איהי ישראל • כיכי צארהו כארץ מצרים יראנו נפלאות • ודבר אלהינו יקום לעולם ימינו רוכבה עזבה נוראות :

הניין כהני כיום אהם יולאם וכתיב טוילאס' אהיך לילס אלה' האנה פיק' דכורקא דישראל לא כוס אלה נליגל דליגל שרא קסרין ועבד נוקמן ויומא אפיק לון נרים גלי'ס"ד ילאו בני ישראל ביד דמה לעיני כל מלרים ופוד לילס שרא קסרין וכבד נוקמן ודינין • יומא גלי ופרסס' יסא וקרא דלמטיד סה"ד ילאו ז"י ביד רמס • וכתיב ופכרים מקצרים את אשר כסה • וסס' כל נכור דא כוא פרסומי יסא • אהו ר' חייא ור' יוסי אהפסח קמיס ונשקו יהי קד' אחר לון עד כה' לא סימטא מלס דשאלתא ללכון דאס' חנין וס' סגס על ככור •

סדר הגדה

סדר ברכ

(א) אחר אכילת אפיקומן מוסיפין כוס שליש ויברך לרקדק ייבום זה שאם אינו נקי מטעור המאכל עשה בו • לר"ע שטעיה מנח' והרבה בפנים או מקחוהו במטה (ר"ל ח"ע הר"ב) אבל אם רואה שהכוס נקי פשוט שאל' שטעיה והרבה (ח"ע) וכבר כתבתי בסדר מגיד שמנהג הסידר' לטעוף ולהדיח בין כוס לכוס ע"ש וכן משמעות הד"ס כאן בסי' חע"ט : (ב) כוס של מנדר לר"ד שיהי' מלא על כל גדוהו וכמ"ס בסדר קדם סי' (ואף ש"ספר קלח לית לו בזה) ויכסה המלות שגמרו על הפלגן ואמ"כ יקבל הכוס בשתי ידיו ונותנו לימינו ולא הניע יד שמאל אפי' לסייעה ולסוכמה ומגביהו טפה מעל הפלגן (ונותן בו עיניו) ויחמר בסי' ברכ' הנני מוכן כו' • ויברך בהמ"ו בחימה ויזרחו ונעשה קדושם ובכוונה גדולה ובקול רם : כדי שיאמרו ב"ב עמיו ויזרחו לאשמו ולכ"ב המסובין בסעודה שיאמרו עמו בהמ"ו מלה במלה מל"מ : (ג) נכחו שטעיה ב כעלמו מנדר ברכת הוימון (אגודה) אפי' יש לו אורחים (ח"ע) שנאמר טוב עין הוא יברך • והאג"ב נקרא עכשו טוב עין שאמר כל דכסין ייתי ויכול ומ"מ יכול ליתן רשות לאח"כ לברך (אגודה) : (ד) מלה למזור אחר וימון בשביל ההלל (מדרש תהלים עוש"ט) והגדול שבהן אומר חודו יאחז • והפנים הקטנים ממנו עונים אחריו (לכ"ו) ויכול

סדר ברכת המזון

שיר המעלות גוי אברכה גוי כוף דבר גוי תהלה ה' גוי הנני כו' מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של ברכת המזון ברכתיב ואבלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך • לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה על ידי הווא טמיר ונעלם בשם כל ישראל : ויהי טעם וכו' המנכך אומר הב לו ונכרך לו רבותי מיר וועלן בענטשין ועונין המסובין וחוז המנכך יהי שם יהוה מבורך מעתה ועד עולם המנכך אומר ברשות סרגן ורבותי נכרך שאכלנו משלו • ועונין המסובין וחוז המנכך ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו • ואם הם עשה יאמר המנכך נכרך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו • ועונין המסובין וחוז המנכך ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו • ברוך הוא וברוך שמו :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם • הן את העולם כלו במיבו בחן בחרם וברחמים הוא נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסרו • ובמיבו הגדול תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד • בעבור שמו הגדול כי הוא אל זן ומפרנס לכל ומטיב לכל ומבין מזון לכל בריותיו אשר ברא • באמור פותח את ירך ומשביע לכל חירצון : ברוך אתה יי הן את הכל :

נודה לך יי אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה
טובה ורחבה ועל שהוצאתנו יי אלהינו מארץ
מצרים ופדיתנו מבית עבדים ועל בריתך שחתמת
בבשרנו ועל תורתך שלמדנו ועל חקך שהודעתנו
ועל חיים חן וחסד שהונתנו ועל אכילת מזון שאתה
זן ומפרנס אותנו תמיד בכל יום ובכל עת ובכל שעה:
ועל הכל יי אלהינו אנתנו מורים לך ומברכים אותך
יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד בכתוב
ואכלת ושבעת וברכת את יי אלהיך על הארץ הטובה
אשר נתן לך: ברוך אתה יי על הארץ ועל המזון:
רחם נא יי אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים
עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מלכות בית דוד
משיחך ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו
אלהינו אבינו רענו זוננו פרנסנו ובדכלנו והרויחנו והרחו
לנו יי אלהינו מהרה מכל צרותינו ונא אל תצריבנו יי
אלהינו לא לידי מחנת בשר ודם ולא לידי הלואתם כי
אם לידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה שלא
נבוש ולא נכלם לעולם ועד:

לשבת
רצה ותתלוצצנו יי אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת הגדול
והקדוש הזה כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבת בו וקנח בו
בארבעה במצות רצונה ובכרונה הניח לנו יי אלהינו שלא תהא צרה ויטן
ואנחה ביום מנוחתנו ויראנו יי אלהינו בנחמת ציון עירך ובבנין ירושלים
עיר קדשך כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות:

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה
וישמע ויפקד ויזכר ויזכרנו ויפקדוננו ויזכרנו

סדר ברכת המזון

אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון ירושלים עיר
קדשך וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפלטה
לשובה לחן ולחסד ולרחמים לחיים ולשלום ביום חג
המצות הזה: זכרנו יי אלהינו בו לשובה ופקדנו בו
לברכה והושיענו בו לחיים טובים ובדבר ישועה
ורחמים חוס וחסנו ורחם עלינו והושיענו כי אליך עינינו
כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אם שבת רגל או יעלה ויבא או שמיטה • וזכור בשבת יע"ו • ובשבת רגל אומר (א) ברוך • כו' ובשבת
קודם שחלל הפס מברכת כונה ברחמי • אומר שמיטה אומר (ג) ברוך • ואם זכור אחר שהחלל הטוב
סם מה ששבת • ואח"כ אומר ובנה ירושלים ונאמר והמטיב חסד לאלם כהמ"ו • וזכור רגל יע"ו • אפי'
בהמ"ו • חלל זכור אחר שחלל הפס • יגמור בשבת רק ח' מהס • ואפי' לנדר בדימון שנית •
הנכרה ואומר קודם הטוב והמטיב (ב) ברוך כו' •

ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו: ברוך אתה
יי בונה ברתמיו ירושלים אמן:

(א) ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שנתן שפלות למנוחה לעמו ישראל
באהבה לאות ולברית: ברוך אתה יהוה מקדש השבת:

(ב) ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל
לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה: ברוך אתה יהוה מקדש
ישראל והומנים:

(ג) ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שנתן שפלות למנוחה לעמו ישראל
באהבה לאות ולברית • וימים טובים לששון ולשמחה את יום חג
המצות הזה: ברוך אתה יהוה מקדש השבת וישראל והומנים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם האל אבינו מלכנו
אדירנו בוראנו גאלנו יוצרנו קדושנו קדוש יעקב
רוענו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל שבכל
יום ויום הוא המטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו הוא גמלנו
הוא גמלנו הוא יגמלנו לעד לחן ולחסד ולרחמים ולרחות
הצלה והצלתה ברבה וישועה נחמה פרנסה ובלבדה

סדר ברכת המזון

הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח ולתתי העולם הבא :
מגדול ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד
ולדעו עד עולם : עושה שלום במרומו הוא עשה
שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן :

יראיאת יי קדושו פי אין מחכור לראיו : בפירים רשו ורעבו ודורשי יי לא
יחסרו כל טוב : הודו דיי פי טוב פי לעולם חסדו : פותח את ידך
ומשפיע לבך חי רצון : ברוך הנבר אשר יבטח ביי והיה יי מבטחו : גער
הייתי גם וקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב ודרעו מבקש להם :
ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום :

(א) אחר סיום נהמ' קודם כפה' ילוה לכולם מחמת פניה א' עד סוף פתי' ב' יותר מכא' (פסנך
לשמות לכתילה כל הכוס או רובו נדענך מהר'ל רמ"א פר"מ הרב) : (ח) ומ"מ אם הכוס מחוץ
בנ"א כהנכה ולא ינרכו נכרה אחרונה : הכנה יותר מדאי לא יבטח כולו שלא ישכר (ח"ע) ואפי'
ואחור לשמות זינו לבין הרצני המסקין המסורין אחר זמון קטן אם שמה ממנו רוב רצני' והמסקין והי'
האפיקומן מ"מ כבדך לפון ס"ה : (י) אכל כוס שלישי זה דעמו שלא לשמות עוד ממנו ואמ"כ נמלך לחזור ולשמות
יכול לשמוע כלו אפי' מחוץ הכנה יותר מרביעי' כיון שרריך לחזור ולנכר נכרה ראשונה על מה שרואה
ואפי' ממסקין הכנה פעמים נאמנע פניה ואפי' שיהיה לשמות א"כ אסור לו לשמוע מפני שרואה כמסקין על הכוס :
הגבי טוכן ומזומן לקיים מצות כוס שלישי של ארבע כוסות לשם יחוד קבירה ושכינתיה
על ידי ההוא שמיר ונעלם בשם כל ישראל : ויהי טעם וכו'

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי הנפץ :

סדר הלל

(א) אחר שסבה כוס על נהמ' לריך למוזב כוס רביעי' אמונה וז' נחל פסח וישמך הק"ה חמלז על העכ"ס
ומנכה חסידים לנדיה הכוס ואפי' לשמות הדלה : כדי (מהר"ב) ואומרים שער מחמד כו' :

לכוך עקוב ליל שמורים ואין מתייראין משום דבר ונכוח

שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך ועל ממלכות
אשר בשמך לא קראו : כי אבל את יעקב ואת
גורו השמו : שפך עליהם זעמך וחרון אפך ישיגם :
תדרוך באף ותשמידם מתחת שמי יהוה :

(ב) אחר יאמר בפ"מ הלל : ומתחיל לא לנו כו' בישהנח : (רא"ש טור מהר"ל ז"ל מנ"ח יע"ש) וכן המנהג
בכוונה גדולה נאמרה וביראה ובשונה נמח (ח"ע ח"י) ודעת הארי ו"ל דעת הכי' : שלא לחסס
ובנורין ההלל ואפי' אכל שרירע לו אצילותו כי"ס בישהנח : רק שידלג חמלה יהללך : ואחר בשמות יחוס
אומרי הלל (ח"ע) ואחר יהללך עד אזה אל ואינו שחללך ע"ס ועש"ל ואם שחך ופסח בישהנח : אחר
פסח נא"י חללך בשבחות ואמ"כ ואומרים הלל אחר יהללך בלא פתיחה (ס"ו) והאזון מהר"א מוילנא
הגדול היינו ג' כ"א : ואמ"כ בשמך ב' שחך ומחם לא ב"י : אחר כלל יהללך :

לא לנו יי לא לנו כי לשמך תן כבוד : על חסדך על אמתך : למח
יאמרו הגוים : איה נא אלהיהם : ואלהינו בשמים : כל אשר
הפץ עשה : עצמיהם כסף והיה מעשה ידי אדם : פה להם ולא

וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ: אֲזַנִּים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אָף לָהֶם
וְלֹא יִרְחוּן: יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְשֹׁן: רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ: לֹא יִהְנוּ
בְּגִדָּתָם: כְּמוֹתָם יִהְיוּ עוֹשֵׂיהֶם: כָּל אֲשֶׁר בָּטַח בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בָּטַח
בִּי: עֹרֶם וּמִגֶּנֶם הוּא: בֵּית אֲהֶרֶן בָּטְחוּ בִּי: עֹרֶם וּמִגֶּנֶם הוּא:
יֵרְאִי יִי בָטְחוּ בִּי: עֹרֶם וּמִגֶּנֶם הוּא:

יְהוֹה זָכְרָנוּ יְכַרְךָ יְכַרְךָ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְכַרְךָ אֶת בֵּית
אֲהֶרֶן: יְכַרְךָ יֵרְאִי יִי הַקְּמָנִים עִם הַגְּדוֹלִים: יוֹסֵף
יִי עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים אַתֶּם לִי עוֹשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לִי וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם:
לֹא הִמָּתִים יִהְלְלוּ יְהוֹה וְלֹא כָל יוֹרְדֵי דִוְמָה: וְאַנְחָנוּ נְכַרְךָ
יְהוֹה מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם הִלְלוּ יְהוֹה:

אֲהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יִי אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנִי: כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימֵי אֲכָרָא:
אֲפָפוּנִי חֲבֵלֵי מוֹת וּמִצָּרֵי שְׁאוֹל מִצָּאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֲמָצָא:
וּבִשְׁם יִי אֲכָרָא אֲנִי יִי מִלְכָּה נִפְשִׁי: חֲנוּן יִי וְצָדִיק וְאֱלֹהֵינוּ מִרְחָם:
שׁוֹמֵר פְּתָאִים יִי דְלוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוֹבֵי נִפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי כִּי יִי גִמַּל
עָלַי: כִּי הִלָּצָה נִפְשִׁי מִמוֹת אֶת עֵינַי מִן דְּמָעָה אֶת רַגְלִי מִדָּחִי:
אֲתַהַלֵּךְ לִפְנֵי יִי בְּאַרְצוֹת חַיִּים: הָאֲמֵנָה כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי
מָאֵד: אֲנִי אֲמַרְתִּי בְּחַפְזִי כָּל הָאָדָם כּוֹזֵב:

מָה אֲשִׁיב לִי כָּל תַּגְּמוּלוֹדֵי עָלַי: כּוֹס יִשׁוּעוֹת אֲשֶׁא
וּבִשְׁם יִי אֲכָרָא: נִדְרֵי לִי אֲשֶׁלֶם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ:
יְכַרְךָ בְּעֵינַי יִי הַמּוֹתָה לְחַסִּידָיו: אֲנִי יִי כִּי אֲנִי עֲבָדְךָ אֲנִי
עֲבָדְךָ בֶּן אֲמִתָּה פִתְחָה לְמוֹסְרִי: לָךְ אֲזַבֵּחַ זִבְחַת תּוֹרָה
וּבִשְׁם יִי אֲכָרָא: נִדְרֵי לִי אֲשֶׁלֶם נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ:
בְּתַצִּחַת בֵּית יִי בְּתוֹכְכִי יְהוֹשִׁיעַ וְהִלְלוּ יְהוֹה:

חללו

חללו

הָלָלוּ אֶת יי פֶּל גּוֹיִם שֶׁבָּחָהּוּ כָּל הָאוֹמִים : כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסֶדוֹ וְאַמֶּת יי
לְעוֹלָם הָלָלוּ יְהוָה :

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב
יֹאמְרוּ נָא יִשְׂרָאֵל
יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֲדָרָן
יֹאמְרוּ נָא יְרֵאֵי יְהוָה

מִן הַמִּצָּר קָרָאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְּמִדְבָּר יְהוָה : יי לֹא אִירָא מִתּוֹ יַעֲשֶׂה לִּי אָדָם :
יי לִי בְּעוֹזִירִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאִי : טוֹב לְחַסּוֹת בְּיַד מִבְּטָחוֹ בְּאָדָם : טוֹב
לְחַסּוֹת בְּיַד מִבְּטָחוֹ בְּגִדִּיכִים : כָּל גּוֹיִם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילָם : סָבְבוּנִי
גַּם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יי כִּי אֲמִילָם : סָבְבוּנִי כְּדוֹבָרִים דּוֹעֵכּוּ כָּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יי
כִּי אֲמִילָם : דָּחָה דְּחִיתָנִי לְנֶפֶל וְיִי עֲזָרָנִי : עָזִי וְחֲסֶדְתּוֹ יְהוָה וְיֵהִי לִי לִישׁוּעָה :
קוֹל רָנָה וִישׁוּעָה בְּאֶהְלִי צִדִּיקִים יִמִּין יי עוֹשֶׂה חֵיל : יִמִּין יי חֹמְסָה יִמִּין יי
עוֹשֶׂה חֵיל : לֹא אָמַת כִּי אֶחֱיָה וְאֶסְפֵּר מַעֲשֵׂי יְהוָה : יִסּוֹר יְסָרָנִי יְהוָה וְלִמְצוֹת לֹא
נִתְּנִי : פָּתַחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק אֲבֹא בָם אֲדָה יְהוָה : זֶה הַשַּׁעַר לִי צִדִּיקִים
יָבֹאוּ בוֹ : אֲדָה כִּי עֲנִיתָנִי וְיֵהִי לִי לִישׁוּעָה : אֲדָה אֲכֹן מֵאִסּוֹ הַבּוֹנִים הִיתָה
לְרֹאשׁ פָּנָה : אֲכֹן מֵאִתּוֹ יי הִתָּה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ : מֵה זֶה הַיּוֹם
עָשָׂה יי נִגִּילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ : מ

אָנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא : אָנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא :
אָנָּה יְהוָה הַצִּלִּיתָה נָא : אָנָּה יְהוָה הַצִּלִּיתָה נָא :

בְּרוּךְ הַפֶּאֱ בְּשֵׁם יי בְּרַבְנוּכֶם מִבֵּית יי : בִּיּוֹד אֵל יי וּבְיָאֵר לָנוּ אֲסִרוּ חַג בְּעֻבּוֹתֵינוּ
עַד קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ : אֵל אֱלֹהֵי אֲתָהּ וְאַתָּה אֱלֹהֵי אֲרוֹמְכָה : אֵל הוֹדוּ לִי
כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסֶדוֹ : וְיֵהִי :

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב
הוֹדוּ לַאֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים
הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים
לְעוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוּ
לְעוֹשֶׂה הַשָּׁמַיִם בְּחִבּוּנָה
לְרוֹקֵעַ הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם
לְעוֹשֶׂה אוֹרִים גְּדוֹלִים
אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמַמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם

כִּי לְעוֹלָם חֲסֶדוֹ :
כִּי לְעוֹלָם חֲסֶדוֹ :
כִּי לְעוֹלָם חֲסֶדוֹ :
כִּי לְעוֹלָם חֲסֶדוֹ :
כִּי לְעוֹלָם חֲסֶדוֹ :
כִּי לְעוֹלָם חֲסֶדוֹ :
כִּי לְעוֹלָם חֲסֶדוֹ :
כִּי לְעוֹלָם חֲסֶדוֹ :

נופלים ודוֹזָקָה כפופים וְהַמְּפַעֲנָה גַּעְלָמִים וְלֶךְ לְבָרֶךְ
 אֲנַחְנוּ מוֹדִים וְאֵלֹהֵינוּ מְלֵא שִׁירָה בִּים וְלִשְׁוֹנוֹ וְרָנָה
 בְּהַמּוֹן גָּלְיוֹ וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שֹׁבָה בְּמִרְחַבִּי דְרָקִיעַ וְעֵינֵינוּ
 מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וְכִידָרָה וְיִרְיָנוּ פְּרוֹשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם
 וְרָגְלֵינוּ קָלוֹת כְּאַיִלוֹת אֵין אֲנַחְנוּ מְסַפִּיקִים לְהוֹדוֹת דָּךְ
 ייִ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְדָכְרָךְ אֵת שְׁמְךָ מְלַכְנוּ עַל אַחַת
 מֵאֵלֶּף אֵלֶּף אֵלֶּפִי אֲדָפִים (וְרֹב) וְרַבִּי רִבְבוֹת פְּעָמִים
 הַמְּבֹרָחִים נָסִים וְנִפְלְאוֹת שְׁעִשִׁית (עֲמֻנָה) עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ
 מְלַכְנִים מִמְּצָרִים גְּאֻלָּתָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים
 פְּדִיתָנוּ בְּרַעַב וְנָתַנוּ וּבְשָׁבַע כִּלְכַּלְתָּנוּ מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ
 וּמִדְּבַר מְלַחְתָּנוּ וּמִחֲלָיִם רָעִים וְרַבִּים וְנֶאֱמָנִים רָלִיתָנוּ
 עַד הֵנָּה עֲזָרוֹנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוֹנוּ חֶסֶדְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 וְאֵל תַּטְשֵׁנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְנֶצַח עַל כֵּן אֲבָרִים שְׁפִלְגָתָהּ
 בָּנוּ וְרוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁנִּפְתַּח בְּאַפֵּינוּ וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁמַּתָּ
 בְּפִינוּ הֵן הֵם יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאֲרוּ וַיִּשְׁוֹרְרוּ וַיִּדּוּמְמוּ
 וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְרִישׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֵת שְׁמְךָ מְלַכְנוּ תָּמִיד : כִּי
 כָּל פֶּה לָךְ יוֹדֶה וְכָל לִשׁוֹן לָךְ תִּשְׁבַּע וְכָל עֵין לָךְ תִּצְפֶּה
 וְכָל בֶּרֶךְ לָךְ תִּכְרַע וְכָל קוֹמָה לִפְנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה
 וְכָל הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ וְכָל קֶרֶב וְכָלִיוֹת יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ
 בְּדָבָר שֶׁתָּבוֹב כָּל עֲצָמוֹתַי תִּאֲמַדְנָה יְהוָה מִי
 כְּמוֹךָ מִצִּיל עָנִי מִחֻזֶּק מִמֶּנִּי וְעָנִי וְאֲבִיוֹן מִגּוֹזָלוֹ
 שׁוֹעֵת עָנִיִּים אֶתְּהָ תִּשְׁמַע צַעֲקַת הַדָּל תִּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ
 מִי יְדֻמָּה לָךְ וּמִי יִשְׁוֶה לָךְ וּמִי יַעֲרוֹף לָךְ הָאֵל הַגָּדוֹל
 הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיז קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ : נְהַלֵּלְךָ

וְנִשְׁבַּחַהּ וְנִפְאָרָהּ וְנִבְרַךְ אֶת שֵׁם קְדוֹשׁךָ בְּאִמּוֹר • לְדוֹר
בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת יי וְכָל קֶרְבִּי אֶת שֵׁם קְדוֹשׁוֹ :

הָאֵל בְּתַעֲצוּמֹת עֹזוֹ • הַגָּדוֹל בְּכַבּוֹד שְׁמֹךְ הַגָּבוֹר לְנִצָּח וְרַחוּמָא בְּטוֹרָאוֹתֶיךָ •
הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא :

שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקְדוֹשׁ שְׁמוֹ • וּכְתוּב רַנְנוּ צְדִיקִים בְּיי
לְיִשְׂרָאֵל נְאֻה תְהִלָּה : בְּפִי יִשְׂרָאֵל תִּתְרוֹמֵם •
וּבְשִׁפְתֵי צְדִיקִים תִּתְבָּרַךְ • וּבִלְשׁוֹן חַסִּידִים תִּתְקַדֵּשׁ •
וּבִקְרֹב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלֵּל :

וּבִמְקַהֲלוֹת רַבּוֹת עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרַנָּה יִתְפָּאֵר שְׁמֹךְ מַלְכֵנוּ
בְּכָל דּוֹר וָדוֹר שָׁכֵן חֹבֶת כָּל תִּיצוּרִים • לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ
וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְחֻדוֹת קְהָל לְשִׁבְחָהּ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדָּר וּלְנִצָּח
לְבָרַךְ לַעֲזָה וּלְקַלֵּם עַל כָּל דְּבָרֵי שִׁירֹת וְתִשְׁבָּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִׁי
עֲבָדֶךָ מְשִׁיחֶךָ :

וּבְכֵן יִשְׁתַּבַּח שְׁמֹךְ לְעַד מַלְכֵנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ בְּשִׁמּוֹם
וּבְאַרְץ כִּי לָהּ נְאֻה יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָהּ
חֵלֶל וְזִמְזָה עוֹז וּמִמְשָׁלָה נִצַּח גְּדוּלָּה וּגְבוּרָה תְהִלָּה וְתִפְאָרֶת
קְדוּשָׁה וּמַלְכוּת • בְּרַבּוֹת וְחֻדְאוֹת לְשְׁמֹךְ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ וְהַמְעֹלָם
וְעַד עוֹלָם אֲתָה אֵל :

יְהִלְדֶּךָ יי אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֶׂיךָ וְחַסִּידֶיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי רִצּוֹנְךָ וְכָל עַמָּךְ בֵּית
יִשְׂרָאֵל בְּרַנָּה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאָרוּ וַיִּשְׁוֹדְדוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִצוּ וַיְקַדִּישׁוּ
וַיְמַלִּיכוּ אֶת שְׁמֹךְ מַלְכְּנוּתְמִיד : כִּי לָהּ מִזֵּב רְחוּמֹת וּלְשְׁמֹךְ נְאֻה לְזִמְזָה בִּי
מְעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אֲתָה אֵל : בְּרוּךְ אַתָּה יי מֶלֶךְ מְהוּלָּל בְּתִשְׁבָּחוֹת :

וּבְכֵן יִהְיֶה בְּחֲצֵי הַלֵּילָה :
אֵז רֹב גָּסִים הַפְּלֵאת בְּלִילָה • בְּרֹאשׁ
אֲשֶׁמּוֹרוֹת זֶה הַלֵּילָה • גַּר צִדְקָה נִצָּחָתוֹ

בְּחֵלֶק
לְאַחֲרֵי כֵן כֹּס הַלֵּילָה כְּאֵשׁ מִנֵּה וְהַקֵּץ בְּרֹאשׁ אֲשֶׁמּוֹרוֹת קָדֵי עַל וִי' כְּאֲשֶׁמּוֹרֶה הַבֶּקֶר (ס' יד) : גַּר צִדְקָה
לְאַחֲרֵי כֵן כֹּס הַלֵּילָה כְּאֵשׁ מִנֵּה וְהַקֵּץ בְּרֹאשׁ אֲשֶׁמּוֹרוֹת קָדֵי עַל וִי' כְּאֲשֶׁמּוֹרֶה הַבֶּקֶר (ס' יד) : גַּר צִדְקָה
לְאַחֲרֵי כֵן כֹּס הַלֵּילָה כְּאֵשׁ מִנֵּה וְהַקֵּץ בְּרֹאשׁ אֲשֶׁמּוֹרוֹת קָדֵי עַל וִי' כְּאֲשֶׁמּוֹרֶה הַבֶּקֶר (ס' יד) : גַּר צִדְקָה
לְאַחֲרֵי כֵן כֹּס הַלֵּילָה כְּאֵשׁ מִנֵּה וְהַקֵּץ בְּרֹאשׁ אֲשֶׁמּוֹרוֹת קָדֵי עַל וִי' כְּאֲשֶׁמּוֹרֶה הַבֶּקֶר (ס' יד) : גַּר צִדְקָה

סדר הגדה

בְּנִחְלָק לוֹ לֵילָה : וַיְהִי בַחֲצֵי הַלֵּילָה :
 רַבָּת מֶלֶךְ נֶגֶד בְּחִלּוֹם הַלֵּילָה : הַפְתַּרְתָּ
 אֶרְמִי בְּאֶמֶשׁ לֵילָה : וַיִּשְׂרָאֵל יִשָּׁר לֹא
 יוּכַל לוֹ לֵילָה : וַיְהִי בַחֲצֵי הַלֵּילָה : יָרַע בְּבוֹרֵי
 פְתָרוֹם מִחֲצֵת בַּחֲצֵי הַלֵּילָה : חִילָם לֹא
 מִצְאוּ בְּקוֹמָם בַּלֵּילָה : מִיסַת נְגִיד חֲרוּשֶׁת
 סִלִּית בְּבוֹכְבֵי לֵילָה : וַיְהִי בַחֲצֵי הַלֵּילָה : יַעֲזֵן
 מִחֲרָף לְנוֹפֶף אוֹוֵי הוֹבֶשֶׁת פְּנָרִיו בַּלֵּילָה :
 כָּרַע בֶּר וּמִצְבּוֹ בְּאִישׁוֹן לֵילָה : לְאִישׁ
 חֲמוּדוֹת נִגְלָה רָז חֲזוֹת לֵילָה : וַיְהִי בַחֲצֵי הַלֵּילָה
 מִשְׁתַּבֵּר בְּכָלִי קוֹדֶשׁ נִהְרָג בּוֹ בַּלֵּילָה :
 נוֹשָׁע מִבוֹר אֲרִיּוֹת פּוֹתֵר בַּעֲתוֹתֵי לֵילָה :
 שְׁנָאָה נִמְר אֲנִי וּכְתַב סִפְרִים בַּלֵּילָה :

ויהי

אֶרְמִיָּלָם הָאֶרְמִי : בְּאֶמֶשׁ לֵילָה : שֹׁא' (שם ל"א) וַיֵּצֵא אֱלֹהִים אֶל לֶכֶן הָאֶרְמִי בְּחִלּוֹם הַלֵּילָה וּלְמַד גִּשׁ
 פְּאֶרְמִיָּל : יִשְׂרָאֵל : יַעֲקֹב : יִשָּׁר לֹא : ע"פ שְׁנֵאמַר יִשָּׁר אֶל מַלְאָךְ וַיֹּכֵל (הוֹשַׁע י"ב) : וַיּוּכַל לוֹ
 לֵילָה : דְּחִיב (בְּרַחֲשֵׁית ל"ב) וַיִּקֶּם בְּלִילָה הָאֵל וּגְוִי וַיַּעֲבֹר אֶת מַעֲבָר יִבְנֹה וְכִיבִי וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לִבְדּוֹ וַיִּלָּקֵק
 שֵׁם עָמוּ עַד עֵלוֹת הַסָּחַר וְזֶה הָיָה לֵיל שֶׁל פֶּסַח מְגִזְרָה שׁוֹה לְלִילָה : פְתָרוֹם : מִזְרִים : שְׁנֵאמַר (שם י')
 וּמִזְרִים יֵלֵךְ אֶת לִוְדִים וְגו' וְאֵת פִּסְחֻסִים : חִילָם : כִּחַם : אֵל מְמוּס : לֹא מִצְאוּ : כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִשְׁאִילוּ
 מִסֶּם כָּלִי כֶּכֶף וְכֵל זֶהָב וּשְׁמִלּוֹת דְּחִיב (שְׁמוֹת י"ב) וַיִּלְלוּ אֶת מִזְרִים : טִיבַת נְגִיד חֲרוּשֶׁת : חִיל וּמִחֲמַם
 שֶׁל סִסְרָה שֶׁהָיָה עַר וְגִיד וַיִּשָּׁב עֵצִיר שֶׁשָּׁמָּה חֲרָשָׁה שְׁנֵאמַר (שׁוֹפְטִים ז') וְהוּא יוֹשֵׁב בְּחֲרוּשֶׁת הַגּוֹיִם וְעַר
 שֶׁלָּא שֶׁל יוֹן מֶלֶךְ כְּנַעַן הָיָה : וּפ' : מִסַּח : פְּרִיח' וְעַפְיָה אֲשֶׁר חֲסָפוֹ מְרֻמוֹת דְּמִים וְהוּא כִּיטִי לְחַלּוֹ ע"ד
 כֹּאֶדָּה יִדְאֵה הַסֶּר (דְּבָרִים כ"ח) אוֹ ל' גְּדֹל ע"ש שֶׁסֶם וְשׁוֹרַת : סִלִּית בְּבוֹכְבֵי לֵילָה : שְׁנֵאמַר (שׁוֹפְטִים
 ט') מִן הַשָּׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמִּסְלּוֹת : בַּחֲרָף : זֶה סִמְחָה שֶׁשָּׁלַח רַבִּשָׁן לַחֲרָף אֱלֹהִים חִיִּים : לְנוֹפֶף
 אוֹוִי : הֵם מִחֲלוֹה לַחֲרָף יְדוֹ עַל יְרוּשָׁלַיִם שְׁנֵאמַר (יִשְׁעִיָּה י') יִסָּפֵף יְדוֹ הַר צֶה לָיוֹן אוֹ יְרוּשָׁלַיִם נִקְרָא
 לוֹוִי : הוֹבֶשֶׁת פְּנָרִיו בְּלִילָה : שְׁנֵאמַר (מִלְכִים ב' י"ט) וַיְהִי בְּלִילָה הָהוּא וַיֵּצֵא מֶלֶךְ ה' וַיֵּךְ בְּמַחֲמָה
 אֲשֶׁר וְגו' וַיִּשְׁכְּמוּ בְּצוּקֵר וְהָיָה כּוֹלֵם פְּגִרִים מִחִים : פ' הוֹבֶשֶׁת : כְּמוֹ וְנִגַּשׁ הַיָּאוֹר (שְׁמוֹת ז') שֶׁזוֹ
 הַפְּגִרִים מִפְּרִיחִים אוֹ הוּא ל' טָשָׁה כְּמוֹ הוֹבֶשֶׁת הָיָה אֵל פִּי כֵל עַדְדִּיק (שְׁמוֹת א' ב' י"ט) : כָּרַע בֶּל :
 כָּרַע (ע"ז שְׁמָה בֶּל כְּמוֹ כָּרַע בֶּל קָרַם עֹז (יִשְׁעִיָּה מ"ו) : וּמִצְבּוֹ : הָאֵל שֶׁשָּׁעָה וְהִקְיָמוּ בְּקִשְׁתָּהּ דּוֹרָה :
 לְאִישׁ חֲמוּדוֹת : דִּילָל : חֲזוֹת לֵילָה : הַחֲלוֹם שֶׁנִּגְלָה נְבוֹכַדְנֶצַּר : מִשְׁתַּבֵּר בְּכָלִי קוֹדֶשׁ : בְּלִסְמֵר שֶׁטֶם
 לְכוֹחִיָּה כֵלִי צִיָּה וְשָׁמָּה צָהָם : נִהְרָג בּוֹ בְּלִילָה : ע"ש שְׁנֵאמַר (דִּילָל ב'). בֵּיה בְּלִילָה קָטִיל בְּלִסְמֵר :
 נוֹשָׁע : דִּילָל מִבוֹר אֲרִיּוֹת : הַסּוֹתֵר חֲלוּמוֹת שְׁרוּחַן בְּעַת הַלֵּילָה : אוֹ פִּירוֹשׁ : בַּעֲתוֹתֵי : חֲלוּמוֹת
 הַמִּגְדָּלִין וּמִצְעִיָּים אֵת הָאֵלֶם בְּלִילָה : נִמְר שֶׁמֶר : אֲנִי : הֵמָּן : עֲלִיו : עַל הֵמָּן : בְּנִדָּה שְׁנֵת לֵילָה :
 שְׁנֵאמַר (אֲחֵזרָה ו') בְּלִילָה הָהוּא דָּהָה שֶׁנֶּם הֵמָּן : פּוֹרָה : ל' גַּת : לְשׁוֹמֵר : לְאֵלֶם : שְׁנֵאמַר ט

הפס

(ישעיה כ"א) משא דומה
אלי קורא משעיר שומר מה
מלינה שומר מה מלין
זו ע"ש ששומרים לעשות
לנו גלות הדומה ללינה
צרח נעם: כשומר
הוא הקדש שומר ישראל
ושחור ליכר: אראל בוקר
ישועה לדיקים: וגם לילה
מפלט לרשעים: קרב
יום כמו שנאמר (זכריה
י"ד) ויהי יום ה' וגו':
לא יום ולא לילה: לא
גאולה ולא גלות כי לא
יהיה שטבוד מלכות אצל
עמל ויגיעה יח' נוג ומנוג
יבא אחר משיח בן יוסף:
שומרים הפקר ע"ש על חומה ירושלים הסקדתי שומרים כל היום
באור יום של ששת ימי בראשית כה האיר עכשיו: חשבת כגלות:

ויהי בחצי הלילה: **עוֹרְרֶת נִצְחָךְ עָלֶיךָ בְּגֶדְךָ**
שְׁנֵת לֵילָה • **פּוֹדֶה תִּדְרוּךְ לְשׁוֹמֵר מֶה**
מִלֵּילָה • **צָרַח בְּשׁוֹמֵר וְשָׁח אֶתְּא בּוֹקֵר**
וְגַם לֵילָה • ויהי בחצי הלילה: **קָרַב יוֹם אֲשֶׁר**
הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לֵילָה • **רָם הוֹדַע כִּי לָךְ**
הַיּוֹם אַף לָךְ הַלֵּילָה • **שׁוֹמְרִים הַפְּקֵד**
לְעִירְךָ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלֵּילָה • **תֵּאֵדִיר בְּאוֹר**
יוֹם חֲשֵׁכֶת לֵילָה:

אומץ גבורותך הפלאות
לאבותיך כפסח:
בראש כל מועדות
נשאת פכה כי הוא
ראשון למועדים אחר שבת
הוא נכתב כפרשת אומר
וסעטס מדוב כל נסים
שעשו בו: לאורחי
אברהם שנאמר (מלכים
ס"ט) משכיל לאיתן האורחי:
חצות ליל פסח
שנאמר (בראשית י"ד)
ויחלק עליה לילה וכמו
שפירשנו לעיל ופירוש
גליה לאורחי מה לעשות
לבינו בחצי ליל כסח שטח
לפסח עליהם: דלתיו
רפקת: שנאמר (שם
י"ח) וירא אליו ה' בליל
ממלא וגו' וזה היום
כפסח הסעיד נוצצים
האכיל המלאכים שחזו

וּבִבְנֵי וְאִמְרָתָם זָבַח פֶּסַח:
אוֹמֵץ גְּבוּרָתְךָ הַפְּלֹאֶת בַּפֶּסַח • **בְּרֹאשׁ**
כָּל מוֹעֲדוֹת נִשְׁאֵת פֶּסַח • **גְּלִית**
לְאֹזְרָחֵי חֲצוֹת לַיִל פֶּסַח: **וְאִמְרָתָם זָבַח**
פֶּסַח: **דִּלְתָיו רִפְקָתָהּ כְּחוֹם הַיּוֹם בַּפֶּסַח** •
הַסַּעִיד נוֹצְצִים עֲוֹנוֹת מִצּוֹת בַּפֶּסַח • **וְאֵל**
הַבֶּקֶר רֵץ זָכַר לְשׁוֹר עֵרֶךְ פֶּסַח: **וְאִמְרָתָם**
זָבַח פֶּסַח: **זִנְעָמוּ סְדוּמִים וְלוֹהֲטֵי בָּאֵשׁ**
בַּפֶּסַח • **חוֹלֵץ לוֹט מֶדֶם וּמִצּוֹת אָפָה**
בִּקְצֵן פֶּסַח: **מִטְּאֵמָתָ אֲדַמַּת מוֹף וְנוֹף**
בַּעֲבֶרְךָ

זכו ונצטטם בעין מחשבת קלל (יחזקאל ה') ע"ש שהם נצטטו לשור עיר פסח: שנאמר (דברים
ס"ז): וזבחם פסח לה' אלהיך לאן ובקר מלמד בהחגיגה בזה עם הכסח לו רואה לומר לך זה קורין ביום
שני דפסח שור זה כש יז עז כי יולד כדי לזכור לנו זכות אברהם בערך שור למלאכים ככסח וכן יסד
הסיים ביום ב' דכסח כן אל בקר אז בזה מועד זכן זכרון שור אהג בזה מועד: חולץ נפד וסר
מהאכס: באטאות ס"ס ציבעים י"ב ופליטתו במכאכא הכמד והוא לכלי במכבדן בו כביה: פירוש
פליטתם: הכבדס וענין זה מזכר צנזואת יחזקאל: בוף ונקף: גם ערים בלזן מזרים ביוחזקאל:

סדר הגדה

או שהאז תרצה לשמוע : ים לעמוד על המילים לטחוח
 שאר משקין שאין משקין (הרצ) וגליל מני ודאי ים להקל
 (אחרונים) אף מלא לנודך הרבה (הרצ) אצל בשאר הדברים
 הנוהגין בלילה זה אין מילוק בין ליל א' לליל ב' בשום ענין
 (אחרונים) : (ו) בלילה ראשונה יאמר או רוב נסים כו'
 ולא יאמר בסיים ויהי נחמי הלילה • וכלי מני יאמר אומץ
 גבורותיו כו' ולא יאמר ואמרם וזה סמך (מס' מנ"א)
 ואין המנהג כן רק אומרים הכל בשני לילות שוין (מ"ע
 י"ו אכן חקוה) : (ז) הסמך לך מן השנה מלך בליל
 ב' לכפור ספירת העומר : (ח) והמקדים ספירת העומר
 למעשה הסדר חושה מדרך הטבל • ולא יעשה כן במקומו
 למה לאפירה לפני הבכירה (מ"י) :

דס ממנך על כוס רביעי יאמר זה
 דגני מוכן ומוזמן לקיים מצות כוס רביעי מארבע כוכות לשם יחוד קודשא בריך הוא
 ושכינתיה על ידי ההוא ממיר ונעלם בשם כל ישראל : ויהי נועם וכו'
 אם שמה יין מנך ברכה זו

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן :

ושמה בהסיכת שמאל ואמ"כ מנך ברכה אחרונה זו

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן ועל הנובת השדה
 ועל ארץ המדה מובה ורחבה שרצית והנחתה לאבותינו לאכול כפריה
 וישלבע במובה רדם נא יי אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים
 עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבדך ועל היכלך • ובנה ירושלים עיר
 הקודש במהרה בימינו והעלנו לחוכה ושלחנו בבנינה ונאכל כפריה ונשבע
 במובה • ונברכה עריך בקדושה ובמדרה בשבת ורצה והחליצנו ביום השבת הזה
 ושלחנו ביום חג רמאות הזה כי אתה יי מאב וכמיב כל ונודה לך על הארץ
 ועל פרי הגפן : ברוך אתה יי על הארץ ועל פרי הגפן :

ואם שמה שאר משקים מנך ברכה ואל"כ מנך ברכה אחרונה זו

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא נפשות רבות והסרונן על כל
 מה שפראת והחיות בהם נפש כל חי ברוך חי העולמים :
 גרצה אם עשה כדבר הזה כוא מרובה לזמים :

חםל סדור פסח בהלכתו בכל משפמו וחתתו • באשר
 זכינו לסדר אותו • בן גובה דעשותו : זך שוכן
 מעונה • קומם קהל עדת מי מנה • בקרוב נהל נמעי כנה :
 פדוים לציון ברנה :

לשנה הבאה בירושלים

אדיר הוא יבנה ביהו בקרוב במהרה במהרה בימינו בקרוב • אל בנה
 אל בנה • בנה ביתך בקרוב בחור הוא • גדול הוא • דגול הוא
 יבנה ביהו בקרוב : במהרה במהרה הדור הוא ותיק הוא • זכאי הוא • תמיד הוא
 יבנה ביהו בקרוב : במהרה במהרה מהרה הוא • יחיד הוא • בפיר הוא לכבוד הוא
 מלך הוא • קרא הוא • סגוב הוא • עוזו הוא • פודה הוא • צדיק הוא

יבנה ביתו בקרוב: במהרה במהרה קדוש הוא • רחום הוא • שרי הוא • תקיף הוא •
 יבנה ביתו בקרוב • במהרה במהרה בימינו בקרוב • אל בנה • אל בנה •
 בנה ביתך בקרוב :

עשה ד' נסות ולא חמר הגדה נחמייס לא ילא • ויסתה עוד ג' נסות על סדר הגדה ויחד על כל נוס • האלה
 נלינה ולא חמר האגדה ולא עשה הסדר אין לו חסלותין נוס :

יחד ימי הספירה כסותב אגדה נלינה קודם הספירה • נוס פלוגי למר' ספיקא הוא • אחמי מעשה נוסגין ניומי
 מלא יכתוב היום יום כנהוג מלא יכנוס א"ע לספק נרכה • הספירה בכל יום לספור נס נוס • נלא נרכה קודם שיר מל
 אח"כ הגס נענ"ת פסיעא לו סאין י"ה נזה אך עיקרי • יום וזוא ענה טובה עמא ישכח לספור נלינה וזו יפי'
 סר"ט מניח נסס כמה גדולים דכתיב כספירה אמילו • יולא י"ס כספירה היום :
 לא כהג הפסוע • ונשית מ"ס כתב ג"כ כסותב אגדה

סדר קצירת העומר לאמרו בליל ט"ז בניסן קודם הספירה

מצות העומר לחקצר בליל ט"ז בניסן בין בחול בין בשבת • מצותו לבא מן הקמה
 ומן הלח ואינו בא אלא מא"י ומן המבוחר • עומר זה מן השעורים • מערב י"ט
 יוצאין שלוחי ב"ד ועושין כריכות במחבר לקרקע כדי שיהא נוח לקצור • כל העירות
 הסמוכות לשם מתכנסות לשם כדי שיהא נקצר בעסק גדול • קוצרין שלש סאין שעורין
 בשלשה אנשים ובשלש קופות ובשלש מגלות כיון שחשבה אמר להם הקוצר לכל
 העומרים שם בא השמש אומרים לו הן מגל זה • אומרים לו הן מגל זה • אומרים לו הן : מגל
 זה אומרים לו הן : קופה זו • אומר' לו הן : קופה זו • אומרים לו הן : קופה זו • אומרים לו הן : (בשב')
 אומר הקוצר • שבת היום אומרים לו הן • שבת היום אומרים לו הן • שבת היום אומרים
 לו הן • אקצור • אומרים לו קצור : אקצור אומרים לו קצור • אקצור אומרים לו קצור
 ג"פ על כל דבר ודבר : קצורו ונתנוהו בקופות • הביאורו לעזרה ותבטורו וזורין אותו
 ובזורין לזקחין השעורין ומהבהבין אותו באור באביב מנוקב שנאמר אביב קל'י באש
 אח"כ שוחטין אותו בעזרה שתהא הרוח מנשבת בו ונותנין אותו ברחיים של גרוסות
 ומטחין את השלש סאין ומוציאין מן הכל עשרון מנופה בשלש עשרה נפה • זהו מצות
 קצירת העומר לבית אלהינו יה"ד שיבנה במהרה בימינו אמן :

נלי נני מתחילין כאן לספור ספירה ואמר הספירה אומרים אחד מי יודע וכו' חד גדיל וכו' .

סדר ספירת העומר

לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימי ליהוד שם י"ה בוי"ה ביחודא שלים
 בשם כל ישראל • הנני מוכן ומוזמן לקיים מצות עשה של ספירת העומר כמו שכתוב
 בתורה וכפרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאתכם את עומר התנופה שבע שבתות
 תמימות תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום : ויהי נועם כו'

ברוך אתה יי (יוד הא ואו הא) אלהינו מלך העולם אשר

קדשנו במצותיו וצונו על ספירת העומר :

היום יום אחד לעומר :

הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת בית המקדש למקומו במהרה בימינו אמן מלה :

ואומרים למנלל ננגינות וכו' ונלא ככה וכו' ויכוין ס"י אלהים מן למנלל וזאת י' מן יממחו ומי' אלה

רבונו של עולם אתה צויתנו על ידי משה עבדך לספור ספירת העומר כדי לטהרנו
 מקליפותינו ומטומאותינו כמו שכתבת בתורהך וספרתם לכם ממחרת השבת
 מיום הביאתכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה : עד ממחרת השבת
 השביעית תספרו חמשים יום כדי שיתבררו נפשות עמך ישראל מזהבם ויבין יהי
 רצון

רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שבזכות ספירת העומר ששפרתי היום יתקן
מה שפגמתי בספירה (חסד שבחסד) : ואמרו ואתקדש בקדושה של מעלה
ועל ידי זה יושפע שפע רב בכל העולמות ולתקן את נפשותינו ורוחותינו ונשמותינו
מכל סיג ופגם ולטהרנו ולקדשנו בקדושתך העליונה אמן :

באר מים
אחד מי יודע פ' דקשה
למה כתיב אחד במעסה
בראשית ולא ראשון וסרן
אחד אי יודע אחד הוא
אלהינו ס' או יאמר ע"ד
שמעתי ממ"ו הרב
המפורסם המגיד זלה"ס
על הנחירס והדיע' שהס

אחד מי יודע אחד אני יודע אחד אלהינו
שבשמים ובארץ :

שנים מי יודע שנים אני יודע שני לוחות הברית
אחד אלהינו שבשמים ובארץ :

מסעדים ואמר הוא ז"ל שמים יוכיח שהס חסד וז"ל אחד הכס שאין צמח השגתו שיכולין להיות יחד
ו"ס אחד מי יודע פ' מי יכול להבין שהנחירס והדיעה יכול להיות כאחד ועל כל פנים הנחירס חפזים
לכס אמר אחד הוא אלהינו שבשמים פ' שטעה שמים מאס ומיס בשביל כן יכול להיות בדרך ג"כ הנחיר
והדיעה יחד או יאמר אחד מי יודע יודע הוא לשון התחברות כמו והאדם ידע את חוכו לשמו ו"ס
אחד מי יודע פ' מי יכול להתחבר את עצמו לו יתבדק שנקרא אחד לזה אמר אחד אי יודע פ' כשיודע
שאין ראוי להיות מציאות אי אלא בו י"ת הנקרא אחד ע"ד אי הוא ולא אחר כמ"ס למעלה :

שנים מי יודע פ' מי יודע למה ברא ה"ס וז"ל ר' ויטור טוב ה"ס בלא ית"ר ואמר שנים אי יודע
ע"ד שכתבתי בס"ד על מאמר ארץ וכוונת בלא חגיגה אש"ל דקאי על המורה שהא כמו כוונת לישראל
אי אפשר לומר לישראל בלא חגיגה של ה"ס ו"ע שנים הם אחת דייקא ו"ס שני לוחות הברית
היו בשביל המורה כנ"ל או יאמר שנים מי יודע פ' מי יכול לחבר ה"ס עם ה"ס ה"ס ו"ס שנים מי
יקרא י"ס ע"ד שמעון ולוי אחים ו"ס שני לוחות הברית ע"ד בראשי ית"ר בראשי מורה חבלין :

שלושה מי יודע שלושה אני יודע שלושה אבות שני לוחות
הברית אחד אלהינו שבשמים ובארץ :

ארבע מי יודע ארבע אני יודע ארבע אמהות שלושה אבות שני
לוחות הברית אחד אלהינו שבשמים ובארץ :

חמשה מי יודע חמשה אני יודע חמשה חומשי תורה ארבע אמהות
שלושה אבות שני לוחות הברית אחד אלהינו שבשמים
ובארץ :

ששה מי יודע ששה אני יודע ששה סדרי משנה חמשה חומשי
תורה ארבע אמהות שלושה אבות שני לוחות הברית אחד
אלהינו שבשמים ובארץ :

שבעה מי יודע שבעה אני יודע שבעה ימי שבתא ששה סדרי
משנה חמשה חומשי תורה ארבע אמהות שלושה אבות
שני לוחות הברית אחד אלהינו שבשמים ובארץ :

שְׁמוֹנֶה עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ שְׁמוֹנֶה אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלְחָה שִׁבְעָה יָמֵי שְׁבִטָּה
 שָׁשָׁה סִדְרֵי מִשְׁנֵה חֲמִשָּׁה חֹמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אִמְחוֹת
 שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לוחֹת הַכְּבִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַע שָׁמַיִם וּבְאָרֶץ :
 תִּשְׁעָה מִי יוֹדֵעַ תִּשְׁעָה אֲנִי יוֹדֵעַ תִּשְׁעָה יָרַח לֵידָה שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלְחָה
 שִׁבְעָה יָמֵי שְׁבִטָּה שָׁשָׁה סִדְרֵי מִשְׁנֵה חֲמִשָּׁה חֹמְשֵׁי תוֹרָה
 אַרְבַּע אִמְחוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לוחֹת הַכְּבִית אֶחָד
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַע שָׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

עֲשָׂרָה מִי יוֹדֵעַ עֲשָׂרָה אֲנִי יוֹדֵעַ עֲשָׂרָה דְּבָרִיא תִּשְׁעָה יָרַח לֵידָה
 שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלְחָה שִׁבְעָה יָמֵי שְׁבִטָּה שָׁשָׁה סִדְרֵי מִשְׁנֵה
 חֲמִשָּׁה חֹמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אִמְחוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי
 לוחֹת הַכְּבִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַע שָׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

אֶחָד עֶשֶׂר מִי יוֹדֵעַ אֶחָד עֶשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ אֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכְבֵי עֲשָׂרָה
 דְּבָרִיא תִּשְׁעָה יָרַח לֵידָה שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלְחָה שִׁבְעָה יָמֵי שְׁבִטָּה
 שָׁשָׁה סִדְרֵי מִשְׁנֵה חֲמִשָּׁה חֹמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אִמְחוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת
 שְׁנֵי לוחֹת הַכְּבִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַע שָׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

שְׁנַיִם עֶשֶׂר מִי יוֹדֵעַ שְׁנַיִם עֶשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁנַיִם עֶשֶׂר שְׁבִטָּה אֶחָד
 עֶשֶׂר כּוֹכְבֵי עֲשָׂרָה דְּבָרִיא תִּשְׁעָה יָרַח לֵידָה שְׁמוֹנֶה יָמֵי
 מִלְחָה שִׁבְעָה יָמֵי שְׁבִטָּה שָׁשָׁה סִדְרֵי מִשְׁנֵה חֲמִשָּׁה חֹמְשֵׁי תוֹרָה
 אַרְבַּע אִמְחוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לוחֹת הַכְּבִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
 שְׁבַע שָׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מִי יוֹדֵעַ שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מְדִינָה
 שְׁנַיִם עֶשֶׂר שְׁבִטָּה אֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכְבֵי עֲשָׂרָה דְּבָרִיא
 תִּשְׁעָה יָרַח לֵידָה שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלְחָה שִׁבְעָה יָמֵי שְׁבִטָּה שָׁשָׁה סִדְרֵי
 מִשְׁנֵה חֲמִשָּׁה חֹמְשֵׁי תוֹרָה אַרְבַּע אִמְחוֹת שְׁלֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לוחֹת
 הַכְּבִית אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַע שָׁמַיִם וּבְאָרֶץ :

פירוש חד גדיא בגדה אחת כי גדיא לשון הגדה ואמירה כמ"ס ויגד משם וכדומ' והמס' מורים על שני הדברות הראשונות אנכי ולא יסיה לך שניסס בדבור אחד נאמר מפי הקב"ה והמס' כוללות כל המורה כולה וכפל בעל מסדר הגדה חד גדיא להורות שכל המורה ככללת בשני דברות הראשונות ושני דברות הראשונות המס' רק דבור אחד והגדה אחת ולפי

באר מים

חד גדיא דבין אבא דמרי
וזי' היינו שני פעמים

שאמר מקודם כל הדברות
בפעם אחד מה שאין

סאחן יטל לשמוע ואח"כ
פי' כל דבור ודבור בפ"ס

ואח"כ קשה למה אמר
מקודם כל הדברות דרך

כלל לזה אמר באמת לא
היה שם כ"א חד גדי' .

כי מה שאמר מקודם דרך
כלל היה כדי שיעשו כלי

לקבל דברים הפרטים ע"ד
אין אשה מתעבדת ס'

חד גדיא חד גדיא רזבין

אבא בתרי זוזי : חד גדיא

חד גדיא :

ואתא שונרא ואכלה

לגדיא רזבין אבא

בתרי זוזי : חד גדיא

חד גדיא :

ואתא

ויסונק ואבא יסד ברמא סיה המור' והתפלס וירושם ומתנס סיה לנו שנתן לאבותינו את תורתנו
הקדושה והלביש בה רלונו וחכמתו ית"ש המיוחדים בעלמיותו ובמכותו ית' בתכלית הימור'
זכרי זה כאלו נתן לנו את עלמנו כביכול כמ"ס בזוהר הקדוש על פסוק ויקחו לי תרומה פירוש
חיבת לי כלומר אותי וכמו דליתא על פסוק כי לקח טוב נתתי לכם הקב"ה נתן תורה לישראל
ואת' לכם כביכול לי אחס לוקחים סוי ויקחו לי תרומה מכרתי תורתי נמכרתי עמם כביכול וכמ"ס
נתת לנו ס' אלסינו תורת חיים ואהבת חסד כי באור פיך נתת לנו ובמס' סיהם המכירה
הלקיחה עלמנו כביכול ע"י תרי זוזי כמו כסף זוזי וסוף ענין כסף ותשוק' והמס' שני כסופין
שמה' אהבת השם ואהבת המורס כמו דכתיב כי נכסוף נכספם וכמה פסוקי תורה מורים על אהבת
ס' כמ"ס ואהבת את ס' ואהבת המורס דכתיב טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף מה אהבתי
תורתך כל היום סיה שיחתי פקודי ס' ישרים משמחי לב שע"י שני כסופין סג"ל נמשך הארת
הקב"ה ועי"ז תתעורר אהבת הקב"ה בנו שהקב"ה אוהב אותנו על ידי התעוררותו אליו בב'
כסופין סג"ל וכמ"ס אני לדודי ודודי לי אני לדודי ועלי תשוקתו היינו כלי' שעל ידי התעוררותו
ואהבתנו בלב שלם ונפש חפילה לשמו ית' ותורתו הקדוש עי"ז תתעורר אהבת הקב"ה בנו
בענינת ידידות חיבת הקדוש ותפלה סוף ג"כ ברמא דמלכא קדישא כדליתא בזוה' מאן דקטל
לחיות ציטא שאר סיה"ר יסבין ליה ברמא דמלכא קדישא דא סוף ליתא ועל ידה **בב'**
להתקשר ולהתדבק א"ע בקב"ה וליחדו בלב שלם ולהבדל את האויל לסיות אחד תורה ועבודת
במקום אחד יחדיו ידבקו וסוף ענין יחד קב"ה ושינית' בכלל כי בזה יתייחדו הכל להקב"ה .
אמנם איך אפשר לאדם לטא לשני כסופין סג"ל היינו אהבת ס' ואהבת המור' סוף ע"י
שימאס בזה ולחזור בטוב לסיו' שונא' לרע בתכלית השנא' כמ"ס תכלית שנא' שנאח' כו' וכתיב
אוהבי ס' שנאו רע וכמו על דרך משל הכלב כאשר הכסו במקל יצרת למרחוק ככה סוף על
דרך משל האנו' פשוט מברחת מהאדם כל דברי המסית סוף סיה"ר מכל כוחותיו סרע' עד
שיכף ונכנע סיה"ר ויוכל אחר האמונה ובטחון לסיות לבוק צי ית' ובתורתו . אמנם אף
שהאמונה סוף מחסה ומנון מפני סיה"ר אבל יש כמה מיני' ופנים שונים בכוונת' האדם לשערי
אמונה כי אמונה זו אינה שום לכל נפש בצוני ב"ה כי יש מאמין ואינו מאמין ויש שיש לו
אמונה ורואה להאמין בצורה ית"ש אבל שאור שבעים' מעבד כי משוקע מאוד בתאוות הבעות

ונתבסס מאד עד שק' לו מאוד לבא לאמונה כי הילכ'ר צוער בקרבו בחמימות אף סח'יות רעו' כאלו להבס וכחור אופס כמ"ס סיח'ה אף גתלים בחיק וידיו לא תכוונה ומחצת אף סתלקחת של הילכ'ר נאבדס מתנו האמונה' וזה מה שסדר הסדר הגדה ברות קדשו: ואח' תורא ושק' לחי' יא' פירוש תורא הוא סא' להבס של הילכ'ר ושק' לחי' יא' הוא ענין אמונה פאוסס באר מים

ואתא מוסר' : היינו יוסף שסמר הכרית שסא' מדי שמים היינו אום ווא' הק' חסרל בזה' וסכס לכלל סעומדים בשער מררים ע"י כשוקולא חמו נללח ממר' ע"ס :

ואתא טרל : היינו הילכ'ר קרע הנקדל טרל

די עמרס : ושק' לחסרל

הינו מדי הסדק ועוה

אח האלס לנפגס חס וטולס

ואתא מיל היינו הסורס הנקדל מיל

וכס לטורל ע"ד בראתי

הילכ'ר בראתי הסורס

סכלין :

גדיא חר גדיא :

ואתא נורא ושרף לחי' וטרל דהבה לכלבא

דנשך לשונרא דאכלה לגדיא דובין

אבא בתרי זוי חר גדיא חר גדיא :

ואתא מ'א וקבה לנורא דשךף לחי' וטרל

דהבה לכלבא דנשך לשונרא דאכלה

לגדיא דובין אבא בתרי זוי חר גדיא

חר גדיא :

ואתא

ג"י יעסע"י הסורס שנקרל' מים ומכסס הא' של הילכ'ר וזה שיסד הסדר ברות קדשו :

ואתא מיל : פירוש הוא הסורס שנמשלס למים והמים של הסורס הקדושה מכסס כח אף של

הילכ'ר ואז יוכל האלס לקשר נפשו וכל כוחותיו להקב"ה ולמסור נפשו באחד היינו אהבס

הילכ'ר דביקס ר"ת של אחד : ואס אמוס לימוד הסורס מכניע הילכ'ר ומכסס להבית אף

הבאים מכוחותיו הרעיים בים מולעת זאת לכל אשר יחשוץ קרבת אלהי' חיים ומלך עולם שנס

בלמוד הסורס יכול להיות סת'בוסס הילכ'ר היינו בלימודו להי'י' לקנור ח"ו שיקראו

רבי שיש לו נבסו' סלב וסססס' וסססס' ונלחוס כעס וקפדנות וכדומה כל אשר סנא ס' ונ"ס סועבס ס' כל נבס לב ורודף אחר תאור' סגופיות וססססיות ונעסס כבססס ממס

כססס ממס כבססס וכמו שנסס ססססיות וירלס למסס מסס כך הוא ממס' אחר נפס ססססיות

לדק

וְאַתָּא תּוֹרָא וְשִׁתָּה לְמִיָּא

דְּכָבָה לְנוֹרָא דְשַׁרְף

לְחֹמֶרָא דְהִבָּא לְבַלְבָּא

דְּנִשְׁךָ לְשׁוֹנְרָא דְּאִכְלָה

לַגִּדִּיָּא דְזִבִּין אַבָּא בַּחֲרִי

זוהי חר גרִיֵא חר גרִיֵא :

ואתא השוחט ושחט

לתורה דשטה

למיאדכבה לנוראד'שרף

לְחֹמֶרָא דְּהִכָּה לְכַלְבָּא

דגשד לשונרא דאבלה לגרא דובין

אָפֿט בּוֹמֶר' ווײַס מֶד גֶּר' אַ מֶד גֶּר' אַ:

ואתא

למעלה להסתקף אל מקורם ושרפה ליחדם בקרב"י. ואם חמנם שצויתם היל"ר הוא המוצח
שכולם עכ"ז לא יוכל האדם לשלחו כל ימיו בשהקטע צו ימים רבים עד שאפי' ירלה
האדם לצחוק סרע בקרב"ו: יתבצר היל"ר צו מאור להאצידו ולב"ח את נפשו ולבטל אותו עד
שאלו תחתית והנה איתא בגמרא בשבת שהשחט חייב משום לובע ומקבש החוספות היב"ח
קמני דמחייב משום לובע ה"א הני במתניתין בדהיא השחט וכלובע ואירטו שם בהוספ' דשוחט
דעלמא קאי דמחייב משום לובע כלומר דהשוחט דקמני במתניתין הוא חייב משום נקילת
נשמה והשוחט דעלמא חייב משום לובע עיין שם ובגמ' פליגי רב ושמואל חד אמר משוכנעילת
נשמה וחד אמר משום לובע ופריך בגמרא אבו משום נקילת נשמה חייב ומשום לובע פט'
ומשני אף משום לובע ותרתי חייב' ומודעת זאת דהשוחט דעלמא הוא המלאך המות שהב' **ו**
שצטולם נשחטים על ידו וכו' הממונה על זה וכו' היל"ר המציא לאדם לידו לביעות ו**ו**
שחורה כמו עמוד הסול' וכו' מטבע אשר פסלה המלך מלכו של עולם ועל"ו' ודלמות ו**ו**
שחורה אשר כפי הנראה נדמה לעין כל שכו' ממניד בחורה ובעצוד' ואיש כשר הוא ומדמקד' **ו**
שעליו שהוא תמים במעשיו ושרר הוא ובחמתו הוא מלא מרמ' ולביעות ומשתחיים ומוד' **ו**
ואספות הם לדים ופושעים פלפלים ומראים סימני קברה והם חזורי הרשת לעיני כל בעלי
וחק ומלא מאונם ומראים וע"ז חייב משום נקילת נשמה שמה"מ נקל נשמהו ממנו בעצוד
ומעטו כהחושבים"במים חיותו אין לו נשמה כלל כעדע מכבדי האר"ל ותרתי חייב **ו**

ואתא תורה • היינו
הגאון שנמשלה לשר
הקברא עורא כי החייו
עמחלסח בם' צמוא
דמלג'ס וסחא למיא על
דך? סתבחי על אוליס
מדך פשע ועל דך לא
נמוג אחור לבנו כו' :
ואתא השוחם היינו מדה
עמה וספלו' שהוא
ממש שחיסה וזכיזה לזר
סרע כמו שאמר הכחוב
זבחי אלהים היינו היצר
סרע שהוא מלד אלהים
כמו שאמר צוהר הקדוש
סווא רוח נצברס :
וזה שאמר שחם לחורה
סינו לגאון שנקרא תורה
כ"ל :

נעילה נשמה ומשום טבע • והנה לאדם כזה קשה לו למאוד לעשות תשובה באמת להשיב האפש
אל שרש כי היל"ר נחלבש מאוד בעלמו להדמות לו כי"ר טוב וזכו שיסד המסדר הגד'
בר"ק השופע עליו ממרוס: ואתה מלאך המות ושחט לשוחט כי פ' המס"מ הוא שוחט דעלמא
וחייב תרתי משום נעילה נשמה ומשום טבע וס"א ענין הלביעות ומרה שחורה ושאר מדות

המנוגות הבאים מכחו
של היל"ר כי האדם
בהחילו ללכת בעבודת
הקודש ורולה לשוחט
ולזכות את היל"ר
מיד מתגבר בו

היל"ר כדי לספלו אר"י
בשאל תחתית בנמה
ממנו והחבולות שוא
וכאשר האדם השלם
מכניע היל"ר מעט
מעט באמרו ליל"ר עד
מתי תסתר ממני האור
האלי כבוד אז יכנע
היל"ר מעט וכסוף
לעשות רצון היל"ר עובד
לקב"ה בכל לבבו ב'
לבנות ומתעלה יקרא
דקב"ה כד תתכפייא
לראו בישא אבל בהשקט
האדם בתאוות רעות
ודומית ומילא כריסו

וְאַתָּה מְלַאךְ הַמּוֹת וְשַׁחַט

לְשׁוֹחֲטִי לְשַׁחַט

לְתוֹרָא דְשִׁתָּה לְמִיָּא

דְּבִבָּה לְנוֹרָא דְשִׁרָף

לְחַוְרָא דְהִבָּה לְכַלְבָּא

דְּנִשְׁךְ לְשׁוֹנָרָא רֶאֱכֵלָה

לְגִדְיָא דְרִבִּין אֲבָא בְתֵרִי

זוּנִי תֵר דְּגִדְיָא תֵר דְּגִדְיָא :

וְאַתָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשַׁחַט לְמְלַאךְ

הַמּוֹת דְּשַׁחַט לְשׁוֹחֲטִי לְתוֹרָא

דְּשִׁתָּה לְמִיָּא דְּבִבָּה לְנוֹרָא דְשִׁרָף

לְחַוְרָא

בזינא בישא השליט היל"ר עליו עד שנעשה בקרבו כעצל היות וזכרו האדם ה' אלסיו ואופן
סתחוקתו מבורא עולמי ית"ש מר לבו בקרבו עד מאוד ורול' לשב אל ה' בכל לבו באמת
ולשוחט היל"ר ובראות היל"ר כי כלת' אליו הרעה להסיר שטנותו מעל האדם אזי נדמה
כי"ר טוב ומראה לו תשובה של שוא ועומה פסולה ובהחבולות יעשה לו מלחמ' עד שכבשו תחתיו
ברשתו וכפות בתוך המאסר בחבלי ברזל של יל"ר ה' ישמרט מזכ ודבר זה נסתר מב"א וגלגל
לפני סקב"ה שהוא ית' בותן לב ויודע תעלמות לב וכמו דכתיב היסתר אש במסתרים ואני לא
אראו וחסידן שעדיין נפשו לא מטוה' שנמשך תמיד אחרי תאוות לבו כבלי עוה"ז נצטות
ולביעות ולא לרד האדם החפץ קרבת אליהם חיים לבחון ולסקול להמלט ממלוד'
היל"ר ואם יראה האדם שמגלגלין אותו במחשבות רעות זאת עלתו צודאלי שלא
לש"ל לו מטוב ועד רע ולעשות עלמו כאלם וכחש לא ישמע ולקיים מה שכתוב אל תען כסיל
כח' מן השם לו גם אתה רק אל ישיב לו מאומה נגד המחשבות מפסידו' כי התחשק
ול מתגולל ג"כ רק יעשה א"ע כלא יודע וכלא שומע הרורים שפלו לו ויסירם מדעתו
זו"כ אומץ בכה כוונתיו ואם יקשה לו שיסירם מדעתו מפני שטורד אותו ואת דעתו
תת' אזי ישיב וישפיל נפשו לה' ויתחנן לו ית"ש במחשבתו לרחם עליו ברחמי המרובים
לחם אב על צנים הנמשכים ממנו וככה ירחם ה' על נפשו הנמשכת מאתו ית' להלילה ממנו
היזקיים ולמענו יעש' וירב' תח' ובקשה מהקב"ה • רבש"ע מוס ורחם עלי ועל יטוץ הקדוש
שכ"י ומלמני מהיל"ר אשר שכב ורצץ עלי כארי ואתה ידעת האמת שרלטי לעשות

באר מ"ם
ואתא מלאך המות טו"י
הייט עטה פסולה
ושחט לשוחט על דרך
שכתבתי על תא ואחוי לפרט'
דסיי פירוש הגלות הבא
מן עונה פסולה כ"ל :
ואתא הקדוש ברוך הוא כו' :
על דרך שאמר
הכתוב ורוח השומאה
אעביר מן הארץ ואז לב
טבור ורוח נטון יחדש
בקרבו במהרה צימט
אמן סלה :

רענון אצל מהלעשה שהי"ה"ר מתגבר עלי מאוד וכל עת וכל רגע ואחת ידעת ערכי השפל כי צער ודם אנכי זכור כי עפ' אהנו ובטל כוחותיו הרעים וסחזינו בזהו' שלימה לפניך ואל יטלטל צמ' יס"ה"ר וטהר לבנו לעזרך בזאת וסדר מעלינו הפניות וסגילות והלציות כורני ה' דרך אהלל באמתך יחד לבני ליראס את שמך כי אחס שומע תפלת כל פס והקב"ה

לְחַיֵּיתָא רְהִיבָה לְכַלְבָּא דְנֶשֶׁךְ לְשׁוֹנְרָא

רְאֵבְלָה לְגִדְיָא דְזַבִּין אַבָּא בַתְרֵי זַוְיָ

חַד גִּדְיָא חַד גִּדְיָא :

ואמ"כ יאמר שיר השירים גם צליל ב'

שהוא הי"ה"ר ומצטל כוחותיו הרעים וכל הדינים נחבטלו ומלאך רע בע"כ יענה אמן ויהא לו לב אחד אל אביו שבשמים והסידר הסדר הגדל ברוח קדושתו : ואחא סקב"ס ושחט למלאך המות' היינו סקב"ס יבטל כוחותיו הרעים של הי"ה"ר שהוא המלאך המות ורע יתספק לקוץ כידוע שבספרים שלעתיד לבא יתבטל הי"ה"ר ויומתק כמ"ס ואחא רוח הטומאה לעביר מן הארץ וכענין זה בעצוד' הש"י איש איש כפי עבודתו בכל יום ויום וכל דור ודור כאשר ישים האדם אל לבו ונפשו לעבודת הקב"ה לסיות נפשו ויאס בדברו בלב שלם אזי מצטל סקב"ס כל הדינים אשר נעשים מן המחשבות רעו' כמ"ס תוסף רעה' שבאו מכוחות הי"ה"ר ואז אחרי התבטלות כוחותיו ע"י הקב"ה לא ייחס לו עוד מחשבות רעות כלל כי בריות ה' דרכי איש גם אייביו ישל' אמו שהוא הי"ה"ר וכל כוחותיו יתהפכו לקוץ ואזי הוכל להתייח' בזהביו עם הקב"ס כמ"ס נפשי תערוג אליך לשון יחיד סימיותו הנפסיות הנפש הבסמיות והנפש אלכות לסיות כמו נפש אחת להתייחד ביחוד אמתי לסבורא ית"ש וה' ייחס בצמרו כמ"ס ויהי ה' נך לאור עולם כי יתספק חשוכא לכסור' ומרירא למתיק' ואחמל' יקרא דקב"ס לעילא כמ"ס כי ייחס ה' אור לי מעשה ועד עולם אמן ואמן : סליק

סדר נרצה

(א) אחר ההגדה : יאמר בקול שמחה ונעימות קול : שיר השירים כולו (והעיקר לניצן פירוש : נה"ס) צעידן מדווחא עת הזמיר הניע : כי כל העולמות עליונים למעלה מאירים ומוהרים (עבודת הקדש) : אסור למחם צליל א' וגליל טבילה מותר ומוזה (האר"י) : (ב) ומייב ארס לעסוק בהלכות הפסח וצילוח מלרים ולספר נכסים ונפלאות טעם הקב"ה לאצותינו : עד שחטפנו כינה (חוסתתא טוט"ע) (ג) אם יחזקו צעמנו שיתפסנו הינה או שריר' לים כדי שיתחמך כמו למחר ולא יטרד בחפלתו אזי יאמר מיד פ' ראשונה של ק"ם וברכת המפיל ופסוק בירך אפקיד רוחי ולא שאר דברים (אחרונים) : (ד) ואם

יכול לעמוד כל הלילה כר' אליעזר ור' יהושע יקרא בזהו' פ' בא ל"ה ב' צענין יצואת מלרים : ועבר ה' לנגן כו' עד סוף הפרשה ואח"כ סוד ד' כוסות כפ' אחר ד' ל"ה א' ובחדם הראשון ובסינחם ד' ר"ן ע"כ ר' מייא פסח עד ראשון לניון הנה הנס וסוד המלה-פ' וילא קב"א א' ותלא לאח' וסוד דפסח ואיסור חמץ ותעורבותו כפ' תלא רפ"צ ב' אהכי קס צולינא קדישא עד סוף הש' ופ' תלוא ד' קש"צ ע"א עד מו' לרקיעי דמכתא. ופ' בהעלך ד' קמ"ט ע"א : וצילקוט טעם העשר מכות ומה עוב מלקס ומה נעים נורלס של עושי אלה :

לומר בע"ז ביום אחר מוסף :

ביום ששה עשר ביום אחר שהקריבו קרבן מוסף ומנחתו • הביאו העשרון • כולם שעורים מסוך שלם סאין שקצרו בלילה שלפניו אחר שהוקלה בהם ומנחתו ונסוכו ב"ג פסח בולגין אוחז בלוג שמן וסחין עליו מלה וקומן לבסוף ומגפס אוחז אשילו במזרח המזבח מולד ומביא מעלה ומוריד • ומגישו כנגד חורו של קרן מערבית דרומית וקומן ומקטיר הקומן והשאר נאכל לבקרי' כשזירי כל המנחות ומקריבים בשביל העומר יתר על מוסף היום כבש לעולה • כל המעשרות שוות זו • ומנחתו שני עשרונים סילה חמס בלול כדביעת הסין שמן • נתנו עליהם מלה וקטירוס • ויין לנסך רביעית הסין • ומנסכים ע"י • זכר • זה סדר הקרבת העומר ביום אחר ית"ר שיצנה במסדה בימיו אמן :

סדר ברכת חמה בתקופתה

שחסיס א"ה ביום ד' ה' ניסן שנת תרכ"ט שביא שנה ראשונה למחזור גדול •

זריזין מקדימין למטה בהגן החמה מיום ד' ועבים לא יאחרו ממנו היום • ומוצ שיהיה ברוב עם ועכ"פ בעשרה • הגם שמעיקר הדין מותר אפי' ביחיד • ולומדים זה

(י"ש ע"ב) שמש אומר שמש ירח עמר ובלילה לאור חציה • יחלבו לעונה ברק מניחיה קומי אורי פי בא אוקף וכבוד יהוה עליך ורח :

(תורה) נאמר אלהים יהי מאורות ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים : והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ ויהי בן : ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול למשלת היום ואת המאור הקטן למשלת הלילה ואת הפוכבים : ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ : ולמשול ביום ובלילה ולהבדיל בין קאור ובין החושך וירא אלהים כי טוב : ויהי ערב ויהי בקר יום רביעי : (נביאים) כה אמר יי נתן שמש לאור יומם חקוק ירח ופוכבים לאור לילה רוגע יום ויהמו גליו יי צבאות שמו : אם ימוש החוקים האלה מלפני נאום יי גם זהע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים : כה אמר יי אם ימרו שמים מלמעלה ויתקרו מוסדי ארץ למטה גם אני אמאם בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאום יי : וזרחת לבם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בלפניה ויצאתם ופשתם בפעולי מרבב :

(כתובים) פי שמש ומגן יי אלהים חן וכבוד יתן יי לא ימנע טוב להולכים בתמים : ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים : הללויה הללו את יי מן השמים הללויה במרומים : הללויה כל מלאכיו הללויה כל צבאיו : הללויה שמש וירח הללויה כל פוכבי אור : הללויה שמי השמים והמים אשר ימעל השמים : יהללו את שם יי כי הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור :

אח"כ יאמר הריני מוכן ומוזמן לברך ברכת חמה בתקופתה לשם יחוד קוב"ה ושכינת ה' ברחילו ורחימו ע"י שהוא ממיר ונעלם בשם כל ישראל : ויהי טעם וט

ויברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם עושה מעשה בראשית :

וכשהחמה מטובה כעניים יבקר בלי טס ומלכות

לח"כ יאמר מזמור השמים וסמרים • ומזמור לשל עיר וסיר אל לחון על כל המעשים ואס"כ יאמר זה

תנו רבנן הריאה חמה בתקופתה אומר ברוך עושה בראשית ואימתי הוי אמר אביי כל כ"ח שנים והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתא ובאורתא דתלת נהרי ארבע • (כ"ר פ"ו) א"ר יוחנן לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד לך יום אף לך לילה לך נאה לומר שירה ביום לך נאה לומר שירה בלילה למה שאתה הבימת מאור ושמש • ר' לוי בשם ר' יוסי בר' אליהו אמר דרך ארץ הוא שיהא הגדול מונה לגדול והקטן מונה לקטן עשו מנה לחמה שהיא גדולה ויעקב מנה ללבנה שהיא קטנה אמר רב נחמן והוא סימן טוב ולמשול ביום ובלילה א"ר אילפא אלו הצדיקים שהן שולטין במה שנברא להאיר ביום ובמה שנברא להאיר בלילה ה"ד וידם השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו :

רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר : קדיש דננן לח"כ יאמר מודים אנחנו לך שהחיתנו וקיימתנו לזמן הזה כן תזכנו לראות אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו מהרה לאורו כי עמך מקור חיים באורך נראה אור ויתקיים בנו מפרא שכתוב והיו אור הלבנה כאור החמה ואור החמה שבעתים כאור שבעת הימים • אכ"ר : עלינו לשבח ס' קדיש יוס

